

**"Kutsu minua nekruksi uudestaan!" - sanan
"nigger" kääntäminen 1990- ja 2000-luvun
amerikkalaisissa elokuvissa**

Tatu Ahponen

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Käännöstiede (englanti)

Pro gradu -tutkielma

Syyskuu 2010

Tampereen yliopisto

Käännöstiede (englanti)

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Ahponen, Tatu: "Kutsu minua nekruksi uudestaan!" - sanan "nigger" kääntäminen 1990- ja 2000-luvun amerikkalaisissa elokuvissa

Pro gradu -tutkielma, 72 sivua + 2 liitesivua (+ englanninkielinen tiivistelmä 11 sivua)

Syyskuu 2010

Tiivistelmä

Harva sana aiheuttaa yhtä paljon tunteiden kuohuntaa kuin "nigger". Muutkin rodulliset loukkaukset herättävät keskustelua Suomessa ja ulkomailla. Sana "nigger" nähdään usein yksiselitteisesti rasistisena loukkauksena, mutta sitä voidaan käyttää myös positiivisesti tai neutraalisti. Amerikkalaiset elokuvat, joissa kyseistä sanaa käytetään, ja niiden käännökset tarjoavat ikkunan siihen, miten kääntäjät sanaan suhtautuvat. Sanan kääntämiseen liittyvät kysymykset rasismista kielessä ja aikaisemmissa käännöksissä sekä pohdinnat kääntäjän yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja näkyvyydestä tai näkymättömyydestä. Myös kirosanojen tutkimuksella on paljon annettavaa tutkimuskysymykselle. Historian aikana etenkin kirjojen kääntäjät, sekä kuuluisten englanninkielisten kirjojen, kuten *Huckleberry Finnin*, kuin nykyään tuntemattomamman ranskalaisen orjuuden ajan kirjallisuuden, ovat käännösratkaisuillaan voineet yrittää tehdä rasistisista kirjoista antirasistisia päämääriä palvelevia. Usein teksteihin on kuitenkin hiipinyt tarkoituksella tai tarkoituksetta lisää rasistisia asenteita. Esiin nousee kysymys siitä, miten paljon kääntäjä voi muokata käännöksensä vaikuttavuutta. Viiden varsin suosituksen 1990- ja 2000-luvun elokuvan (*Crash*, *Pulp Fiction*, *Jackie Brown*, *Training Day*, *American History X*) käännöksen tutkiminen sen kautta, miten niissä esiintyvää sanaa "nigger" on käännetty, paljastaa käännösratkaisujen riippuvan monesta tekijästä, kuten sanan käyttäjästä, siitä henkilöstä josta sanaa on käytetty, elokuvan teemasta sekä kääntäjän omista mieltymyksistä. Yleensä ottaen sanan kääntämiseen ovat vaikuttaneet suunnilleen samat lainalaisuudet kuin kirosanojen kääntämiseenkin. Käännöksissä on säännönmukaisesti vähemmän sanaa "nigger" vastaavia termejä kuin alkuperäisteksteissä. Tämä pätee etenkin silloin, kun sanaa on käytetty positiivisessa tai neutraalissa mielessä. Jotkut kääntäjät ovat reagoineet tähän jättämällä olennaisiakin asioita käännöksistään pois, toiset ovat yrittäneet keksiä vastaavia suomenkielisiä termejä vaihtelevalla menestyksellä.

Avainsanat: rotu, rasismi, yhteiskunta, Yhdysvallat, elokuva

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO - MIKSI TUTKIA SANAN "NIGGER" KÄÄNTÄMISTÄ?.....	1
1.1. Mikä sana "nigger" oikein on?	2
1.2. Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tarkoitusperät	6
2. TAUSTAA JA TEORIAA - "NIGGER"-SANA JA KÄÄNNÖSTIEDE	9
2.1. Sana "nigger" historiassa ja nykyisin	10
2.1.1. Sana "nigger" mustiin kohdistuvana loukkauksena.....	11
2.1.2. Sana "nigger" osana muihin rotuihin kohdistuvia loukkauksia.....	14
2.1.3. Sana "nigger" positiivisessa tai neutraalissa mielessä	16
2.2. Sanan "nigger" suomenkieliset muodot.....	20
2.3. Käännöstiede ja rotusanojen kääntäminen.....	23
2.3.1. Kirosanon tutkimus.....	23
2.3.2. Kääntämisen yhteiskunnallinen ulottuvuus.....	26
2.3.2.1. Näkymätön kääntäjä ja rotu	27
2.3.2.2. Käännökset yhteiskunnallisten asenteiden heijastelijoina.....	29
2.3.3. Weissbrodin erilaiset käännösstrategiat.....	30
2.3.3.1. Rasismin huomiotta jättäminen	31
2.3.3.2. Rasismin korostaminen.....	32
2.3.3.3. Rasismin korjaaminen ja sen anteeksipyyttäminen	34
2.3.4. Kääntäjän suhtautuminen rotukysymyksiin	36
3. METODI JA HYPOTEESI	39
3.1. metodi.....	40
3.2. Hypoteesi	41
4. AINEISTON TARKEMPI ESITTELY JA ANALYYSI.....	43
4.1. <i>American History X</i>	44
4.2. <i>Training Day</i>	45
4.3. <i>Crash</i>	46
4.4. <i>Pulp Fiction</i>	46

4.5.	<i>Jackie Brown</i>	47
4.6.	Aineistoanalyysi - mikä selittää sanan "nigger" eri käännökset?	48
4.6.1.	Sanan häivyttäminen.....	50
4.6.2.	Sanan "nigger" kääntäminen rotuun viittaavalla sanalla.....	52
4.6.3.	Sanan "nigger" kääntäminen muuten kuin rotuun viittaavalla sanalla	55
4.6.4.	<i>Pulp Fiction</i> erityistapauksena	57
5.	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	59
6.	TULEVIA TUTKIMUKSEN KOHTEITA	67
7.	LÄHTEET	69
	ENGLISH SUMMARY	73

LIITE 1: TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT TAULUKOT

1. Johdanto - miksi tutkia sanan "nigger" kääntämistä?

Harva englannin kielen sana sisältää niin paljon merkityksiä ja omaa samanlaisen historiallisen painolastin kuin sana "nigger". Tämän huomasivat esimerkiksi Merriam-Webster-sanakirjan tekijät sen jälkeen, kun he antoivat sanalle sanakirjassaan määritelmän "1. musta ihminen, yleensä loukkaavasti käytetty."¹ Viattoman tuntuinen määritelmä, mutta silti sitä vastaan protestoitui ankarasti, koska sen katsottiin viestittävän että sana "nigger" on täysin sopiva termi kuvaamaan mustia. Protestien jälkeen Merriam-Websterin määritelmään lisättiin, että sanaa pidetään yleensä "englanninkielen loukkaavimpana, kuohuttavimpana rotuun liittyvänä sanana" ja että "sana ilmaisee rotuvihaa ja kiihkoilua", mutta tämäkään ei kaikille sanasta vihastuneille riittänyt. Monet vaativat silloin, ja vaativat edelleen, sanan kitkemistä sanakirjasta kokonaan. (Asim 2007, 170.)

Näin kiistanalainen ja tunteita herättävä sana on varmasti tärkeä tutkimuksen kohde myös käännöstieteen kannalta. Onhan myös suomenkielessä samanlaisia, mustista ihmisistä käytettyjä sanoja joita pidetään loukkaavina tai erittäin loukkaavina. Toisaalta, vaikka joskus nämä sanat, esimerkiksi "neekeri" ja "nekru", vaikuttavat samanlaisilta kuin sana "nigger", voi niiden merkitys olla hyvinkin erilainen. Tähän on vaikuttanut Suomen ja englanninkielisten maiden erilainen historia, esimerkiksi sen suhteen missä vaiheessa mustaihoisia ihmisiä on alkanut saapua maahan suuremmissa joukoissa. Kääntäjät ovatkin joutuneet erityisesti pohtimaan rotuun ja rotusanoihin liittyviä merkityksiä ja niiden konnotaatioita kirjoja ja elokuvia kääntäessään.

Tämä tutkimus käsittelee sanan "nigger" kääntämistä elokuvissa, tarkemmin sanottuna amerikkalaisissa 1990-luvun ja 2000-luvun elokuvissa. Pääasiallinen tutkimuskysymys on se, voidaanko toisaalta elokuvia tutkimalla löytää elokuvien sisäisiä yhteneväisyyksiä siinä, miten yksi kääntäjä on elokuvan aikana kääntänyt sanan "nigger" suomen kieleen, ja toisaalta

¹ Käännökset ovat joko itse kääntämiäni sellaisten lähteiden kohdalla, joita ei ole suomeksi käännetty, tai lainaukset ovat suoraan käännöksestä otettuja.

² Myös suomessa tunnetaan vastaava kiertoilmaus, "n-sana." Katso esim. Anna Rastaa pohdinta sanasta

eroavaisuuksia eri elokuvien kääntäjien käännsstrategioiden välillä. Tutkimuksen kautta toivon voivani valottaa sitä, millaisia ratkaisuja kääntäjät ovat kyseisen sanan kohdalla tehneet. Löytyykö sanalle suomenkielistä vastinetta? Mikä sana voisi olla näinkin tulenaran sanan vastine? Mieleen epäilemättä tulee itse kullakin monta sanaa jotka voisivat kyseistä sanaa vastata, mutta ne kaikki eivät tunnu joka tilanteeseen sopivalta. Kääntyykö sana eri tavalla sen mukaan, käyttääkö sitä musta vai valkoinen hahmo? Miten reagoidaan, kun sana "nigger" on loukkauksen sijasta positiivinen tai neutraali kutsumasana?

Pohdin tutkimuksessa toisaalta myös sitä, voidaanko kääntäjien omista asenteista kertoa jotain sen perusteella, miten he ovat sanan kääntäneet. Tätä en niinkään käsittele tässä tutkimuksessa tutkittujen kääntäjien työn pohjalta vaan teoreettista kontekstia ja erilaisia mahdollisia ratkaisuja pyörittelemällä. Yritän ottaa huomioon sekä alkuperäisten käsikirjoittajien että kääntäjien kulttuurisen kontekstin sekä sen, miten ruututekstiformaatti saattaa käännsprosessiin vaikuttaa. Lopussa teen johtopäätöksiä tutkimukseni pohjalta ja yritän vetää yhteen myös tutkimuksen aikana heränneitä, mahdollisia tulevia tutkimuskysymyksiä.

Tutkimukseni alkaa pohdinnalla siitä, mitä sana "nigger" oikein tarkoittaa. Kysymys, jonka vastaus jollekulle voi näyttää itsestään selvältä - se on rasistinen loukkaus mustaihoisia kohtaan! - osoittautuu monisyiseksi. Käyn läpi sanan historiaa ja erilaisia käyttötarkoituksia, ja niistä siirryn siihen, mitkä käännsstieteen osat sopivat tämän vähän tutkitun aiheen kartoittamiseen. Sen jälkeen esittelen tutkimuskysymyksen, metodin ja hypoteesin sekä kuvailen aineistoa sen verran kuin on tarpeellista. Varsinaisessa analyysiosiossa sitten käyn ensin läpi erilaisia käännsstrategioita, joita tutkimieni elokuvien kääntäjät ovat käyttäneet, ja johtopäätösosiossa vedän tutkimustuloksiani yhteen. Lopuksi esittelen mahdollisia tulevan tutkimuksen kohteita.

1.1. Mikä sana "nigger" oikein on?

Vaikka nykyään televisiossa ja lehdissä käytetään rutiininomaisesti erinäisiä ruumiintoimintoihin, uskontoon tai seksuaalisuuteen liittyviä tabuilmaisuja, sana "nigger" on

säilyttänyt asemansa jonain sellaisena terminä, joka voidaan usein ilmaista vain kiertoilmaisuin, hieman samalla tavalla kuin ennen suomalaisessa perinteessä karhua piti kutsua salanimellä. Eräs tällainen kiertoilmaus, "the N word" (eli "n-sana"), esiintyy erään tärkeän tässäkin tutkimuksessa käytetyn "nigger"-sanaa käsittelevän kirjan, Randall Kennedyn (2003) kirjoittaman, nimenä.² Etenkin tämä tabunomaisuus koskee valkoihoisia. Mustien suhde "nigger"-sanaan lienee vielä tätäkin monimutkaisempi. Sanaa käytetään esimerkiksi gangsta rapissa, mutta tällöin sen käsitetään monesti usein olevan eri sana, tai ainakin se kirjoitetaan eri tavalla - "nigga".

Tässä suhteessa sanan "nigger" voima on kenties jopa lisääntynyt verrattuna vaikkapa 1960- tai 1970-lukuun, huolimatta moninaisista yrityksistä ottaa se haltuun positiivisessa mielessä tai kieltää se lailla. Tunnetuin kieltoyritys oli New Yorkissa v. 2007, vaikkakaan siinä kielletyn sanan käytöstä ei määritelty mitään rangaistuksia (Cooke 2007).³

Sanaan "nigger" on heti sen ensimmäisistä käyttökerroista alkaen liittynyt loukkaavia, mustat valkoisten alapuolelle arvottavia merkityksiä. Nämä merkitykset liittyvät siihen edelleen. Tarkastellaanpa esimerkiksi tapausta vuodelta 2001, jossa Yhdysvaltain senaatin pitkäaikainen jäsen Robert Byrd oli viitannut valkoiseen köyhälistöön termillä "white niggers". Sanan käyttö ei liittynyt amerikkalaiseen mustaan kansanosaan suoraan, mutta sananvalinnan aiheuttamasta kohusta käy ilmi että tätä pidettiin silti rasistisena. (Muhammad 2001.) Vaikutusvaltainen senaattori ei joutunut eroamaan paikaltaan ja valittiin senaattiin vielä tapauksen jälkeenkin.

Toinen kuuluisa "nigger"-sanan käyttäjä oli O. J. Simpson-tapauksessa julkisuutta saanut, Simpsonin pidättänyt poliisikonstaapeli Mark Fuhrman. Fuhrmanille ei käynyt yhtä hyvin kuin Byrdille. Hän käytti sanaa salaa nauhoitetuissa keskusteluissa, jotka tuotiin oikeussaliin todisteaineistoksi siitä, että Fuhrman ei ollut puolueeton todistaja. Tämä varmasti vaikutti

² Myös suomessa tunnetaan vastaava kiertoilmaus, "n-sana." Katso esim. Anna Rastaa pohdinta sanasta (2007, 119-120)

³ Tässä tutkimuksessa käsitellään sanaa "nigger" ainoastaan siten kuin sitä on käytetty amerikanenglannissa. Muissa englannin varianteissa, esimerkiksi brittienglannissa ja eteläafrikkalaisessa englannissa, sillä voi olla erilaisia merkityksiä. Olen kuitenkin valinnut amerikanenglannin siksi, että se on edelleen "nigger"-sanaan liittyvän keskustelun keskipiste.

siihen, että Simpson lopulta julistettiin syyttömäksi - katsottiin, että Fuhrmanin sanankäyttö oli osoitus hänen rasistisuudestaan, mikä taas olisi tehnyt hänestä virkaansa nähden liian puolueellisen todistajaksi. Asim kertoo tähän liittyen:

Keskustelun sydämessä olleiden kahden mustan lakimiehen asettamat asemat esittävät kätevästi sen, mitkä ovat N-sanaan tämänhetkiseen käyttöön liittyvät vastakkaiset näkemykset. Yhdessä kulmassa oli Christopher Darden, jonka mukaan sanalla ei ollut mitään paikkaa julkisessa kielenkäytössä, kun taas toisessa oli Johnnie Cochran, jonka mukaan sana "nigger" saattoi olla tunteita herättävä, mutta se voitiin kuulla ilman että sivilisaatio, sellaisena jona me sen tunnemme, tuhoutuisi. (Asim 2007, 10.)

Toisaalta, mustan väestönosan keskuudessa sanaa käytetään taajaan, sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä.⁴ "*Just cause I love my niggas / I shed blood for my niggas*" ilmaisee asian räppäri DMX kappaleessa *My Niggas*. Sanaa käyttävät mustatkaan eivät kuitenkaan vältty kritiikiltä; *Boondocks*-sarjakuvan ja siihen perustuvan tv-sarjan tekijä Aaron McGruder joutui myrskyn kohteeksi, kun sarjassa esitettiin kansalaisoikeustaisteluliikkeen Martin Luther King, joka oli palannut 2000-luvulla kansanosansa keskuuteen. Jakson lopussa palannut King tuomitsi näiden kulttuurin kitkerässä puheessa, sanomalla muiden asioiden joukossa "voisitteko te tietämättömät nekrut tukkia turpanne?" (Will you ignorant niggas please shut up?). Mustan kansanosan keskuudessa vaikuttava pastori Sharpton vaati McGruderilta anteeksipyyntöä. (Grossberg 2005).

Sanan "nigger" konteksti tekee siitä mielestäni poikkeuksellisen hankalan käännettävän. Mikään yksittäinen sana ei tietenkään voi koskaan saavuttaa toisen kielen "vastaavan" sanan kaikkia merkityksiä. Nidan mukaan hyvässä käänöksessä pyritään mahdollisimman tarkkaan ekvivalenssiin, mutta tämä ei aina ole mahdollista, joten joidenkin termien kohdalla tulee tyytyä lähimpään vastaavaan. Nida käyttää esimerkkinä sitä, kun Raamatun "riivaus" on käännetty "henkiseksi häiriöksi", joka on nykyajan tapa ymmärtää sama asia. Tähän ei

⁴ Usein mustan väestönosan keskuudessa positiiviseen sävyyn käytetty "nigger"-sana on kirjoitettu esimerkiksi rap-lyriikoissa tai ohjelman käsikirjoituksessa muotoon "nigga." Selvyyden vuoksi olen tässä tutkielmassa käyttänyt sanaa "nigger" kaikissa kohdissa joissa on alun perin ollut joko sana "nigger" tai sana "nigga", johdantoa lukuun ottamatta. Silloin kun sanaan "nigger" on viitattu nimenomaan sanana, olen jättänyt sen alkuperäiskieliseksi. "Negro"-sanan olen kääntänyt sanaksi "neekeri".

kuitenkaan sisälly läheskään sama merkitysten joukko, vaan tämä on omaan kulttuuriimme liittyvä tulkinta eikä tavoita Raamatun kirjoittamisen ajan ihmisten ajattelutapaa. (Nida 1969, 19.)

Nidan (1969) dynaaminen ekvivalenssi oli aikoinaan mullistava asia käännöstieteessä. Se on sittemmin joutunut kritiikin kohteeksi. Esimerkiksi Lawrence Venuti huomauttaa, että koko ekvivalenssin perässä juokseminen voi johtaa siihen, ettemme huomaa kääntämiseen liittyviä kulttuurisia ja valtapoliittisia kysymyksiä. Venuti (1998) havainnollistaa ekvivalenssin perässä juoksemisen turhuutta pohtimalla reaktiota omaan projektiinsa, jossa hän oli kääntänyt italialaisen romanttisen runoelman englanniksi; arvostelija oli arvostellut sitä että Venuti oli käyttänyt siinä modernia sanastoa (esim. sanaa funk). Venuti huomauttaa, että on naiivia ajatella, että

arkaismit kuten ”funk” tulisi jättää pois koska Italian romanttikot eivät niitä käyttäneet. Tässä tehdään naiivi oletus että englanninkielinen versio (”the funk wherein I fell”) voisi jotenkin olla - tai olla täysin samanlainen kuin - italialainen teksti (”labbandonò in cui ero caduto”). Italian romanttikot eivät olisi käyttäneet suurinta osaa käännökseni sanastosta koska he kirjoittivat italiaksi, eivät englanniksi. (Venuti 1998, 19-20.)

Emme voi olla varmoja, voiko nykyajan suomalainen kääntäjä tavoittaa koskaan sitä tapaa jolla 1800-luvulla kirjoittanut amerikkalainen kirjailija, olipa hän sitten rasismien vastustaja tai rasisti, on sanaa mahdollisesti käyttänyt. Tämä voi tietenkin olla vaikeaa kenen tahansa, historiallisen tai nykyisen, ulkomaisen kirjailijan kohdalla. Lisää vaikeuksia liittyy siihen kun valkoihoinen kääntäjä kääntää mustan kirjailijan teosta, ja niin edelleen.

Suomella ei ole kokemusta samanlaisesta, satojen vuosien historiaa valkoisen ja mustan rodun⁵ yhteiselämästä kuin Yhdysvalloilla tai monilla muilla englanninkielisillä kansoilla,

⁵ Tämä tutkimus ei ota varsinaisesti kantaa siihen, voidaanko ihmisiä luokitella roduiksi. Silloin kun kirjoitan roduista, käytän termiä yhteiskunnallisessa, ei biologisessa mielessä. Toisin sanoen, musta rotu käsitetään niin kuin se Yhdysvalloissa käsitetään, käsittämään kaikki näkyvissä määrin Saharan eteläpuolisen Afrikan alkuperäisväestön geneettistä perimää omaavat. Luonnollisesti geneettisen perimän yhtenäisyyden ja alkuperäisväestön kaltaisen konseptin määrittelykin ovat kulttuurisia kysymyksiä.

joten on vaikea sanoa, missä määrin Suomen kielen rodulliset, mustiin liittyvät sanat sitä vastaavat. On olemassa sanoja, joiden merkitysjoukot ovat melko tavalla samanlaisia, ja niihin on liittynyt samanlaista keskustelua kuin Yhdysvalloissa ja muissa englanninkielisissä maissa. Onkin olemassa paljon "väriä ystäviä." Kiusaus voi olla suuri olettaa, että esimerkiksi sana "nekru" sopii sanan "nigger" käännökseksi joka tilanteessa - mutta käymällä sanan "nigger" historiaa ja siihen liittyviä keskusteluja läpi voimme huomata tässä piileviä tiettyjä hankaluuksia.

Keskustelu Suomessa ja englanninkielisissä maissa ei kuitenkaan ole ollut täysin samankaltaista. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että Suomessa tätä keskustelua on ruvettu käymään merkittävässä määrin vasta viime aikoina, maahanmuuttoon ja rotukysymyksiin liittyvän keskustelun noustua tapetille. Väittelyitä on käyty muun muassa siitä, onko sana "neekeri", joka ennen oli tietokirjoissakin vakiintunut ilmaisu mustaihoisille, nykyisin rasistinen. Nekru-sanasta on käyty vähemmän väittelyjä - se huomataan yleensä heti rasistiseksi, osittain kenties sen vuoksi että sen katsotaan esittävän samaa roolia dikotomiassaan neekeri-sanalla kuin mikä on sanalla "nigger" suhteessa sanaan "Negro."⁶

1.2. Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tarkoitusperät

Miksi olen valinnut juuri tämän tutkimuskysymyksen? Pidän rotukysymyksiä kiinnostavana ja tärkeinä käännöstieteen kannalta. Tabusanat, mukaan lukien rotuun liittyvät, voivat tuottaa kääntäjille vaikeuksia. Hyvä flow päällä työtä tekevä kääntäjä voi tällaisen sanan kohdatessaan mennä jopa hämilleen pohtiessaan omaa suhtautumistaan siihen.

⁶ Tässä tutkimuksessa sanan "nigger" vastineena on itse tekemissäni suomenkielisissä käänöksissä käytetty sanaa "nekru". Pejoratiivisempaa sanana ei välttämättä vastaa kaikissa tilanteissa tarkoitustaan yhtä hyvin kuin vaikkapa sana "neekeri" vastaisi, mutta tarkoituksena on lähinnä tehdä lukijalle selväksi että alkuperäisessä tekstissä on käytetty sanaa "nigger", silloinkin kun alkuperäistä tekstiä ei ole rinnakkain tutkimuksessa nähtävissä. Poikkeuksen tekevät ne kohdat joissa en ole itse toiminut kääntäjänä (esimerkiksi tutkimusaineisto ja artikkelit.)

Kääntäjälle voi olla hyödyksi se, että kartoitetaan, miten muut kääntäjät ovat menetelleet asian suhteen, minkälaista keskustelua aihepiirin tiimoilta on tehty ja minkälaisia mielipiteitä kyseisestä sanasta ja sen kääntämisestä on olemassa. Näin he voivat paremmin muodostaa oman kantansa siitä miten toimia. Itsekin olen pohtinut jo aikaisemmin, lukiessani käännöksiä rotusuhteita käsittelevistä, rasistista kielenkäyttöä sisältävistä kirjoista, sitä, olisinko itse kääntänyt nämä kohdat samalla tavalla kuin alkuperäinen kääntäjä vai jotenkin toisin.

Tutkimuskysymykseni on jo alusta asti ollut melko tarkasti vain tähän yhteen sanaan rajattu. Pohdin myös muiden sanojen tutkimukseen mukaan ottamista mutta päädyin tähän viimeistään huomattuani, miten paljon aineistoa jo tästäkin saa. Päädyin tähän yhteen nimenomaiseen sanaan jo melko aikaisessa vaiheessa siksi, että sillä on monien mielestä melkoinen erikoisrooli kielessä, jopa rotuun liittyvien rasistisen latauksen omaavien sanojen joukossa.

Lisäksi tutkimuskysymyksen rajauksessa on ollut tärkeää se, miltä kannalta asiaa tarkastellaan. Alun perin pohdin laajempaakin tutkimusta, jossa olisi tutkittu esimerkiksi "nigger"-sanan kääntämisen mahdollista muuttumista ajallisesti, tai sitä miten mies- ja naiskääntäjät mahdollisesti kääntävät "nigger"-sanan, ja muita vastaavia lähestymistapoja, mutta päädyin jättämään ne tulevia tutkimuksia varten.

Siihen, miksi valitsin juuri tämän aiheen, vaikuttaa myös nykyään pinnalla oleva, rotuihin, etnisyyteen ja kulttuureihin liittyvä keskustelu, jonka pääasiallisena aiheuttavana tekijänä on verrattain uusi ilmiö, eli Euroopan ulkopuolinen maahanmuutto. Ksenofobiaahan Suomessa on esiintynyt jo tätä ennen. Samalla lailla kuin mikään suomenkielinen sana ei voi tavoittaa läheskään kaikkia "nigger"-sanan merkityksiä, ei mikään englanninkielen sana voi tavoittaa esimerkiksi ryssä-sanan kaikkia merkityksiä suomenkielessä.

Kääntämisen vaikutus siihen, miten muodostamme kuvan muista kulttuureista, on tunnettu. Käännösten kautta saamme tietoa myös siitä miten muut kulttuurit tarkastelevat meitä itseämme. Loogisesti tästä seuraa että kääntäminen voi vaikuttaa myös siihen, miten näemme omat vähemmistöryhmämme. Kun pohdimme miten tulisi suhtautua siihen uuteen tilanteeseen että Suomessa on musta vähemmistöryhmä, vaikkakin pieni, loogista on etsiä mallia tilanteeseen tunnetuimmasta eli amerikkalaisesta kontekstista. Tässä apuna toimivat käännökset amerikkalaisesta englanninkielisestä materiaalista, esimerkiksi kirjoista tai elokuvista.

Päätin siis, että "nigger"-sanon kääntämisen tutkimisessa on lähdettävä siitä, miten sana on tähän mennessä käännetty. Kuten asiaa aikaisemmin gradussaan tutkinut Laura Haavisto (2006), olen mustaan väestönosaan liittyvää kääntämistä tutkiessani päättänyt syventyä elokuvaan. Elokuvat ovat yksi tärkeimmistä tavoista, joilla suomalaiset saavat tietoa Yhdysvalloista ja sen mustasta kansanosasta. Pohdin myös afroamerikkalaisen runouden ja Toni Morrisonin kirjojen ottamista tutkimuksen kohteeksi, mutta päädyin rajaamaan tutkimukseni suhteellisen tunnettuihin elokuvaan joiden kielenkäyttö rotuun liittyvien sanojen osalta on herättänyt kritiikkiä ja keskustelua.

"Nigger"-sanasta ja sen roolista käännöksissä tekee tutkimisen arvoisen jo sekin, miten monessa englanninkielisessä julkaisussa - niin 1800-luvun klassikkokirjoissa kuin nykyajan elokuvissakin - se tulee esiin. Esimerkiksi Mark Twainin klassikkokirjoissa, kuten *Huckleberry Finnissä*, se esiintyy taajaan. (Twain käyttää sanaa jopa 215 kertaa, joka on jo määrällisestikin herättänyt huomattavaa huomiota ja kritiikkiä [Asim 2007, 107]. Tämä kieli siitä että kyseessä ei ole mikään aivan turha sana. Pelkkään sanaan ja sen käännöksiin keskittymisen lisäksi tutkielman tarkoitus on pohtia myös sitä, voivatko kääntäjät käännöksellään mahdollisesti vaikuttaa siihen, minkälaisen aseman sana kielessä saa, sekä sitä, miten yhteiskunnan asenteiden voisi mahdollisesti nähdä vaikuttavan kääntäjien asenteisiin.

Tutkimus ei varsinaisesti puutu ekvivalenssikysymyksiin, vaikka aihetta luonnollisesti sivutaankin useissa kohdissa, eikä sen tarkoitus ole löytää "nigger"-sanalle mitään erityistä

vastinetta. Tämä olisikin varsin turha projekti. Pidän Venutin johdattamana sekä perinteistä formaalista ekvivalenssia että nidalaista dynaamista ekvivalenssia jossain määrin harhaanjohtavina konsepteina. Lähestymistapani on enemmänkin yhteiskunnallinen. Toisaalta, kritisoin tutkimuksessani myös Venutin käsityksiä kääntäjän näkyvyydestä - tai ainakin analysoin kriittisesti sitä, miten kyseiset käsitykset kääntäjän tehtävästä toimivat rotukysymyksistä puhuttaessa.

2. Taustaa ja teoriaa - "nigger"-sana ja käänntiiede

Ennen aineistoon siirtymistä on hyödyllistä pohtia sanaa "nigger" useasta eri näkökulmasta. Aluksi tämä tutkimus kartoittaa sanan historiaa ja sen käyttöä nyky-yhteiskunnassa. Sen jälkeen siirrytään pohtimaan sitä, mitä annettavaa nykyisellä käänntitieteellisellä tutkimuksella on tutkimuskysymykselle sekä sitä, mitä kääntäjät itse ovat sanoneet sanan kääntämisestä englannin kielestä suomenkieleen ja rotukysymyksistä yleensä. Apua otetaan myös kiro sanojen kääntämisestä käsittelevistä tutkimuksista.

Tarkastelu auttaa meitä huomaamaan useita asioita, jotka on hyvä ottaa huomioon myös "nigger"-sanaa käännettäessä. "Nigger"-sana on ollut negatiivinen kautta historian. Se on eri sana kuin "Negro," vaikka sanoina nämä näyttävätkin samankaltaisilta. Stereotyyppisimmin sitä käyttää valkoihoinen loukkaavassa mielessä mustaihoisesta. Tämä ei kuitenkaan suinkaan ole koko kuva. Myös mustat käyttävät sitä toisistaan ja sana toimii osana muunkin rotuisiin kuin mustiin kohdistuvia loukkauksia. Mustien käyttäessä sitä toisistaan, ja joskus jopa valkoisten käyttäessä sitä mustista, siihen voi kuitenkin sisältyä myös neutraaleja, jopa positiivisia merkityksiä. Toisaalta nämä positiivisetkaan merkitykset eivät ole kaikkien mielestä ongelmattomia. Kuten kaikessa kääntämisessä, konteksti tulee ottaa aina huomioon. On olemassa rasismiin aktiivisesti suhtautuvia ja tekstien rasistista vivahdetta karsimaan pyrkiviä kääntäjiä - ja muutkin kääntäjät käyvät myös rotukysymyksen läpi tietoisesti kääntäessään.

2.1. Sana "nigger" historiassa ja nykyisin

"Nigger"-sanan juuret voidaan johtaa espanjan ja portugalin kieliin, joissa sana "negro" tarkoittaa mustaa. Mahdollisesti se on tullut englanninkieleen varhaisranskan sanan "negre" kautta (Needler 1967, 160). Sanan tarkasta tiestä englanninkieleen ei ole varmuutta. Asimin mukaan sana "Negro" on ollut osa englannin kieltä jo vuonna 1555 (Asim 2007, 11). Sitä on kirjallisessa muodossa käyttänyt ainakin John Rolfe, eräs Virginian siirtokunnan tärkeimmistä perustajista. Rolfe oli päiväkirjassaan vuonna 1619 noteerannut ensimmäisen afrikkalaisia sisältäneen laivalastin saapumisen. Hän käytti ihmiskuormasta sanaa "negars". Vuonna 1689 tehty luettelointi New Yorkissa sijaitsevan tilan omaisuudesta viittasi orjana olleeseen "nigguh boyhin". Muitakin varhaisia muotoja esiintyy, kuten niggah, nigguh, niggur ja niggar. (Kennedy 2003, 4.) Sanalla on ollut monta kirjoitusasua, mutta ilmeisesti niillä kaikilla on kuitenkin tarkoitettu samaa asiaa.

Kennedyn mukaan sanat "Negro" ja "nigger" ovat ensin olleet saman sanan eri kirjoitusasuja, joiden ääntämys kuitenkin oli samanlainen. Nykyisin sana "Negro" nähdään vanhahtavana ja siihen liitetään tiettyjä arvolatauksia, mutta sitä pidetään silti vähemmän rasistisena kuin "nigger"-sanaa. Eräessä tapauksessa 1960-luvulta poliisi kysyi kansalaisoikeusaktivistilta oliko tämä "Negro vai nigger"; kun aktivisti vastasi olevansa "Negro", häntä hakattiin kunnes hän lopulta myönsi olevansa "nigger" (Kennedy 2003, 18.) Lingvisti Robin Lakoffin esittämän teorian mukaan sana "nigger" on eriytynyt muista muodoista kun sen käyttäjät ovat tajunneet ääntävänsä sanan väärin, mutta päättäneensä käyttää sitä silti osoituksensa siitä, että halveksuvat mustia niin paljon etteivät välitä edes siitä sanovatko he mustan kansanryhmän nimityksen oikein vai väärin (Kennedy 1999, 86).

Silti myös "Negro"-sana herättää vielä nykyisinkin tunteita. Niinpä 1960-luvulta lähtien sen on korvannut sivistyneessä kielenkäytössä sana "black", musta. Esimerkiksi vuoden 2010 Yhdysvaltain väestönlaskennassa rotua käsittelevässä kohdassa ihmisille annettiin vaihtoehdoksi rodullisesta identiteetistään muun muassa sana "Negro". Monen mielestä tämä oli vanhentunut sana joka ei kuulu valtion virallisiin asiakirjoihin, mutta sen sisällyttämistä

väestönlaskentakyselyyn puolusteltiin sillä, että monelle vanhalle mustaan väestönosaan kuuluvalla se edelleen on se sana, jolla he itsensä määrittävät. (McFadden & Shane 2010.) Pitkään "Negro" oli englanninkielessä mustan kansanosan (tai ainakin sitä valtakunnallisesti edustavien henkilöiden tai järjestöjen) eniten suosima muoto.

Usein on epäilty että "nigger" olisi vain kansankielinen väännös siitä, se tapa mikä luonnollisesti joidenkin murrealueiden väestöjen, etenkin etelävaltiolaisten, suuhun sopii. Tätä tukee myös Massardier-Kenney, joka viittaa Geneva Smithermaniin, jonka mukaan sanat "nigger" ja "Negro" alettiin erottaa toisistaan vasta 1900-luvulla, ja myös että tähän aikaan sanaa "Negro" käyttäneet mustat amerikkalaiset alkoivat kirjoittaa sen isolla alkukirjaimella (Massardier-Kenney 1994, 19).

2.1.1. Sana "nigger" mustiin kohdistuvana loukkauksena

"Nigger"-sanaa on käytetty pejoratiivisessa mielessä halki amerikkalaisen yhteiskunnan historian. Se on jo varhaisessa vaiheessa osoittautunut sanaksi, jota musta kansanosaa on vältellyt ja josta se on yrittänyt päästä eroon, sanaksi, jonka on katsottu symbolisoivan negatiivisimpia mustiin liitettyjä stereotyyppisiä ominaisuuksia, kuten laiskuutta, tyhmyyttä, ja rikollisuutta. Tiettyinä aikoina on suosittu esimerkiksi sanaa "African" (jota käytti mm. runoilijaa Lemuel Haynes, joka sanoi jo vuonna 1776 että "afrikkalaisilla on samanlainen oikeus vapauteensa kuin englantilaisilla" (Asim 2007, 16). Toisina aikoina on suosittu sanaa "Negro", tai sanoja "colored", "black" ja niin edelleen. Huolimatta kuitenkin siitä mikä poliittisesti korrekimpi ilmaus on kulloinkin ollut kyseessä, sana "nigger" on säilynyt afrikkalaisperäisiä ihmisiä vihaavien ja halveksuvien keskuudessa.

Mustien ihmisten vihaajia ja halveksujia löytyykin kautta historian. Vuonna 1786 Robert Burns runoili "How graceless Ham leugh at his dad / which made Canaan a nigger", antaen raamatullisen selityksen mustan rodun synnyille (Asim 2007, 21). Vuonna 1837 Hosea Easton kirjoitti, että sana "nigger" on "pahantahtoinen termi jota käytetään lisäämään mustien

halveksuntaa tietämättömänä rotuna... Termi olisi harmiton, jos sitä käytettäisiin vain erottamaan yksi ihmisryhmä toisesta, mutta sitä ei käytetä tähän tarkoitukseen... Sen tarkoitus on loukkaaminen" (Kennedy 2003, 5). Rotuerottelun vastaisen kampanjan aikana journalisti Ted Postonin mukaan "Yhdeksätoista päivän ajan he sylkivät [mustan oppilaan Minnie Jean Brownin] päälle, kutsuivat häntä "nekruksi" (nigger) ja "nekrunartuksi" (nigger bitch), heittivät kahdesti kuumaa keittoa hänen niskaansa koulun kahvilassa ja potkaisivat hänet maahan äitinsä läsnä ollessa" (Asim 2007, 165). Ja Mark Fuhrman sanoi 1990-luvulla "Ensimmäinen asia nekrun suusta, ensimmäiset kuusi tai seitsemän lausetta, ovat valheita" (Asim 2007, 178).

Nykyisin tietysti sanan "nigger" käyttöön suhtaudutaan paljon jyrkemmin kuin ennen. Tämä kuitenkin voi synnyttää omia ongelmiaan. Kennedy pohtii tätä:

Missisippissä vuonna 1964, *voittoisan* kuvernöörinvaalikampanjan aikana, Paul Johnson vitsaili toistuvasti että akronyymi NAACP⁷ tulee sanoista "Niggers, Apes, Alligators, Coons and Possums". Tällainen vaalitulos ei olisi nykyisin mahdollinen missään osavaltiossa. Kukaan vakavasti otettava poliitikko, edes David Duken⁸ kaltainen, ei voisi normaalissa puhetta käyttää sanaa "nigger" anteeksipyytämättä. (...) Edistys johtaa kuitenkin uusiin ongelmiin, ja tämä aihe ei ole poikkeus. Olosuhteet, jotka ovat johtaneet sanan "nigger" stigmatisaatioon, ovat johtaneet myös eräisiin ongelmallisiin tendensseihin. Näiden joukossa ovat (...) yli-innokkuus loukkausten havainnointiin, sellaisten sanan *nekru* käyttötarkoitusten rankaiseminen jotka ovat *hyvänlaatuisia*, ja liian kovat rankaisut niille, jotka käyttävät N-sanaa huolimattomasti tai jopa väärin. (Kennedy 2003, 92.) (kursiivi alkuperäistekstissä)

Kuten jo johdannossa mainittiin, sanaa "nigger" pidetään nyky-yhteiskunnassa yleisesti pahimpana kuviteltavana rodullisena loukkauksena. Sekä Kennedy että Asim ovat käyttäneet tästä suorana havainnollistuksena erästä *Saturday Night Live* -ohjelman sketsiä 1970-luvulta, jossa Chevy Chasen ja Richard Pryorin hahmot heittävät toisilleen yhä pahenevia rodullisia loukkauksia: sketsin kulminaatiossa Chase lopulta kutsuu Pryoria sanalla "nigger", johon Pryor voi vastata ainoastaan sanomalla "dead honky", siis uhkaamalla Chasen hahmoa

⁷ North American Association of Colored People, vaikutusvaltaisin mustien amerikkalaisten etujärjestö

⁸ Entinen klanijohtaja, nykyinen äärioikeistolainen osavaltionedustaja

suoraan väkivallalla. (Kennedy 2003, 24-25, katso myös Asim 2007, 206.) Mikään valkoisiin kohdistuva loukkaus ei tämän sketsin mukaan siis riitä vastaamaan sanaa "nigger!"

Sitä, minkälaiset tahot "nigger"-sanaa muiden muassa käyttävät nykyään, valaisee kurkistus netin vähemmän taivalletulle puolelle. Niggermania.com-nettisivut mainostavat olevansa "parhaat sivut nekruvitseille, valittamiselle ja rasisiselle huumorille. Liity myös nekrujenhaukkumisfoorumillemme." Sivun ylläpitäjä julistaa, ettei "henkilökohtaisesti vihaa nekruja, ymmärrän vain että ne eivät ole ihmisiä ja kohtelen niitä tämän mukaisesti". (Shelly 2010.) Foorumeilta löytyy sektio "Nigger Crime." Oma erityinen fooruminsa on varattu Yhdysvaltain presidentti Barack Obaman vaimon Michelle Obaman haukkumiseen. Se mainostaa käsittelevänsä "the transvestite silverback she-hulk nigger Michelle Obama", rinnastaen presidentin vaimon näin gorillaan ja sarjakuvahahmo Hulkiin. Tämä ehkä osoittaa sen, millaisissa yhteyksissä sanaa vielä nykyäänkin saatetaan käyttää selkeästi ja ylpeästi rasisisten valkoisten yhteisöissä⁹.

Kääntäjä ei tietenkään välttämättä joudu kohtaamaan yhtä selkeästi ja ylpeästi rasisista materiaalia kuin Niggermania-sivulla, mutta monessa elokuvassa, kirjassa tai vastaavassa mediatuotteessa käytetään sanaa "nigger". Termin käyttäjiä ovat niin valkoiset, jotka usein (ei aina) esitetään rasisteina, kuin mustatkin, jotka voivat käyttää sitä myönteisessä tai neutraalissa merkityksessä - mutta myös kielteisesti, loukkauksena, tai sellaisessa yhteydessä jossa siihen liitetään hienovaraisempia merkityksiä, esimerkiksi silloin kun jonkun sanotaan olevan "bad nigger" tai "real nigga". Lisäksi sana voi olla osa muita rotuja koskevia loukkauksia, kuten alussa senaattori Byrdin termissä "white niggers". Kääntäjän tulee olla tietoinen näistä kaikista käyttötavoista.

Myös mustat voivat käyttää sanaa "nigger" loukkauksena. Kennedy kertoo:

⁹ ja muunkinrotuisten - Niggermania.comin foorumit ovat sanojensa mukaan avoimia kaikille "ihmisrotuisille", joilla tarkoitetaan ei-mustia...

Isoäitini ryyditti puhettaan viittauksilla "nekruihin", sana jolla hän tarkoitti huonomaineisia neekereitä, eli hänen mielestään isoa osaa afrikkalaisamerikkalaisesta väestöstä. Kun isoäiti näki mustien käyttäytyvän huonosti, hän pyöritteli usein silmiään, suipisteli huuliaan ja sitten surullisella äänellä sanoi "Nekrut!" (Kennedy 2003, xv.)

Tuulen viemää -kirjassa kuvataan taloissa työskentelevien orjien halveksuvaa suhtautumista peltotyöläisiin, joista he käyttävät sanaa "nigger". Tämä halveksuva suhtautuminen johtuu siitä, että taloissa työskentelevät orjat samaistavat itsensä valkoisiin. (Weissbrod 2008, 178.) Joskus vaaleaihoisemmat mustat ovat käyttäneet sanaa tummista; Leon Litwakin mukaan 1800-luvulla "matkaajat pohjoisesta kertoivat neekerien kutsuvan toisiaan "likaisiksi mustiksi nekruiksi; ilmaisua käytettiin etenkin tummaihoisista, köyhistä ja vasta Etelästä muuttaneista mustista." (Asim 2007, 41.)

2.1.2. Sana "nigger" osana muihin rotuihin kohdistuvia loukkauksia

Kuten huomaamme jo johdannosta, sanalla "nigger" ei aina viitata mustaihoiseen. Byrdin "white niggers" on aikanaan ollut joidenkin lähteiden mukaan ennen kaikkea irlantilaisiin viittaava ilmaus - irlantilaisia kun ei aina ole angloamerikkalaisessa kulttuuripiirissä pidetty samanarvoisina kuin esimerkiksi anglosakseja. Tämä lienee vaikuttanut erääseen Roddy Doyle'n kirjan kohtaan, jossa henkilöahmo Jimmy Rabbitte kutsuu irlantilaisia Euroopan nekruiksi, dublinilaisia Irlannin nekruiksi ja Dublinin pohjoispuolen asukkaita Dublinin nekruiksi. Tässä "nekru" ei ole rodullinen loukkaus vaan luokan merkitsijä. (Ghassempur 2009, 19-20)

Myös muita valkoisia vähemmistöjä on pidetty "valkoisina nekruina" tai ne ovat itse katsoneet olevansa sellaisia. Quebecin provinssin kanadanranskalaisten kansallisylpeyden yksi herättäjistä oli Pierre Vallièresin kirja joka englannin kielellä tunnetaan nimellä "White Niggers of America." Kirjassa Vallières esitti teesin jonka mukaan kanadanranskalaiset olivat

samanlainen alistettu vähemmistö kuin Yhdysvaltain mustat. (DePalma 1998.) Nykyään esimerkiksi arabeja voidaan halventavasti kutsua nimityksellä "sand niggers".

Kummassakin tapauksessa konteksti lienee se, että nämä kansanryhmät ovat niin alhaalla arvoasteikossa että he ovat halveksittujen mustaihoisten tasolla. Jos joku valkoinen ihminen tai kansanryhmä erotetaan muista valkoisista sanoilla "white niggers", implikaationa on että tämän epätavallisen valkoihoisen negatiivinen käytös muistuttaa tyypillisen mustaihoisen tyypillistä käytöstä, katsottiinpa tämän käytöksen johtuneen sitten kulttuurisesta taustasta, kuten irlantilaisuudesta), köyhyydestä tai muusta. Byrdin sanoja on selitelty tosin myös sillä, että senaattori halusi lähinnä viestiä mustille että he eivät ole ainoita sorrettuja Amerikassa (Todd 2003.)

Lisäksi loukkauksena on käytetty suoria vertauksia mustiin "nigger"-sanaa käyttämällä. Hosea Eastonin mukaan aikakauden vanhemmat käyttivät lapsenkasvatuksessa alusta alkaen "nigger"-sanaa lastensa läksyttämiseen. Huonosti käyttäytyvien lasten sanottiin olevan "huonompia kuin nekrut" (worse than niggers) tai "tietämättömiä kuten nekrut" (ignorant as niggers). Kun heidät laitettiin häpeämään, heidät pistettiin häpeätuolin sijasta "nekrutuoliin" (nigger seat). (Kennedy 2003, 5.) Näitäkin käyttämällä tietysti loukataan samalla epäsuorasti myös mustia, joiden esitetään olevan jo luonnostaan huonosti käyttäytyviä lapsia.

Eräs tapa käyttää sanaa "nigger" osana ei-mustaihoisiin kohdistuvia loukkauksia on valkoisten (ja miksei muunkin rotuisten) rasismien vastustajien kutsuminen sanalla nekrunrakastaja, "nigger lover". Kennedyn mukaan

termiä "nekrunrakastaja" kuullaan edelleen rotujen välisissä konflikteissa. Nekrunrakastajiksi kutsutaan muun muassa valkoisia jotka pidättäytyvät mustien syrjinnästä, valkoisia joilla on intiimisuhteita mustien kanssa, valkoisia jotka haastavat mustia sortavat käytännöt, valkoisia jotka ovat mukana mustien ehdokkaiden vaalikampanjoissa, valkoisia jotka ehdottavat mustia kerhojen jäseniksi, valkoisia jotka suojelevat mustia näiden virallisissa toimissa ja valkoisia jotka ovat yleensäkin ottaen missään sosiaalisessa kanssakäymisessä mustien kanssa. (2003, 22).

Tässä loukkauksen kohteen rodullista taustaa ei siis suoraan kyseenalaisteta vaan hänet asetetaan arvoasteikossa valkoisten joukossa pohjalle sen takia että hänen on tulkittu olleen liian ystävällisissä väleissä mustien kanssa tai puolustaneen heidän etujaan. Esimerkki tästä löytyy kirjasta "*Kuin surmaisi satakielen*", jossa asianajaja Atticus Finchin tytär joutuu tappeluun, koska hänen mustaa miestä oikeudessa puolustavaa isänsä väitetään "nekrusussuksi" (Lee 1960, 112).

2.1.3. Sana "nigger" positiivisessa tai neutraalissa mielessä

Mustien keskuudessa suhde "nigger"-sanaan on ollut kaksijakoinen. Sitä vastaan on protestoitu siitä asti kun musta väestönosa alkoi muodostaa käsitystä itsestään yhtenäisenä kansanjoukkona. Samaan aikaan mustat ovat kuitenkin käyttäneet sitä myös toisistaan, sekä positiivisessa ja ihailevassa että negatiivisessa, loukkaavassa mielessä. Mustan yhteisön sisällä on ollut paljon keskustelua siitä, pitäisikö kyseisestä sanasta luopua kokonaan, mutta näin ei ole ainakaan vielä tapahtunut.

Kennedyn mukaan

sana "nigger" on enemmänkin kuin pelkkä loukkaus. Vuonna 1925 Carl van Vechten ilmoitti että sanaa "nigger" käytettiin "vapaasti neekereiden keskuudessa heistä itsestään, ei vain vihamielisenä vaan myös ystävällisenä ilmaisuna." Van Vechten oli kuitenkin valkoinen ja hänen todistuksensa saattaa joidenkin mielestä olla epäilyttävä. Todentaaksemme sen tarkastelkaamme mustaa journalistia, Roi Ottleytä, joka vuonna 1943 kirjoitti että "neekerit käyttävät sanaa "nigger" melko vapaasti silloin, kun heitä kuulemassa ei ole valkoisia." Tarkastelkaamme myös Clarence Majoria, joka käsitteli "nigger"-sanaa mustan slangin sanakirjassa v. 1970. "Kun valkoinen käyttää sitä puhuessaan mustasta", hän sanoi, "'nigger' on yleensä loukkaava ja halventava sana." Major lisäsi kuitenkin että "kun mustat käyttävät sitä toisistaan, 'nigger' on rodullinen termi jossa on lämmin, hyvänthahtoinen alavirtaus - joka heijastelee tragikoomista näkemystä jossa otetaan huomioon musta historia. (1999, 89.)

Silloin, kun sana "nigger" käytetään positiivisena tai neutraalina terminä mustien parissa ja tätä kuvataan kirjallisesti tai tekstityksellä, se kirjoitetaan usein muotoon "nigga". Tällöin se toimii "takaisinotettuna" terminä - loukkauksena jonka loukattavat ovat ottaneet omaan kielenkäyttöön vähentääkseen sen vaikutusta ja yrittäen näin neutralisoida sitä. Samanlainen takaisinotettu termi on englannin kielessä ollut mm. "queer" - alun perin neutraali sana, josta on sittemmin tullut loukkaus ja vastaavasti taas joidenkin, etenkin radikaalimpien, homojärjestöjen suosima sana homoseksuaaleille. Kun puhutaan tällaisesta "takaisinotosta" "nigger"-sanan suhteen, sana kirjoitetaan usein muodossa "nigga".

Sana "nigga" toistuu usein esimerkiksi rap-sanoituksissa. Kuuluisimpana se on rap-yhtye N.W.A:n (Niggaz Wit Attitude) nimessä. Johdannossa mainitulla Aaron McGruderilla on tapana kirjoittaa "nigger"-sana muotoon "nigga" käyttäessään sitä, vaikka sitä käytettäisiin negatiivisesti. Esimerkkinä tästä toimikoon *Boondocks*-sarjan kohta, jossa päähenkilö Huey selittää että "nigga moment" on hetki, jolloin "tietämättömyys valtaa muuten järkevän neekerimiehen aivot", johtaen äkkipikaiseen väkivaltaan ja mahdollisesti kuolemaan; tämän jälkeen sarjassa vielä kerrotaan että valkoisia nämä "nigga momentit" eivät vaivaa. (McGruder 2005)

Myös jotkut valkoiset tuntevat, että mustan kulttuurin arvostajina, esimerkiksi rap-faneina, heillä on oikeus käyttää "nigger"-sanaa. Monet käyttävätkin sitä imitoidessaan rap-sankareitaan. Sanaa on käytetty myös ei-rasistisesti mm. rock- ja folk-biiseissä, kuten John Lennonin ja Yoko Onon kuuluisassa kappaleessa *Woman is the Nigger of the World*. Rap-artisti Ice Cube selittää kuitenkin että "kun me (mustat) kutsumme toisiamme 'nekruiksi', siinä ei ole mitään paha. Jos valkoinen käyttää sitä, se on kuitenkin eri asia, silloin kyseessä on rasistinen sana." (Kennedy 2003, 36-41.) Ron Nelson, Pohjois-Carolinan yliopiston lehden päätoimittaja, sanoi että nigga-sanan käyttö johtaa tilanteeseen, jossa "valkoiset kysyvät itseltään 'jos mustat tekevät niin, miksemme mekin voisi tehdä niin?'" (Kennedy 2003, 128.)

Asim ei näe oleellista eroa sanojen "nigger" ja "nigga" välillä ja vertaa näiden eroa valkoista valtaa kannattaneiden senaattorien, kuten Strom Thurmondin, yrityksiin selittää sitä, miksi he olivat aikaisemmin urallaan käyttäneet "nigger"-sanaa:

Thurmond, josta tuli historian pisimpään senaatissa istunut senaattori, ja muut etelävaltiolaiset sanoivat usein, että he kutsuivat mustia sanalla "nigra", mikä oli heidän yrityksensä ääntää "negro." Thurmondin kuuluisa puhe v.1948 saatiin kuitenkin nauhalle ja vaikka hänen kuvauksensa mustista kirjoitetaan siinä yleensä muotoon "nigra", se kuulostaa erittäin paljon siltä kuin se olisi "nigger". Ne, jotka väittivät että "nigran" ja "niggerin" välillä voitaisiin tehdä ero, olivat yhtä vakuuttavia kuin nykyään ne, jotka yrittävät erotella sanat "nigga" - vanha blackface-esiintyjien¹⁰ suosikki - ja "nigger." (2007, 127)

Jotkut, esimerkiksi rap-artistit, voivat liittää "nigger"-sanaan etuliitteen "real". Asim sanoo, että "monesti [NWA] käyttää "nigga"-sanaa viittamaan tavallisiin, lakia totteleviin ihmisiin tai nilkkeihin jotka eivät ansaitse kunnioitusta. "Real niggas" varataan niille jotka ansaitsevat sen." (2007, 220.)

Asim vertaa kuitenkin "real niggas"-kehuskelijoita 1800-luvun minstrel-esitysten mustia esittäviin valkoisiin: "Delineaattorit", kuten minstrel-esiintyjä joskus kutsuttiin, viittasivat usein materiaalinsa autenttisuuteen julistamalla olevansa "nekruja", samaan tapaan kuin niin voivat nykyään tehdä "real niggas"-ilmaisua käyttävät modernit rap-tähdet." (Asim 2007, 79.)

Usein sanaa "nigger" on myös korostettu sanalla "bad", jopa niin paljon että Asim uhraa kirjassaan tälle "pahan neekerin" konseptille kokonaisen luvun. "Bad nigger" on siis sellainen musta joka ei käyttäydy yhteiskunnan normien mukaan ja joka on mahdollisesti rikollinen, murhaaja tai kapinallinen - ja nämä voivat usein ihmisten mielessä tarkoittaa samaa asiaa.

"Bad nigger"-termi on ollut sekä mustien että valkoisten käyttämä. Valkoisilla se on ollut yksinomaan negatiivinen. Vuonna 1893 eräs etelävaltiolainen kirjoittaja ilmaisi että "paha neekeri on hirvein olento maan päällä, brutaalein ja armottomin" (Asim 2007, 151).¹¹ Mustien

¹⁰ Blackface- ja minstrel-esitykset olivat 1800- ja 1900-luvuilla etenkin Amerikassa suosittu ajanvietemuoto, jossa lähinnä valkoiset - joskus myös mustat - esittivät erittäin vahvasti, yleensä negatiivisesti karrikoituja mustia hahmoja.

¹¹ Alkuperäistekstissä "bad negro" eikä "bad nigger", mutta näkisin tässä sanankäytöstä riippumatta idean olevan sama kuin Asimin muissa esimerkeissä.

parissa sanaan on taas voinut sisältyä ihailua sellaista henkilöä kohtaan, joka ei ole alistunut valkoisen yhteiskunnan lakeihin vaan kulkee omia polkujaan. Asim siteeraa David Cumber Dancen kertomusta "pahan neekerin" arkkityyppi Stagoleesta kuvatessaan tätä ambivalenttia asennoitumista:

[Cumber Dancen mukaan] tämä "paha neekeri" kansantaruissa on "kovaotteinen ja väkivaltainen... Hän ilmentää miehisyyttään tuhoamalla miehet fyysisesti ja kohtelemalla naisia seksuaalisesti kaltoin." Tämä pätee Stagoleehen. Monet maljapuheet kehuvat hänen saavutuksiaan karismaattisena sutenöörinä jonka tallin prostituoidut työskentelevät väsymättä (...) tienatakseen takuurahat. (...) Stagolee ja muut pahat neekerit eivät ole aina julmia. Joskus heidät esitetään naapuruston (the hood) Robin Hoodeina jotka ovat anteliaita tarvitsevia kohtaan ja suojelevat heikkoja (...) Cumber Dancen mukaan "Paha Neekeri on ja on aina ollut paha (roistomainen) valkoisille koska hän rikkoo heidän lakejaan ja moraalikoodejaan. Hän on "paaa-aaha (eli sankarillinen) mustille, jotka nauttivat hänen saavutuksistaan juuri samasta syystä." (Asim 2007, 154.)

Sekä "real niggas" että "bad niggers" -muodot kielivät sanan "nigger" monimerkityksellisyydestä. Vaikka yleensä "nigger"-sanaan liitetään negatiivisia ominaisuuksia, siihen voidaan liittää, etenkin mustien parissa, myös positiivisia ominaisuuksia, josta kielii se, että jonkun voidaan määritellä olevan "asiallinen nekru". Yleensä huonoina pidetyt ominaisuudetkin voidaan nähdä hyvinä, jos ne toimivat hallitsevan yhteiskunnan ja sen alistavien käytäntöjen vastaisen kapinan moottorina, ja "bad nigger" voikin olla ihailtava hahmo, koska mitä hänen "pahuutensa" on yhteiskunnan pahuuden rinnalla?

Sanan "nigger" yleisyyden takia sitä käytettiin myös neutraalina terminä esimerkiksi joidenkin tuotteiden kuvauksissa. Ruskeiden sohvien väriä on saatettu kuvailla "nekrunruskeana" (nigger brown), toisin sanoen oletetun tyypillisen mustaihoisen ihmisen ihon värisenä. Tunnettu tapaus sattui vuonna 2007, jolloin eräs mustaihoinen kanadalainen oli havainnut että tämä sana oli värikuvauksena Hong Kongista ostetussa sohvassa; Hong Kongin englanninkielessä kyseistä sanaa käytettiin värisävyn kuvauksena ilman mainittavaa tarkoitettua rassistista vivahdetta. (Alexander 2007.)

2.2. Sanan "nigger" suomenkieliset muodot

Suomen kielessä mustaihoisille on nykyään monta sanaa. Joukossa on monta enemmän tai vähemmän loukkaavaksi tulkittavaa termiä, kuten neekeri, nekru, mutakuono, mutiainen, yön timo, ja niin edelleen. Näistä monet ovat varsin uutta alkuperää. Ne ovat syntyneet samoihin aikoihin kun Suomeen alkoi ensimmäistä kertaa tulla mustia vähänkään suuremmissa joukoissa. Ehkä tämän tuoreuden takia niiden tarkasta alkuperästä onkin suhteellisen vaikea saada tietoa.

Ehkä ensimmäinen suomen kieleen tullut afrikkalaisperäisiä ihmisiä kuvaava sana, joskus neutraalina ja joskus negatiivisena nähty, on "neekeri". Se on tullut ruotsin kielen kautta, sanasta "neger". (Sairanen 2004.) Ilmeisesti sen lähteet ovat samalla tavalla latinalaisissa kielissä kuin sanojen "Negro" ja "nigger". Sanan loukkaavuudesta on ollut kiistaa. Joidenkin mukaan neekeri-sana on rasistinen, toisten mukaan se on edelleen validi, kolmansien mukaan se on joskus ollut neutraali sana mutta nykyisin sen konnotaatiot ovat enimmäkseen halventavat (kts. esim. Rastas 2007). Marjo Kaartisen mukaan:

Nykyisin yleensä jo myönnetään että "neekeri"-sanaa ei tule käyttää, joskin samaan hengenvetoon todetaan, että aiemmin sanalla ei ole ollut rasistista painolastia. Niin on kuitenkin aina ollut, koska tuohon sanaan on historian saatossa latautunut melkoinen joukko afrikkalaisia - nyt puhun Saharan eteläpuolisesta Afrikasta ja sen asukkaista - halventavia miellelyhtymiä. Kun siis sanon "neekeri", tulen tarkoitaneeksi pakanaa, villiä, laiskuria, tyhmyriä, raakalaismaista petoa, ikuista lasta, likaista, yliseksuaalista ja rumaa olentoa. Miten nämä voisivat olla neutraaleja asioita?" (2004, 15.)

Kaartinen kuvaa kirjassaan *Neekerikammo* sitä, miten suomalaisten kuva mustista on syntynyt Afrikkaa koskevista, rodullisesti arvottavista matkakertomuksista 1800-luvulla. Hänen johtopäätöksensä on, että koska neekeri-sanan miellelyhtymät liittyvät voittopuolisesti tähän aikaan, neekeri-sanaan vielä nykyäänkin liittyvät kyseisen ajan afrikkalaisiin liittyvät, lähinnä negatiiviset konnotaatiot. Kaartinen painottaa kirjassaan paljon sitä, millaisia negatiivisia rotuominaisuuksia neekeri-sanaan yhdistetään, mutta mainitsee että myös myönteisten

ominaisuuksien liittäminen kyseiseen sanaan palvelee rotuennakkoluulojen luomista (Kaartinen 2004, 100-103).

Nykyäänkin on vielä paljon ihmisiä, joiden mielestä sana "neekeri" on aivan kurantti ja ongelmaton termi mustaihoisia, esimerkiksi Suomeen muuttaneita maahanmuuttajia, kuvaamaan. Tämä huomattiin esimerkiksi Neekerinsuukko-karamellin nimestä käydyn keskustelun aikana, jossa tosin nimeä puolustivat monet sellaisetkin ihmiset jotka sanaa eivät yleensä käytä. Sanasta on tullut kiistakysymys johon liittyvät esimerkiksi ihmisten kannat maahanmuuton kaltaisiin kysymyksiin, se mihin sukupolveen he kuuluvat ja niin edelleen. Monesti sanan käyttö tai sen käyttämättä jättäminen kertoo enemmän siitä mihin ryhmään joku kuuluu tai haluaa määritellä itsensä kuuluvan kuin mistään lingvivistisestä analyysistä. Myös sanan tabuluonne vaikuttaa sen käyttöön; joku voi tietoisesti käyttää sanaa juuri siitä syystä että sen käyttöä on pyritty suitsimaan ja kieltämään. (Ahtiainen 2005.)

Nykyisin neekeri-sanana rasistisena pitäminen tietysti liittyy myös siihen oletukseen, että nykyisin vain rasistit käyttävät sitä sen muuttuneen statuksen takia - eräänlainen kehäpäätelmä tietysti. Ilmeisesti valtaväestön keskuudessa sana ymmärretään loukkaavaksi: Sari Pietikäisen mukaan "tutkittaessa etnisten vähemmistöjen nimitysten loukkaavuutta valtaväestön keskuudessa 90 % piti nimityksiä neekeri, ryssä ja manne kaikkein loukkaavimpina" (Pietikäinen 2002, 26).

Neekeri-sanaan liittyvää keskustelua havainnollistaa lainaus KissFM-nettichatista: "Mä en oo rasisti, mutta oon sitä mieltä että kaikki neekerit (neekeri ei muuten ole haukkumasana vaikka niin kovasti väitetään...joten asiasta erimieltä olevat ottakaapas historiankirja kätöseenne ja lukeeka siitä miten asia on...)painukoon takas sinne mistä on tulluki!" (Pekkinen 2005, sic) Väittäjä siis kieltää olevansa rasisti ja kieltää neekeri-sanana rasistisuuden, mutta samalla esittää rasistisen mielipiteen, haluten kieltää mustaihoisilta maassa asumisen. Lauseessa oleva ristiriita suorastaan korostaa neekeri-sanana merkitysten moninaisuutta.

Neekeri-sana liittyi erääseen Helsingin yliopistolla 1998 sattuneeseen tapaukseen, jossa ghanalaissyntyinen opiskelija Peter Pryce ilmoitti joutuneensa päällekkarkauksen uhriksi. Prycen mukaan syytetty Ilkka Tanner oli käynyt häneen käsiksi kutsuen häntä rasistisella termeillä ja lyöden kaulaan, Tanner itse taas sanoo käyttäneensä sanaa neekeri, jota pitää normaalina terminä mustalle ihmiselle. Tanner myös määrittelee itsensä rasistiksi. Tannerin mukaan Pryce, poliisille soittaessaan, määritteli Tannerin sanoilla "here is a man who says neekeri"; kumman versio sitten pitääkään paikkansa, tämä on varsin kiinnostava ilmaus. (Erola 1998.)

Voisiko itse asiassa sanoa, että esimerkiksi neekeri- ja nekru-sanojen dikotomia heijastelee suoraan sanojen "Negro" ja "nigger" dikotomiaa? Toisin sanoen, voisiko yleinen käsitys siitä että toinen näistä on vanhahtava mutta silti epätoivottavia sävyjä omaava sana ja että toinen voidaan käsittää vain ja ainoastaan rasistiseksi loukkaukseksi johtua suoraan siitä että myös englannin kielessä on kaksi samantapaista muotoa?

On otettava huomioon, että se, miten suhtaudumme "nigger"-sanaan ja sen mahdollisiin suomenkielisiin vastineisiin, on luultavasti jo nyt englannin kielen vaikutuksen tulosta. Jo ennen kuin rasismien kysymykset nousivat 1990-luvulla Suomessa pinnalle meitä henkilökohtaisesti koskettavana asiana, meillä oli tietty käsitys paitsi muunrotuisista ihmisistä myös rasismista ja rasistisesta kielenkäytöstä. Tärkeä osa tämän käsityksen muotoutumisesta olivat uutiset ja fiktionaalinen materiaali, joka tuli Yhdysvalloista ja käsitteli kyseisen maan oloja. Tässäkin voimme tietenkin nähdä kääntämisen tärkeän roolin yhteiskunnan muotoutumisessa.

Entä muut muodot? "Nekru" lienee slangiväännös neekeri-sanasta; toisin kuin neekeri-sanalla, nekru-sana on yksiselitteisesti halventava. Neekeri- ja nekru-sanojen ero tuli itsellenikin mieleen ihan tätä tehdessäni; kumpi olisi parempi käännös kääntämiäni sitaattien kohdalla, nekru vai neekeri? Olen päättänyt käyttämään pääsääntöisesti nekru-sanaa, mutta oma mielipiteeni on että tilanteen mukaan olisin voinut käyttää myös neekeriä. Mutakuono ja laku (tai lakupelle tai lakupekka) ovat myös tunnettuja halventavia mustista käytettyjä nimiä.

2.3. Käännöstiede ja rotusanojen kääntäminen

Käännöstieteessä rotusanojen kääntämistä on tutkittu jonkin verran, mutta kokonaisvaltaisia tutkimuksia ei kovin montaa löydy. Rotuun ylipäätään liittyvä käännöstieteellinen tutkimus on yllättävän vähäistä. Jonkin verran on tutkittu sitä, miten erilaiset yhteiskunnalliset hierarkiat, kuten sukupuoleen ja kolonialisti/kolonialisoiu-asetelmaan liittyvät, voivat vaikuttaa kääntämiseen, mutta tämä tutkimus ei vaikuta sellaiselta, joka suoraan soveltuisi tutkittavaan kysymykseen. Kiro sanojen kääntämisen tutkimusta löytyy jonkin verran, mutta kiro sanatkin ovat tabuluonteestaan ja loukkauskäyttötarkoituksistaan huolimatta eri asia kuin rodulliset loukkaukset.

Tarkastelen tässä siis käännöstieteen kontribuutioita monelta eri kantilta. Koska tutkimuksen eräs päätarkoitus on tarkastella käännöstieteen ja kääntäjien suhtautumista rasismiin sekä siltä kannalta, miten kääntäminen vaikuttaa yhteiskuntaan että siltä kannalta miten yhteiskunta vaikuttaa kääntämiseen, on tärkeää käydä läpi myös kääntämisen yhteiskunnallista ulottuvuutta. Tätä lähestyn muun muassa kääntäjän näkymättömyyden kautta.

Olen päätenyt rakentamaan tarkastelutapaani ennen kaikkea Venutin, Weissbrodin ja Kadishin/Massardier-Kenneyn artikkelikokoelman "Translating Slavery" varaan siksi, että läpikäymistäni teoriakirjoista näillä oli eniten sanottavaa juuri tähän kysymykseen liittyen. Lisäksi olen hyödyntänyt kiro sanatutkimusta.

2.3.1. Kiro sanojen tutkimus

Rodulliset loukkaukset lasketaan usein kiro sanojen kategoriaan. Tätä voi havainnollistaa selailemalla vaikkapa kirjastosta tai kauposta löytyviä kiro sanakirjoja - niistä löytyy myös monia rodullisia loukkauksia (kts. esim. Moore & Tuominen 2010). Molempia sanaryhmiä pidetään alatyylisiin kuuluvana. Siksi onkin luonnollista tutkia rodullisten loukkausten

kääntämisen yhteydessä sitä, miten käännös- ja kielitieteessä on tutkittu kirosanojen kääntämistä.

Kirosanojen kääntämisen tutkimukseen pätevät jossain määrin eri lainalaisuudet kuin rotusanojen kääntämiseen. Kiro sanat vaihtelevat kulttuurista toiseen esimerkiksi sen perusteella, mitä kulttuurissa pidetään, tai on joskus kiroilukulttuurin vakiintuessa pidetty shokeeraavana. Yleensä suuri osa kiro sanoista tulee seksuaalisuuden, ruumiintoimintojen tai uskonnon maailmasta, mutta se, mitkä loukkaukset ovat tehokkaita missäkin kulttuurissa, vaihtelee. Italialaisessa tai espanjalaisessa yhteiskunnassa uskontoon liittyvät loukkaukset, kuten pyhäinhäväistyksiset, ovat vahvempia kuin englanninkielisissä, joten termin porca madonna (sikamadonna) voi korvata missään määrin vain seksuaalisuuteen tai skatologiaan, englanninkielessä vahvoja tunteita herättäviin asioihin, liittyvä loukkaus, kuten fucking hell. (Bassnett 1988, 34.)

Sinänsä tällainen pohdinta siitä, mikä olisi jonkun tietyn kiro sanan kulttuurisesti sopiva vastine, liittyy yleensä ekvivalenssikysymyksiin. Ekvivalenssitutkimus kyseenalaistetaan tietysti nykyään usein jo aivan lähtökohtaisestikin, pelkkänä historian ja pyhän Jeromen ajan jäänteinä, jonka jälkeinen käännöstiede on pyrkinyt suurelta osalta tästä mallista pois (Lefevere & Bassnett 1998, 2-3). Silti se on omalla tavallaan tämän tutkimuksen taustalla; tutkitaanhan tässä sanaa "nigger" usein irrallaan muusta tekstistä, etsien sille vastinpareja suomenkielisistä teksteistä - olipa tällainen kääntäminen sitten tarkoituksenmukaista tai ei.

Kirosanojen kääntämiseen keskittyvä tutkimus on paljastanut sen tendenssin, että kiro sanoja sisältävää tekstiä kääntäessään kääntäjillä on taipumus karsia siitä kiro sanoja. Tämän ovat osoittaneet monet eri tutkimukset (mm. Karjalainen 2002, Golán 2006, Ghassempur 2009). Ghassempur mainitsee myös, että suurin osa kiro sanojen kääntämisestä käsittelevistä tutkimuksista joita hän on käyttänyt työtään varten, on päätynyt pitkälti samaan lopputulokseen. Eivät kuitenkaan kaikki - joissain käännöksissä kiroilua on lisätty tai jokaiselle lähdetekstin kiro sanalle on yritetty löytää kohdetekstissä vastine. (Ghassempur 2009, 46-51).

Ghassempurin tutkimus löytää myös muita kiinnostavia yhdenmukaisuuksia kääntämisessä. Hänen materiaalinaan ovat olleet Roddy Doyle'n kirjan *The Commitments* käännökset saksankielelle. Kiroilun tyypit on jaettu kolmeen eri kategoriaan: loukkaava kiroilu, katarttinen kiroilu ja sosiaalinen kiroilu. Loukkaavaan kiroiluun kuuluu kirosanojen käyttäminen tarkoituksena satuttaa jotakuta ihmistä, kun taas katarttisessa kiroilussa kirosanoja käyttämällä puretaan paineita (esimerkki tällaisesta olisi joku joka huutaa "perkele" pudotettuaan vahingossa vasaran varpaansa päälle). Sosiaalisessa kiroilussa kiroilulla taas voidaan muun muassa lujittaa ihmisten välisiä siteitä. Ghassempurin tutkimuksessa käy ilmi, että molemmilla kääntäjillä on taipumus vähentää käännösprosessissaan loukkaavaa ja katarttista kiroilua. Myös sosiaalista kiroilua vähennetään, mutta molemmat kääntäjät lisäävät sitä sisältäviin tekstinpätkiin ylimääräisiä loukkauksia ja toinen kääntäjistä tekee myös yksittäisistä kirosanoista loukkaavampia. (Ghassempur 2009, 159.)

Karjalainen ei tee näin tarkkaa eroa eri kiroilun kategorioiden välillä. Karjalaisen tutkimuksessa kahdesta ruotsinkielisestä käännöksistä, joita on tehty kirjasta *Sieppari ruispellossa*, käy ilmi, että vaikka teoksen kaksi ruotsinkielistä kääntäjää ovat kääntäneet sen 30 vuoden aikavälillä toisistaan, kummallakin on huomattavissa suhteellisen samankaltainen kirosanojen karsimisen kuvio. Karjalainen epäilee syynä olevan se, että ruotsalaisessa kulttuurissa kielenkäyttö on hillitympää kuin Isossa-Britanniassa (tai Suomessa.) (Karjalainen 2002, 32-69.)

Toistuuko tämä kirosanojen karsiutumisefekti myös "nigger"-sanalla? Valitettavasti käsittelemäni tutkimukset ovat tietoisesti rajanneet rodulliset loukkaukset tutkimuksiensa ulkopuolelle - vaikka näitäkin kirjoissa esiintyy. Esimerkiksi Fernández Dobao (2006) on tutkinut *Pulp Fiction*-elokuvan kiroilun kääntämistä espanjankielelle, mutta jättänyt ulkopuolelle rodulliset loukkaukset. Sanaa voidaan ainakin käyttää loukkaavassa mielessä (esimerkiksi kappaleissa 2.1.1 ja 2.2.2 esittelemilläni tavoilla) ja sosiaalisessa mielessä (mm. kappaleessa 2.1.3 esittelemälläni tavalla), mutta katarttinen sanan käyttötarkoitus vaikuttaa menevän päällekkäin sanan loukkaavan käyttötarkoituksen kanssa. Niitä voitaneen tässä tutkimuksessa kohdella samanlaisina.

Ghassempurin tutkimista kääntäjistä toinen turvautuu joissain tilanteissa, etenkin sanan "fuck" kohdalla, myös nollakäännöksiin, toisin sanoen jättää käännökseensä sanan alkuperäiskielisessä asussaan. Tämä on varsin kiinnostava ratkaisu, jota voitaisiin periaatteessa soveltaa myös rodullisten loukkausten kääntämisessä - ja sitä lienee sovellettukin. Etenkin tilanteissa joissa sanaa "nigger" käytetään positiivisessa tai neutraalissa mielessä kääntäjälle voisi olla paikallaan jättää se tekstiin sellaisenaan (mieluiten ehkä "nigga"-muodossa); tämä voisi valottaa paremmin sen funktiota kielenkäytössä kuin muunlaiset ratkaisut. Samanlaista nollakääntämistä on Golánin tutkimassa *Trainspottingin* tsekinnöksessä, jossa mm. skottilainen termi "labdick" on kääntynyt muotoon "labdicka". (2006, 40.) Landersin (2001, 152) kääntämisopas kehottaa kiro sanojen kohdalla joskus käyttämään nollakäännöstä, eli sitä että sana sisällytetään käännettyyn tekstiin alkuperäisessä asussaan, koska se voi olla ainut tapa saada jokin fraasi kuulostamaan luonnolliselta.

2.3.2. Kääntämisen yhteiskunnallinen ulottuvuus

Jo sanat "yhteiskunnallinen kääntäminen" voivat nostaa monille karvat pystyyn. Kääntämisen perinteinen kuva, etenkin maallikkojen keskuudessa, perustuu ajatukseen siitä, että kääntäjän tehtävä on tuoda teksti kielestä toiseen "sellaisena kuin se on," ja ajatus kääntäjän yhteiskunnallisesta roolista tuo mieleen kääntäjän kierouttamassa tekstiä joksikin, jota se ei ole. Kääntäjän ei siis haluta tuoda omaa agendaansa kirjaan. Tämä korkealentoinen ideaali on ollut myös monen käännösteoreetikon ajatusmaailman taustalla.

Suoranainen turvautuminen käännöstieteen suhtautumisesta rasismin kysymyksiin on vaikeaa, koska aiheesta ei ole vielä erityisen paljon suoraa tutkimusta. Käsittelen kolmea kysymystä ja tarkastelutapaa tähän tutkimukseen. Ensinnäkin pohdin kääntäjän näkyvyyttä ja näkymättömyyttä venutilaisessa mielessä sekä sitä, mitä tekemistä näkyvyydellä on tämän tutkimuksen kanssa. Seuraavaksi analysoin kääntäjän mahdollista suhtautumista rasismiin. Tässä käytän hyväkseni Rachel Weissbrodin (2008) kategorisointia sen suhteen, miten hepreankieliset kääntäjät ovat suhtautuneet englanninkielisten tekstien rasismiin. Lopuksi otan

toisen tarkastelukannan ja mietin, mitä voidaan sanoa käännösten tutkimisesta yhteiskunnallisten asenteiden heijastelijoina.

2.3.2.1. Näkymätön kääntäjä ja rotu

Ideaalia näkymättömästä kääntäjästä, joka pelkästään välittää tekstin kieleltä toiselle, joko niin kuin kirjailija sen olisi itse kirjoittanut jos osaisi kyseisen maan kieltä tai niin että se palvelee kohdekulttuurin lukijaa mahdollisimman hyvin, mutta joka ei tuo itseään esille, on vastustanut ehkä näkyvimmin Lawrence Venuti (1995, 1998). Venutin mukaan kääntäjän tulee tehdä itseään käännöksessään julki. Venutin tarkastelu tämän kysymyksen yhteydessä on hyödyllistä jo siksi, että "nigger"-sanon historia ja siihen liittyvät vaikeudet tekevät myös kotouttavasta käännösstrategiasta vaikean. Voisi sanoa että lähes kaikkeen "nigger"-sanon kääntämiseen liittyy vieraannuttava elementti, joka johtuu siitä, että englanninkielisten maiden rotuhistoriaan liittyvän sanon merkitykset pitäisi jotenkin tuoda mukaan suomenkieliseen tekstiin.

Venutilla on tutkimuksissaan ja kirjoituksissaan ollut kriittinen näkökulma, joka on ottanut vaikutteita esimerkiksi feministisestä ja postkolonialistisesta käännöstieteestä. Voisimme siis pohtia sitä, miten sidoksissa venutilainen "näkyvän kääntäjän" ideaali on yhteiskunnalliset tarkoitusperät omaavaan kääntämiseen. Esimerkki tällaisesta olisi antirasistinen kääntäjä, joka esimerkiksi rasistisen tekstin kohdalla näkee tarpeelliseksi ilmaista jotenkin käännöksensä keinoin tekstin rasistisuus ja pyrkii siihen, että tekstin käännös palveleekin antirasistisia tarkoitusperiä. Pohtimisen arvoista on myös se, minkälaiset toimintamahdollisuudet tällaisella kääntäjällä on.

Voisi sanoa, että kotouttava kääntäjä pyrkisi tekemään sitä mihin tämän tutkimuksen voisi ajatella pyrkivän, eli kääntämään "nigger"-sanon niin, että se toimisi mahdollisimman hyvin osana kotouttavaa käännöstä. Näin siitä tulisi sellainen millaisena hyvät käännökset on perinteisesti nähty, eli tekstinä, jollaisen kirjailija olisi itse tehnyt, jos osaisi täydellistä suomen kieltä. Venuti sanookin eräästä käännöksestä, jossa hänen mukaansa tekstistä oli tehty ennakkoluuloja pönkittävää, että ehkä kääntäjän ohjenuorana on ollut paras mahdollinen

selvyys ja luotettavuus. Tunnistettavin kieli oli samalla tiedostamattomasti myös ennakkoluuloisinta. (Venuti 1998, 2.)

Loppujen lopuksi sekä kotouttava että vieraannuttava käännös voivat palvella sekä rassistisia että antirasistisia tarkoituksia. Kotouttava kääntäjä voi edellä kuvatun kaltaisesti pyrkiä kotouttamaan tekstinsä nimenomaan olettamansa antirasistisen lukijan luettavaksi ja vieraannuttava kääntäjä voi - tarkoittamattaan tai tarkoituksellisesti - tehdä antirasistisestakin tekstistä rassistisen. Venuti puhuu itsekin vieraannuttavan käännöksen ideologisesta elementistä Schleiermacherin kohdalla - ja siitä, kuinka Schleiermacherin suosima vieraannuttava käännöstyyliperustui hänen uskoonsa siitä että hänen aikaisensa saksalainen kirjoitustyyli oli huomattavasti huonompaa kuin muiden maiden tyyli ja sitä tuli kehittää ulkomaisia elementtejä omaavien käännösten avulla. (Venuti 1995, 98-118.) Jos vieraannuttava kääntäjä haluaisi toimia kuin Schleiermacher, hän voisi tuoda omaan kieleemme kulttuurisia elementtejä aikakausiltaan ja kulttuureista, joiden kielellisiä ja kulttuurisia elementtejä emme välttämättä kulttuuriimme halua. Tämä kytkeytyy esimerkiksi jo aiemmin mainittuun, sanojen "Negro" ja "nigger" dikotomiaan, sekä dikotomian rakentumiseen käännösten kautta.

Tämän voisi liittää myös Venutin kritiikkiin Nidaa kohtaan. Venuti kritisoi Nidan suosimia kotouttavia käännöksiä siitä, että kotouttava käännös jo luonnostaan asettaa sen kulttuurin, johon päin käännös tehdään, arvot sen kulttuurin yläpuolelle, josta käännös on peräisin. Venuti, Nidan raamatunkäännöstaustaan viitaten, vertaa tällaista kääntäjää jopa lähetyssaarnaajaan, eikä tämä olekaan kovin harhaanjohtava vertaus, ottaen huomioon että Nida teki ensimmäiset työnsä nimenomaan lähetystyön, ei käännöstieteen, näkökulmasta. (Venuti 1995, 19-21.)

Toisaalta, onko tällainen lähetyssaarnaajatoiminta väärin, etenkin edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa? Venutilla itselläänhan kotouttavan ja vieraannuttavan käännöksen dynamiikka liittyy kysymyksiin kulttuurien valta-asemista, ja hänen esimerkinsä ovat tilanteista, joissa on käännetty valta-asemassa olevaan kieleen päin (englanti) alisteisessa asemassa olevasta kielestä (mikä tahansa muu). Tässä tutkimuksessa varsinkin tutkimusasetelma on

toisinpäin, mutta vallan kysymysten voisi sinänsä katsoa tulevan peliin mukaan siinä käytettyjen tutkimusten kohdalla.

Venuti tuo teoksissaan ilmi monia kohtia, joissa kääntäjien poliittiset tarkoitusperät heijastuvat selvästi heidän töissään. Kirjassaan *Scandals of Translation* hän esimerkiksi käsittelee italialaisen kirjailija Giovanni Guareschin *Isä Camillo* -kirjoja, jotka olivat jo italian kielellä antikommunistisia mutta joiden englanninkielisessä käännöksessä kääntäjä oli (mm. toimeksiantajana toimineen Valitut Palat -lehden linjan takia) halunnut vielä korostaa tekstin antikommunistisuutta. Myös tekstin antikommunistisuutta on korostettu erilaisilla sananvalinnoilla jotka tuovat isä Camillon pikkukylän kommunisteihin vielä alkuperäistäkin enemmän rikollista vivahdetta. (Venuti 1998, 146-147.)

Vaikka kääntäjän näkyvyys ja näkymättömyys eivät suoranaisesti liittyisikään rotukysymyksiin siinä mielessä, että yhden käännösstrategian voi sanoa palvelevan yhdenlaista suhtautumistapaa rotuun ja toisen toista, ne silti liittyvät elimellisesti siihen kysymykseen, miten kääntäjä toimii rotukysymysten suhteen, etenkin selvästi rassistista tekstiä kääntäessään, etenkin jos hän haluaa kyseisen käännöksen palvelevan toisenlaisia tarkoitusperiä. Kumpaankin eriteltyyn käännösstrategiaan sisältyy riskejä ja mahdollisuuksia. Nämä riskit ja mahdollisuudet on syytä ottaa huomioon.

2.3.2.2. Käännökset yhteiskunnallisten asenteiden heijastelijoina

Tähän mennessä olen puhunut siitä, miten käännökset voivat vaikuttaa yhteiskuntaan - mutta tätä tutkimusta voidaan ajatella myös sen kannalta, miten yhteiskunta vaikuttaa käännöksiin. Käännöksiä voidaan tutkia myös yhteiskunnallisten asenteiden heijastelijoina. Kääntäjät ovat yksilöinä jatkuvasti yhteiskunnan normien vaikutuksen alaisina. Olisi ihme, jollei tämä näkyisi myös heidän käännösratkaisuissaan. Toisaalta, voi olla vaikeampi sanoa mitä nämä käännösratkaisut kääntäjistä itsestään kertovat.

Tässä tietysti auttaa se, jos kääntäjä osaa analysoida omaa käännettään. Maryann DeJulio kertoo, miten hän on omissa Olympia de Gouges -käännöksissään kääntänyt sanan "noir" rodullisessa mielessä sanaksi "black". Vaikka hän uskookin "black"-sanana omaavaan liikaa rasistista painolastia, tällä keinoin hän uskoo välittävänsä parhaiten sen, mihin teksti on pyrkinyt, hyvässä ja pahassa. (DeJulio 1994, 127.)

Toinen tutkimus on käsitellyt sitä, miten sanoja "négre" ja "noir" on käytetty ranskalaisessa orjuudenvastaisessa kirjoittelussa 1700-luvun loppupuolella ja 1800-luvun alussa; orjuudenvastaisuuteen liitetty "noir"-käsite on saanut suosiota silloin, kun orjuutta ei ole ollut, kun taas "négre"-termiä on käytetty kun orjuus palautettiin Napoleonin keisarikaudella. (Massardier-Kenney 1994, 19.) Vastaavanlainen tutkimus Yhdysvalloissa on seurannut sitä, miten paljon sanaa "nigger" on käytetty lehtikirjoittelussa 1900-luvun aikana. Sana on ollut eniten käytössä 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa ja 1990-luvun alussa, rotusuhteiden ollessa kuumimmillaan (esim. kansalaisoikeustaistelujen ja Los Angelesin mellakan takia). (Agnostic 2010.)

Selvää on siis, että yhteiskunnan erilaiset trendit ja kehityskulut vaikuttavat myös käänöksissä esiintyvään terminologiaan. Samalla tavalla kuin nykyinen kirjailija voi joutua miettimään "nigger"-sanaa käyttäessään aivan eri kysymyksiä kuin kirjailija vaikkapa 1950-luvulla, kääntäjä voi samoin miettiä eri kysymyksiä kuin 1950-luvulla "nigger"-sanaa käyttänyttä kirjaa kääntäessään. Tässä tutkimuksessa tutkittavat elokuvat on käännetty suhteellisen samaan aikaan - 1990-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella. Voisi olla sinänsä kiinnostavaa tutkia sitä, miten aika on vaikuttanut "nigger"-sanana käänösratkaisuihin.

2.3.3. Weissbrodin erilaiset käänösstrategiat

Lisää esimerkkejä nimenomaan rotukysymyksiin liittyvästä kääntämisestä löytyy Rachel Weissbrodin artikkelista *Coping with racism in Hebrew Translation* (2008). Hän on tutkinut hepreankielisiä käänöksiä merkittävistä englanninkielisistä kirjoista joissa rotusuhteita käsitellään. Tutkimuksen aiheena ovat hepreankieliset käänökset merkittävistä

englanninkielisistä kirjoista, joista jokaisessa rotutematikka on jollain lailla esillä. Weissbrodin löytämiä käänösstrategioita ovat rasismien huomiotta jättäminen, sen korostaminen, sen anteeksipyyttäminen (esimerkiksi kirjan esipuheessa) ja sen selittäminen kirjailijan omalla kommentoinnilla. Erittelen nyt tässä näitä käänösstrategioita sen valossa, mitä niistä ovat sanoneet muut tutkijat ja kääntäjät, ja pohdin, voisiko nähdä myös muita käänösstrategioita. Olen omassa erittelyssäni sisällyttänyt viimeksi mainitut kaksi strategiaa samaan kategoriaan, koska katson että niiden erot eivät ole olennaiset ja koska Weissbrod ei ole avannut viimeistä esittelemäänsä strategiaa kovinkaan kattavasti.

Weissbrodin käänösstrategioiden suhteen on huomattava, että Weissbrod käsittelee käänöksiä teoksissa, jotka ovat meidän aikakautemme näkökulmasta katsottuna varsin selkeästi rotuennakkoluuloilla latautuneita. Tässä tutkimuksessa tutkittavan materiaalin suhteen kuitenkin kysymys on toinen; vaikka niissä vilisee rotuun viittaavia termejä, niiden yleiseen tarkoitukseen ei välttämättä ole kuulunut rotuennakkoluulojen pönkittäminen (vaikkakin, kuten tulemme huomaamaan, joitakin niistä on arvosteltu rotuennakkoluuloista.) Joka tapauksessa Weissbrodin kategoriat tarjoavat tarkasteluun hyödyllisiä lähtökohtia.

2.3.3.1. Rasismien huomiotta jättäminen

Kääntäjä, joka kohtaa kääntämässään tekstissä rasistisia ilmauksia ja mielipiteitä, voi tietysti turvautua yksinkertaisimpaan ratkaisuun, eli siihen, että jättää kohdat, joissa rasismi esiintyy, pois. Tämä ei tietenkään aina ole mahdollista. Kuinka voisi kääntää esimerkiksi kirjan *Kuin surmaisi satakielen* ilman että siinä olisi yhtään rasistista ilmausta tai kohtaa jossa rasismi tulisi ilmi? Toisaalta, monissa rasistista kielenkäyttöä sisältävissä teksteissä rasismi on varsin toissijainen asia juonen kannalta.

Weissbrod liittyy tämän käänösstrategian muiden muassa Venutin esiin tuomaan kääntäjän näkymättömyyteen. Weissbrod kuitenkin käsittelee asiaa hieman eri tavalla. Hänelle kääntäjän näkymättömyyteen rotukysymyksessä liittyy tekstin manipulointia; hän puhuu

esimerkiksi hepreankielisestä *Setä Tuomon tupa* -käännöksestä, josta on poistettu pitkiä, rotuun liittyviä kappaleita. Näin on pyritty välttämään joidenkin rotuun liittyvien ongelmien käsittelemistä, mutta samalla kirjasta on Weissbrodin mukaan poistettu paljon sen kulttuurisesta rikkaudesta. Lisäksi poistot ovat olleet epätasaisia ja toisia rodullisia asenteita sisältäviä kappaleita on kuitenkin jätetty käännökseen. (Weissbrod 2008, 176-177.)

Onko Venutin peräänkuuluttama kääntäjän näkyvyys sinänsä antirasistisempi vaihtoehto kuin kääntäjän näkymättömyys? On totta, että kääntäjä joka tietoisesti pyrkii tekemään jotain tekstissä olevalle rasismille, esimerkiksi muilla Weissbrodin esittelemillä tavoilla, omaa huomattavasti suuremmat toimintamahdollisuudet antirasistiselle toiminnalle. Tahtomattaan tai tietoisesti hän voi myös joko lakaista tekstin rasistiset vivahteet maton alle, kuten Weissbrodin kuvaama kääntäjä itse asiassa tekee, tai korostaa tai normaaliuttaa niitä.

2.3.3.2. Rasismin korostaminen

Joskus kääntäjät korostavat tekemillään valinnoilla kääntämiensä teosten rasismia. Weissbrod käyttää esimerkkinä hepreankielistä *Huckleberry Finnin* käännöstä, jossa kääntäjä on joutunut painiskelemaan monille muullekin kaunokirjallista, murteita hyödyntävää tekstiä kääntävän kohtaaman ongelman kanssa - miten kääntää Jimin murteellinen puhetapa heprean kielelle, jossa sille ei (ainakaan vielä käännöksen aikaan) ollut vastinetta. Kääntäjän ratkaisu oli pistää Jim puhumaan kolmannessa persoonassa. Tätä kuitenkin yleensä pidetään niin heprean- kuin englannin kielessäkin yhtenä lapsenomaisen puheen elementtinä. Näin Jimin puheesta tuleekin lapsekkaampaa kuin alkuperäisessä tekstissä. (Weissbrod 2008, 177-178.)

Huckleberry Finn tuntuu käännettäessä muutenkin olevan altis sille, että kääntäjä korostaa tekstin rodullisia asenteita. Tämä voi ehkä johtua siitä, että Twainin antirasismi on varsin hienovaraista ja sen nyanssit on helppo ohittaa. Judith Lavoien mukaan *Huckleberry Finnin* ranskannoksessa kääntäjä on tehnyt useita, selvästi tietoisia ratkaisuja joilla Huckleberryn ja Jimin suhdetta on muutettu. Jimistä on tehty typerämmän ja palvelijamaisemman oloinen ja

Huckleberrystä taas sivistykseen pyrkivä ja isäntämäinen. Käännökseen on myös lisätty repliikkejä tätä tulkintaa vastaamaan. Jimin kertoessa orjuudesta pakenemisestaan Huckleberry ihmettelee uudessa repliikissä tämän tapahtumista ja Jim ilmoittaa että olisi halunnut jäädä sinne. (Lavoie 2007, 101.)

Lavoien artikkeli sivuaa myös "nigger"-sanon kääntämistä. Lavoie vertailee kohtaa, jossa Jim ja Huck puhuvat kuningas Salomosta, ja mainitsee kuinka "tässä kohdassa on selvää että Huckleberry ei ymmärrä mistä puhuu. Hän kutsuu Jimiä sanalla *nekru*, mutta Jim ei sovi kuvaukseen. Sen sijaan että hän sopisi ajatukseen villistä tai tyytyväisestä orjasta, hän on älykäs, huomiokykyinen, sanavalmis ja herkkä. Itse asiassa Jim voitti väittelyn." (2007, 103-104, kursivointi alkuperäisessä.) Ranskannoksessa Jim taas häviää väittelyn eikä tekstistä löydy sanan "nigger" vastinetta.

Joskus kääntäjät voivat jopa lisätä rasisia elementtejä tekstiinsä. Weissbrod käyttää esimerkkinä Edgar Wallacen tekstien käännöksiä, joihin kääntäjä on lisäillyt erinäisiä rivejä joiden tarkoitus on korostaa valkoisten yliveraisuutta mustiin nähden - rivejä jotka siis löytyvät ainoastaan käännöksestä. (Weissbrod 2008, 178-179.) Muitakin esimerkkejä kääntäjistä tekstiensä rasismia korostaneista kääntäjistä löytyy helposti. Espanjankieliset Enid Blytonin *Viisikko*-kirjojen käännökset eivät silottele Blytonin alkuperäiskirjoissa viliseviä stereotyyppisiä vaan päinvastoin jopa lisäilevät tekstiin omiaan. (Baker 2006, 115.) Samoin ranskankielisessä Bellocin käännöksessä kirjasta *Setä Tuomon tupa* mustien orjahahmojen puhetta on muutettu vielä puhekielisemmäksi kuin alkuperäisessä ja vähemmän loukkaavia rotutermejä käännetty loukkaavammiksi. (Kadish 1994, 59-60.)

Toisaalta, kääntäjä voisi myös jopa korostaa tekstin rasismia siihen pisteeseen, että käännös tekee itsestään naurettavan. Weissbrod mainitsee esimerkkinä kääntäjästä, joka tietoisesti manipuloi tekstiä tällä tavalla - Suzanne Jill Levinen, joka on kääntänyt Guillermo Cabrera Infanten erään seksistisen romaanin espanjan kielestä englannin kieleen ja korostanut sen seksismiä kunnes on katsonut että kirjasta on tullut parodia itsestään. (Weissbrod 2008, 174.) Ehkäpä tähän sopii sitaatti Lenny Brucelta:

Jos presidentti Kennedy menisi televisioon ja sanoisi 'esittelenpä teille kaikki nekrut kabinetissani' ja huutaisi 'nekrunekrunekrunekrune' jokaiselle nekrulle mitä näkee... kunnes nekru ei tarkoita enää mitään, kunnes nekru menettää merkityksensä... niin enää ei kuulisi kuinka joku nelivuotias nekru itkee tullessaan kotiin koulusta. (Kennedy 2003, 31.)

2.3.3.3. Rasismien korjaaminen ja sen anteeksipyyttäminen

Ilmeisimmältä vaikuttava antirasistisen kääntäjän toimintatapa olisi tekstin "korjaaminen" ei-rasistiseksi, eli rasististen ilmausten stilisointi tekstistä. Toinen mahdollisuus olisi niiden selittäminen - kääntäjä käyttää hyväkseen esimerkiksi takakannen tai esipuheen antamaa mahdollisuutta kertoakseen lukijoille, että tekstin sisältämät rasistiset asenteet heijastelevat lähinnä omaa aikakauttaan.

Weissbrod antaa molemmista toimintatavoista esimerkkejä tarkastellessaan Henryk Sienkiewiczin kirjan *Erämaan halki* käännöksiä. Kirja on käännetty hepreaksi kolme eri kertaa ja se sisältää negatiivisia stereotyyppisiä arabeista. Ensimmäisessä käännöksessä stereotyyppiä sisältävä kohta, jossa sanotaan että tietty henkilö on ahne ja teeskenteleväinen kuten lähes kaikki arabit, on jätetty ennalleen, toisessa käännöksessä (jota on muutenkin lyhennelty) se on jätetty pois. Kolmannessa, uusimmassa käännöksessä, lauseesta on tehty jopa alkuperäistä rasistisempi jättämällä sana "lähes" pois, mutta takakansitekstissä kääntäjä selittää että kirja sisältää vanhentuneita asenteita. (Weissbrod 2008, 179-180.)

Weissbrod vertailee myös kolmea käännöstä *Jörö-Jukka*-tarinakokoelman tarinasta jossa on kolme kiusaajaa. He pilkkaavat mustaa poikaa, ja tästä rangaistuksena heidät upotetaan musteseen. Mustalle pojalle, jota alkuperäisessä teoksessa kuvaillaan neutraalisti, annetaan ensimmäisessä käännöksessä negatiivisia piirteitä esimerkiksi antamalla hänelle negatiivisen konnotaation sisältävä nimi. Toisessa käännöksessä piirteet taas ovat positiivisia ja kolmannessa on palattu neutraaliuteen. (Weissbrod 2008, 180-181.) Kummankin näistä tapauksista kohdalla voisi ainakin sanoa että yksi tekijä joka on ehkä vaikuttanut siihen, että

rasismia on voitu korjata, on ollut se että rasismi on ollut juonen kannalta toissijaista, toisin kuin esimerkiksi Twainin kirjoissa.

Tekstien stilisoinnissa rasistisista termeistä voi olla omat riskinsä. Aikakauteensa nähden antirasistisissa teksteissä voi silti olla rotuennakkoluuloisia ilmauksia tai termejä, ja niiden stilisointi voi johtaa jopa siihen, että antirasistiset elementit eivät toimi yhtä hyvin; Massardier-Kenneyn mukaan:

Se, että teemme [kirjasta] "poliittisesti korrektin", voisi olla huomattavasti myöntyväisempää kuin sellaisen tekstin tuottaminen jonka radikaalien ja myöntyväisten elementtien yhdistäminen saa meidät huomaaman taistelun aikakauden vallitsevaa patriarkaalista diskurssia vastaan sekä ne vastustamattomat rajat joita ideologia asettaa kirjoittamiselle, mukaan lukien omallemme. (1994, 15)

Tässä kuitenkin luotetaan siihen, että lukija tajuaa radikaalien ja myöntyväisten elementtien yhdistämisen. Tämä tuo mieleen yritykset tuoda entisten aikojen rasismia esiin esittelemällä sitä julkisesti esimerkiksi näyttelyissä ja olettamalla, että katsoja osaa tehdä halutunlaiset johtopäätökset. Tämä ei kuitenkaan aina toimi, esimerkiksi silloin kun katsojat reagoivat rotuennakkoluuloja sisältävään kuvastoon samanlaisella ennakkoluuloja vahvistavalla tavalla kuin mihin alun perinkin on pyritty.

Venuti kritisoi kotiuttavaa käännoä siitä, että se paitsi tekee tekstille "etnosentristä väkivaltaa", myös piilottaa tämän väkivallan läpinäkyvyyden illuusion alle, toisin sanoen luo lukijalle kuvan siitä, että hän lukee täysin ulkomaista tekstiä. (1995, 61) Tätä voisi soveltaa rasismin stilisoinnin kysymykseen. Lukiessaan rasistista tekstiä, josta on stilisoitu pois pahimmat rasistiset törkeydet, lukija voi vaipua kuvittelemaan että kyseinen teksti ei alun perinkään ole ollut rasistinen - ja samalla jättää huomaamatta tekstissä mahdollisesti syvemmillä piilevät rasistiset virtaukset.

Stilisoinnin toimimattomuuskysymystä on toiselta kantilta käsitellyt Mona Baker, jonka mukaan arabinkielisiä raportteja käännettäessä englanninkieliset mediat usein kääntävät sanan "shaheed" uhriksi, vaikka todenmukaisempi käänös olisi "marttyyri". Tällä halutaan tehdä uhreista länsimaiselle kuulijalle vähemmän sotaisan oloisia ja "uhrimaisempia", mutta samalla riskeerataan se, että arabiosapuolen kanta konfliktista ei täysin välity. (Baker 2006, 64-66.) Tässä voisi katsoa peräänkuulutettavan tietynlaista rehellisyyttä kääntämisessä, vaikka voisimme itse tuntea tarvetta tehdä jostain retoriikasta "hyväksyttävämpää".

Tässä yhteydessä on mainittava myös rasismin kommentoinnin, esimerkiksi alaviitteiden ja sivuhuomautuksien kautta. Tällainen on esimerkiksi uusin hepreankielinen *Huckleberry Finnin* käänös vuodelta 2004, jossa kääntäjä käyttää sivuhuomautuksia kertoakseen siitä kontekstista, jossa kirja on kirjoitettu. Weissbrod mainitsee tämän positiivisena tapana, jolla kääntäjä voi säilyttää näkyvyytensä mutta hänen ei tarvitse kuitenkaan uhrata käännöksen luettavuutta. Weissbrod pitää sivuhuomautuksien käyttämistä optimaalisena tapana kääntää rasisia tekstejä; kääntäjän ei tarvitse silotella rasismia pois, millä voisi olla negatiivisia seurauksia. Hän mainitsee esimerkkinä sen, miten hepreankieliset Shakespeare-käännökset jättävät pois Shakespearen antisemitismin, aiheuttaa historiallisen kuvan vääristymisen. Rasismin jättäminen tekstiin sellaisenaan taas voisi kääntäjän tahdon mukaan tai hänen tahtomattaan johtaa rasisististen asenteiden vahventumiseen Israelin yhteiskunnassa. (Weissbrod 2008, 181-183.)

2.3.4. Kääntäjän suhtautuminen rotukysymyksiin

Kuinka kääntäjät itse ovat suhtautuneet rotukysymyksiin? Voisimme aloittaa tarkastelun kääntäjä Kristiina Rikmanin haastattelusta Helsingin Sanomissa. Rikman reagoi siihen, että kustantamo oli (ilman varsinaista uudelleenkääntämistä) tehnyt uuden version Peppi Pitkätossun seikkailuista, joissa oli tehty useita muutoksia korjaamalla vanhahtavia sanoja. Muutoksista yksi on se, että "neekerikuninkaasta on tullut alkuasukaskuningas, ja mustista lapsista kurrekurredut-lapsia." Tämä ei olisi Rikmanin linja:

Olen tällainen vanha jääri, enkä kannata poliittista hyperkorrektiutta. Siihen aikaan kun Lindgren kirjoitti Pepin, mustat ihmiset olivat Ruotsissakin outoja.

Rikman korostaa, että neekeri-sanalla on pitkä historiansa ja hänen mielestään sen voi antaa näkyä. "Olisiko vaikka murjaani sitten yhtään sen kiltimpi? Entä jos musta-sanakin laitetaan pannaan?" Rikman kyselee. (Virtanen, 2006.)

Rikman vetoaa siis poliittiseen korrektiuteen. Hän tuo esiin usein sen näissä keskusteluissa käytetyn näkökannan, että nyky-yhteiskunta toimii ylikorrektisti poistellessaan vanhahtavia tai joidenkin rasistiseksi katsomia termejä kielenkäytöstä. Rikman pohtii myös sanojen muuttuvuutta. Hänen mielestään musta-sanakin, joka nykyisin varmaan katsottaisiin huomattavasti soveliaammaksi, voi jossain vaiheessa muuttua sellaiseksi sanaksi jonka monet näkevät olevan rasistinen, vaikka ainakaan Helsingin Sanomiin lainatuissa kohdissa neekeri-sanaa ei olekaan käännetty musta-sanaksi. Sinänsähän voidaan pohtia esimerkiksi sitä, mitkä implikaatiot termillä "alkuasukas"-nykyisin on. Implikaatiot voivat toisintaa vielä enemmän sortavia rakenteita kuin neekeri-sanankäyttö konsanaan. Rikman teki haastattelun jälkeen uudelleenkiännöksen Pepistä.

Pepin kohdalla voidaankin kysyä onko neekeri-sana sinänsä tarpeellinen, etenkin jos se voi särähtää lukijan silmään. Toisaalta, toisen lukijan, joka on tottunut tietynlaiseen Peppi-käännökseen, silmään voi yhtä lailla särähtää neekeri-sanankäytön puuttuminen, joka voi luoda mielikuvia sensuurista, historian häivyttämisestä ja muusta. Nämä ilmeisesti ovat Rikmaninkin jakamia mielikuvia.

Hieman toiselta kannalta asiaa tarkastellaan *Neekerikammo*-kirjan arvostelussa Turun Sanomissa 27.3.2004:

Historiassa ei saa olla tabuja asioita, mutta miten asiat tuodaan ilmi, jos sanat kielletään?

William Styronin olisi ollut vaikea kirjoittaa *Nat Turnerin kapina*, kuvausta Yhdysvaltain neekeriorjuudesta ja sen historian ainoasta orjien kapinasta, jos hän ei olisi voinut käyttää sanaa "neekeri". Entä miten suomentaa *Huckleberry Finnin* lause "Miss Watson's big nigger, named Jim", jos sitä ei saa kääntää "Neiti Watsonin iso neekeri, nimeltään Jim"? Neiti Watsonin iso afroamerikkalainen? (Sairanen 2004.)

Lähtökohta on samantapainen kuin Rikmanin esittämä: historiaa voidaan tuoda paremmin ilmi säilyttämällä tekstin rodulliset vivahteet. Kysymällä ironisoiden, pitäisikö "nigger Jimin" ollakin afroamerikkalainen, huomautetaan samalla että nykyaikaan kuuluva sana, kuten afroamerikkalainen, olisi varsin hassun näköinen 1800-luvulle sijoittuvassa ja silloin kirjoitetussa teoksessa. Sinänsä toisaalta harva kääntäjä tällaista käännöstä tekisikään, paitsi sellainen joka tietoisesti haluaisi korostaa mahdollisesti Twainin teksteissä näkeviä piileviä ennakkoluuloja tai kääntäjän ideologista roolia kääntämisessä.

Toisen näkökannan tarjoaa Laura Haavisto, joka ottaa gradussaan suoraan kantaa siihen, miten sanaan "nigger" tulisi hänen mielestään suhtautua:

Erityisesti mustan hip hop -nuorison keskuudessa sanaa *nigger/nigga* viljellään ahkerasti niin positiivisessa, suhteellisen neutraalissa kuin hyvinkin negatiivisessa merkityksessä. Ainakin silloin kun kyse on kaverillisesta ilmauksesta ja vielä silloinkin, kun erityistä rasistista asennetta ei ilmaista, on tämä sana syytä jättää suomentamatta. *Clockersissa* useimmiten nämä onkin jätetty kääntämättä, sillä ne lähinnä toimivat suhteellisen neutraaleina nimityksinä. (...) Toisaalta kaveriporukan sisällä käytettyinä voimasanoina ja jopa solvauksina niitä ei myöskään ole käännetty sellaisenaan, mikä puoltaakin ajatusta siitä, että ainoastaan rasistisen ilmauksen merkinä on suomennoksissa syytä käyttää rasistisia ilmauksia ja haukkumasanoja. (...) Suomennoksessa esiintyvän rasistisen ilmauksen käyttö on aina hieman arveluttavaa. Kirjoitettuna tämäntyyppiset ilmaukset ovat kovinkin voimakkaita, ja toisaalta valkoiselle yleisölle valkoisen kääntäjän tekemänä ne ikään kuin astuvat ulos niille "sallitulta" reviiiriltä, mustien keskuudesta, ja niiden käyttöä voidaan pitää hyvinkin epäsovpana. (...) [Rasististen] poliisien suusta ehdottomasti nämä lausahduksen kannattaa kääntää "rumasti" sillä ne ovat selvästi arvottavia. (Haavisto 2006, 57-58.)

Haaviston "sallittu reviiiri" -ajatus on kiinnostava, kun sitä vertaa mustien keskuudessaan käymään keskusteluun. Monen mustan mielestä "nigger"-sanon tai muiden rasististen termien suhteen ei sallittua reviiiriä ole olemassa, joten miten suuri on (oletettavasti valkoisen) tutkimuksen tekijän mahdollisuus tai oikeus määrittellä, minkälainen reviiiri on sallittua ja minkälainen ei?

Haaviston pohdiskelua voidaan verrata Weissbrodin pohdiskeluun siitä, tuoko rasististen termien sisällyttäminen käännökseen rasistisia aatteita kuitenkin yhteiskuntaan. Vaikka poliisi olisi kuvattu negatiivisena hahmona, ihmiset voivat silti sympatisoida rasistista poliisia ja samaistua myös hänen sanavalintoihinsa. Ajatellaanpa vaikka *Perhe on Pahin*-sarjaa, jossa rasistinen päähenkilö Archie Bunker kuvattiin tietämättömänä mutta myös sympaattisena hahmona johon moni katsoja samaistui. Toisaalta, Asimin mielestä Archien kielenkäyttö sarjassa oli jo sinällään stilisoitua:

Kirjailija Laura Z. Hobson käsitteli [Archie] Bunkerin haukkumasanoja skeptisesti New York Timesissä. Hänen mukaansa se, että Archie käytti termejä kuten "spade" ja "hebe" sen sijaan että olisi käyttänyt pahempina pitämiään "nigger" ja "kike"-termejä oli laskelmoitu yritys sanitisoida rasistista hahmoa. Tällaiset yritykset olivat vääriä, Hobson sanoi, koska "kiihkoilija ei voi olla rakastettava." (Asim 2007, 176.)

Rasististen poliisien ja muiden ennakkoluuloisten ihmisten sanankäyttö on tietenkin esillä myös tässä tutkimuksessa tutkittavan aineiston kohdalla.

3. Metodi ja hypoteesi

Ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä käyn lyhyesti läpi tutkimusmetodiani sekä tutkimukseni alkuperäistä hypoteesia. Kumpikin näistä perustuu osin siihen, minkä lähestymistavan teorian valossa katsoin parhaaksi ja osin siihen, mitkä ratkaisut tuntuivat käytännön olosuhteiden varjossa parhailta.

3.1. Metodi

Olen käynyt läpi rotukysymyksiä käsitteleviä elokuvia ja pitänyt niitä katsoessani listaa siitä, missä kohdin elokuvaa “nigger”-sana esiintyy ja miten se on käännetty. Listassani olen merkinnyt jokaisen “nigger”-sanan kohdalla sen, missä kohdassa elokuvaa kyseinen sana esiintyy, mikä elokuvan hahmo sen on sanonut, mikä on ollut alkuperäinen repliikki (tai kontekstin kannalta tärkeä osa repliikkiä), miten se on käännetty ja miltä sana näyttää käännetyn kokonaisen repliikin tai sen tärkeän osan tarjoamassa kontekstissa. En ole tutkinut kohtia, joissa sana "nigger" on ollut esimerkiksi elokuvan ääniraidalla soivan kappaleen osa, paitsi niissä tilanteissa joissa esimerkiksi joku hahmoista laulaa mukana.

Elokvien tutkimuksessa olen käyttänyt apunani Internetistä löytyviä ilmaisia käsikirjoituksia. Näiden laatu on ollut kyseenalainen ja usein ne tuntuvat perustuvan käsikirjoituksen sellaiseen versioon joka ei ole päätynt elokuvaan, mutta resurssipuutteen takia olen pitänyt näitä tarpeeksi hyvinä tutkimuksen kannalta. Eihän tutkimukseni kaadu siihen, löydäkö jokaisen elokuvan jokaisen “nigger”-sanan ja sen käännöksen, vaan tarkoitukseni on enemmänkin muodostaa käsityksiä niistä tavoista, joilla kyseinen sana voidaan kääntää ja on käännetty, sekä suurempia yhtenäisiä linjoja kääntäjien käyttämistä käänösstrategioista. Uskon kuitenkin että olen onnistunut huomaamaan jokaisen keskeisen “nigger”-sanan elokuvan käytön.

Elokvien sekä niiden pohjalta tekemäni tutkimuksen pohjalta olen muodostanut jonkinlaisen kokonaiskuvan “nigger”-sanan kääntämisestä näissä elokuvissa, jota sitten teorian pohjalta tutkiskelen tässä tutkimuksessa. Olisin voinut keskittyä enemmän esimerkiksi ekvivalenssikysymykseen, mutta yhteiskunnallisempi lähestymistapa vaikutti sopivan itse tutkimukseen paremmin, etenkin sen jälkeen kun olin tullut siihen tulokseen että kulttuurisista painavista syistä johtuen ekvivalenssikysymykseen liittyvä mahdollinen minkäänlaiseen ekvivalenssiin pyrkimys olisi ollut harhaanjohtavaa.

Tutkielman liitteenä on taulukko elokuvissa esiintyvistä "nigger"-sanoista, taulukko 1. Tämän taulukon lisäksi tutkielmaan kuuluu tilasto siitä, miten monta kertaa tietyssä sanassa "nigger"-sana on käännetty nekru-sanaksi ja miten monta kertaa joksikin muuksi sanaksi. Pohdin tilastoa laatiessani sitä, pitäisikö kohdista, joissa sana "nigger" toistuu samassa repliikissä kaksi kertaa peräkkäin tai useammin (esimerkiksi jos hahmo toistaa itseään tai toinen hahmo toistaa hahmon repliikin sanasta sanaan), tilastoida molemmat sanan käyttökerrat erikseen vai ei. Päädyin tilastoimaan ne erikseen, mutta en usko että tutkimuksen kannalta tämä kysymys on kovinkaan oleellinen.

Pohdin tutkimustani tehdessä myös sitä, missä määrin tekisin kvantitatiivista ja missä määrin kvalitatiivista tutkimusta. Alun perin kallistuin enemmän kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta aineiston tutkimisen kautta päädyin siihen, että kvalitatiivinen tutkimustapa olisi parempi. Katsoin kvalitatiivisen otteen sopivan paremmin siihen, että otetaan huomioon kaikki muuttujat sen suhteen, mikä konteksti on - kuka sanaa käyttää, kenestä, missä mielentilassa jne. Tutkimuksessa on silti toki elementtejä molemmista lähestymistavoista.

3.2. Hypoteesi

Tutkimuksen hypoteesi on, että elokuvissa sana "nigger" on pääsääntöisesti käännetty rotuun viittaavalla termillä. Teen tämän sen teorian valossa, mitä olen tähän mennessä käsitellyt, ennen kaikkea sen pohjalta mitä kääntäjät ovat kirjoittaneet omista valinnoistaan. Sekä Kristiina Rikman että Laura Haavisto ovat päätyneet hyvin erilaisista lähtökohdista käsin siihen, että usein rodullisen latauksen omaavia sisältävää tekstiä käännettäessä on hyvä käyttää sanoja, joihin sisältyy vastaava rodullinen lataus. Pidän todennäköisenä sitä, että muutkin kääntäjät, olivatpa he sitten käänösprosessinsa aikana tähän kysymykseen enemmän tai vähemmän huomiota kiinnittäneet, tekevät niin. Teen tämän oletuksen myös siksi, että niin näkisin toimivani kääntäjänä itse.

Itse olen ehkä jossain Rikmanin ja Haaviston linjojen välimaastossa. Uskon, että kääntäjän on hyvä käännösprosessissaan pyrkiä ideologiseen vaikuttavuuteen, jo siksikin että näin vältetään Venutin kritisoima kääntäjän näkymättömyys. Kielenkäytön silottelu ei tätä pyrkimystä kuitenkaan edistä. Rotukysymyksiä käsittelevässä elokuvassa tai muussa teoksessa pitää tulla ilmi niissä käytetty rasistinen kieli, oli elokuvantekijän tarkoitus sitten rotuennakkoluulojen murtaminen tai niiden säilyttäminen tai joku muu pyrkimys. Jos ajatellaan että yhteiskunnan hierarkiat, mukaan lukien rotuhierarkiat, ovat tavalla tai toisella sidoksissa kaikkiin elämän alueisiin, tämän voi ulottaa käytännössä jokaiseen elokuvaan missä rotusuhteet ovat millään lailla mukana. Tämän toteamiseksi riittää jo se, että niissä käytetään kiistanalaista, paljon historiaa sisältävää ja tunteita herättävää rotuilmausta "nigger".

Koska sana "nigger" on näytellyt historiassa niin tärkeää roolia, kääntäjän tulee tuoda se ilmi myös elokuvaa kääntäessään. Myönnän, että koska suomenkielessä sanan "nigger" vastineilla ei ole esimerkiksi sen mahdollisia ystävällismielisiä merkityksiä, sen kääntäminen rotuun viittaavalla termillä voi antaa elokuvaan sisältöä, joka ei välttämättä vastaa alkuperäistä ajatusta. Koska nykysuomen kielenkäytössä voidaan kuitenkin nähdä että tällainen ystävällismielinen rotusanan käyttö lisääntyy, on kuitenkin perusteltua väittää että myös kääntäjien tulisi reagoida tähän. Tähän voisi kuulua esimerkiksi sen pohtiminen, mikä on tarkoituksenmukaisin tapa suhtautua tällaiseen kielenkäyttöön. Oletan, että elokuvia kääntäneet kääntäjät ovat myös reagoineet tähän ja että heidän käännöksiään tarkastelemalla voimme löytää yhtenäisiä linjoja, sekä elokuvien sisällä että mahdollisesti myös niiden välillä. Lisäksi pidän mahdollisena, että käännöksiä tutkimisen kautta voimme oppia jotain uutta myös tämänhetkisestä yhteiskunnasta ja siitä, miten se suhtautuu rotukysymyksiin.

Lähtöoletuksena on se, että pääasialliset muodot, joihin sana on käännetty silloin kun se on käännetty rotuun viittaavalla sanalla, ovat "neekeri" sekä "nekru", koska ne ovat suomen kielen tunnetuimpia mustaihoisiin ihmisiin liitettyjä negatiivisia merkityksiä omaavia termejä. Lisäksi ne ovat sanoina foneettisesti varsin lähellä "nigger"-sanaa. Oletan, lähinnä kirosanatutkimuksen pohjalta, että yleensä ottaen käännettyissä tekstissä on vähemmän rodullisesti värityntä kieltä kuin alkuperäisissä elokuvissa, ja että tämä näkyy myös "nigger"-sanalla. Etsin käänneistä myös muita rodullisia termejä, kuten "lakupekka", "mutakuono" ja vastaavia.

4. Aineiston tarkempi esittely ja analyysi

Aineistoni koostuu amerikkalaisista elokuvista, jotka on tehty 1990- ja 2000-luvulla. Ne ovat kaikki hyvin tunnettuja mainstream-elokuvia. Aineiston tunnettavuus osoittautui myös hyväksi asiaksi, koska se mahdollisti sen, että löysin elokuvia käsittelevää analyysia jo niistäkin kirjoista jotka olin jo hankkinut taustamateriaaliksi "nigger"-sanana käsittelemistä varten.

Olen tehnyt eräitä tietoisia ajallisia ja paikallisia rajoituksia tarkastelemieni elokuvia valitessani. Kaikki elokuvat ovat amerikkalaisia - tutkimus käsittelee nimenomaan "nigger"-sanana käyttöä amerikanenglannissa, ei esimerkiksi brittienglannissa. Elokuvat on tehty 1990- tai 2000-luvulla ja myös käännetty silloin. Tämä on tärkeää muun muassa siksi että alun perin pohdittu ajallinen tarkastelu jäi tutkimuksen teon aikana sivuun. Elokuvat eivät välttämättä käsittele pelkästään tai edes pääasiallisesti rotusuhteita, mutta kaikissa mustien ja valkoisten suhteet näyttelevät ainakin jonkinasteista roolia. (Mustien ja valkoisten suhteisiin liittyviä siksi että, kuten teoriaosuudestakin on ehkä käynyt ilmi, mustien ja valkoisten välinen konflikti on ollut amerikkalaisten rotusuhteiden peruskonflikti, eli se mihin kaikkia muita vastaavia konflikteja loppukädessä aina verrataan.¹²)

Entä aineiston valinta? Käyttämäni aineisto on suureksi osaksi valikoitunut sen perusteella, mitä olen pitänyt kiinnostavana ja mitä olen saanut käsiini. Esimerkiksi se, olenko nähnyt elokuvan, on toki vaikuttanut siihen, sisällytettiinkö se tutkimukseen. Mahdollisesti suhtautumiseni elokuviin olisikin erilainen jos olisin lähtenyt niin sanoaksemme "puhtaalta pöydältä." Pyörittelin mielessäni kysymystä aineiston kattavuudesta ja perustavuudesta, mutta päädyin siihen että viiden eri elokuvan aineisto on riittävä, etenkin kun rotukysymys esiintyy näissä elokuvissa monella eri tavalla.

¹² Toinen peruskonflikti, konflikti siirtolaisten ja alkuperäisväestön välillä, ei omassa tulkinnassani pohjaannu niinkään rodulliseen konfliktiin vaan konfliktiin (oletetun) sivilisaation ja (oletetun) barbarian välillä.

Tässä aineiston esittelyssä pyrin siihen, että elokuvista esitellään lähinnä ne kohdat jotka ovat relevantteja aineiston läpikäynnin ja analyysin kannalta. Pyrin siis selittämään elokuvien koko juonen vain silloin, jos näin on järkevää tehdä. Jos elokuvissa taas on kohtia joissa rotuteemat eivät tule esille, en esitele niitä kovin laajasti, paitsi jos niiden pois jättäminen vaikuttaa liiallisesti juonen yleiseen ymmärtämiseen.

4.1. *American History X*

Elokuva *American History X* (ohjaajana Tony Kaye, 1998) on yksi 1990-luvun tunnetuimmista elokuvista. Se käsittelee uusnatsismia Amerikassa. Tapahtumapaikkana toimii Venice Beachin kaupunki Kaliforniassa. Päähenkilöinä on Derek Vinyard (Edward Norton), entinen natsi-skinhead-johtaja, joka on joutunut ennen elokuvan alkua vankilaan. Suuri osa elokuvasta koostuu flashbackeista Derekin vankilaa edeltäneestä ajasta ja vankila-ajasta. Flashbackit valaisevat esimerkiksi sitä, mitkä tekijät ovat johtaneet siihen, että Derekistä on tullut rasisti; tähän on vaikuttanut esimerkiksi hänen isänsä kuoleminen mustaihoisten rikollisten uhrina. Toisaalta, flashbackit osoittavat myös sen, mitkä tekijät ovat johtaneet siihen, että Derek on luopunut rasismista, ja niissä näkyy esimerkiksi hänen vankila-aikanaan heräävä ystävyytensä mustaihoisen Lamontin (Guy Torry) kanssa. Toinen päähenkilö on Derekin veli Danny (Edward Furlong), joka on Derekin vankilassaoloaikana alkanut liikkua natsipiireissä, pitäen toverinaan esimerkiksi Derekin entistä käskyläistä, Sethiä (Ethan Suplee). Eräs elokuvan kontrasteista syntyykin älykkäiden, sanavalmiiden Derekin ja Dannyn sekä selvästi tyhmemmän Sethin välillä. Derekin ja Dannyn tausta esitetään selvästi keskiluokkaisena ja Sethin monin tavoin alaluokkaisempana.

Eräänlaisen selkärangan elokuvalle muodostaa Dannyn veljestään kirjoittama essee, jonka kirjoittamiseen häntä on käskenyt myös Derekiä opettanut rehtori Sweeney (Avery Brooks). Dannylla on myös kahnauksia koulun mustien oppilaiden kanssa, samoin kuin Derekillä on ollut omana aikanaan. Danny ihailee veljeään ja tämän historiaa natsijohtajana ja on iloinen siitä, että Derek on pääsyt vankilasta. Derek itse on vankilassa kokenut valaistuksen ja jättänyt natsiajat taakseen, syynä muun muassa väkivaltaisen raiskauksen kohteeksi joutuminen.

Tilanne kulminoituu paikallisten uusnatsien vanhemman kummisedän Cameron Alexanderin (Stacy Keach) kotitilalla, jossa Derek katkoo väkivaltaisesti siteensä Venice Beachin natseihin, mukaan luettuna tyttöystävänsä Staceyhin (Fairuza Balk). Tämän jälkeen Derek kertoo Dannylle, kuinka hän vankilassa tuli raiskauksen ja muiden niin sanottujen aateveljien aiheuttamien pettymysten jälkeen uusiin aatoksiin aatteistaan ja päätti hylätä natsisminsa. Lopussa myös Danny päättää jättää natsiliikkeen taakseen, mutta joutuu silti mustaihoisen pojan, jonka kanssa hänellä on jo aikaisemmin ollut kahnauksia, tappamaksi.

American History X nähdään yleensä antirasistisena elokuvana, mutta eräiden arvioiden mukaan se glamorisoii päähenkilöään liiankin paljon. Näiden arvioiden mukaan ei olisi ollut tarpeen, että Derek esitetään niin älykkäänä ja että häntä esittää Nortonin kaltainen karismaattinen näyttelijä. (Fiqah 2008.)

4.2. *Training Day*

Training Day (ohjaajana Antoine Fuqua, 2001) on poliisielokuva, jossa seurataan kahta juuri poliisipariksi toisilleen asetettua lainvalvojaa, Alonzoa (Denzel Washington) ja Jakea (Ethan Hawke). Alonzo on musta ja hänen nuorempi partnerinsa valkoinen. Kantavana elementtinä elokuvassa toimii kaduilla pitkään toimineen Alonzon ja poliisikoulusta juuri valmistuneen Jaken työsuhde. Juuri naimisiin mennyt Jake on vielä idealisti, kun taas Alonzo on valmis toimimaan normaalista poikkeavilla, väkivaltaa ja korruptiota hyödyntävillä poliisimetodeilla.

Vähitellen elokuvan aikana paljastuu lisää ja lisää merkkejä Alonzon korruptiosta. Elokuvan aikana parivaljakko kuulustelee varsin kyseenalaisin metodein useita, lähinnä mustaihoisia epäiltyjä ja tutkii näiden koteja, mm. huumekauppias Bluen (Snoop Dogg). Jaken on siis tehtävä valintoja kouluttajansa suojelemisen ja lain noudattamisen välillä, ja lopulta elokuva kulminoituu näiden kahden väliseen mittelöön, jossa Jake lopulta voittaa ja Alonzo kuolee.

4.3. *Crash*

Crash (ohjaajana Paul Haggis, 2004) on yksi tunnetuimpia 2000-luvulla tehtyjä rotusuhteista kertovia amerikkalaisia elokuvia. Siinä ei ole yhtä tiettyä päähenkilöä, vaan siinä seurataan useaa eri henkilöä, jotka edustavat eri rotuja, heidän päivittäisissä rutiineissaan. Rodut kohtaavat toisensa ja ennakkoluulot pääsevät esille.

Koska kaikki elokuvan sivujuonet eivät liity mustiin tai mustiin kohdistettuun rasismiin. Niissä osissa, jotka tähän aiheeseen liittyvät, ääneen pääsee monta eri hahmoa; Anthony (Chris "Ludacris" Bridges) and Peter (Larenz Tate), kaksi nuorta autovarasta jotka käyvät elokuvan aikana rikoksia tehdessään filosofia keskusteluja rotusuhteista Yhdysvalloissa, ohjaaja Cameron Thayer (Terrence Howard) joka saa elokuvan aikana sekä kohdata väärinkäytöksiä poliisin kohdalla että joutua Anthonyn ja Peterin tekemän rikoksen uhriksi, sekä poliisietsivä Graham Waters (Don Cheadle) joka selvittelee auto-onnettomuutta. Kaikki nämä hahmot ovat mustia.

4.4. *Pulp Fiction*

Quentin Tarantino on yksi 1990-luvun tunnetuimmista ohjaajista ja *Pulp Fiction* (1994) hänen kenties tunnetuin elokuvansa. Elokuva on herättänyt paljon keskustelua ja sen nähneiden ihmisten näkemykset monesta elokuvan käsittelemästä asiasta ja Tarantinon tekemästä kerronnallisesta ratkaisusta ovat ristiriitaisia. Näihin kuuluu myös se, miten Tarantino on elokuvassa käsitellyt "nigger"-sanaa.

Elokuvan juoni on monipolvinen. Keskeistä roolia vetävät ammattirikolliset Jules (Samuel L. Jackson) ja Vincent (John Travolta). Jules on musta, Vincent valkoinen. Heidän työnantajansa, mustaihoinen gangsteripäällikkö Marcellus Wallace (Ving Rhames), käyttää

heitä erilaisiin tarkoituksiin, esimerkiksi palkkatappajina ja Marcelluksen vaimon Mian (Uma Thurman) seuralaisena. Lisäksi nyrkkeilijä Butch (Bruce Willis), joka on sopinut Marcellusin kanssa ottelunsa tarkoituksellisesta häviämisestä, päättääkin voittaa ja kerätä vedonlyöntirahat, mutta pakoyritys tyssää kotiin jääneeseen rannekelloon jota Butch lähtee hakemaan. Hän joutuu kuitenkin erinäisten tapahtumien jälkeen Marcelluksen kanssa asepuodin omistaja Maynardin (Duane Whitaker) ja hänen ystävänsä Zedin (Peter Greene) kidnappaamaksi. Sekä Butch, Maynard että Zed ovat valkoisia. Tarantino itse on cameo-roolissa Jimmienä, aviomiehenä, joka huolehtii vaimonsa reaktiosta siihen että Jules ja Vincent ovat vahingossa tappaneet erään keikkansa seurauksena autossaan nuoren mustan miehen, Marvinin (Phil LaMarr), ja yrittävät päästä ruumiista eroon.

Nämä eivät suinkaan ole elokuvan ainoat tapahtumat ja juonenkäänteet - siinä tapahtuu paljon kaikenlaista ja suuri osa sen tapahtumista ei liity rotusuhteisiin ensinkään. Kaiken kaikkiaan kyseessä on hajanainen mutta silti omalla tavallaan yhtenäinen kokonaisuus siitä, miten pienet satunnaiset asiat voivat vaikuttaa ihmisten elämään ja millaisia asioita ihmiset voivat omien motiiviansa vuoksi joutua tekemään.

4.5. *Jackie Brown*

Toinen tutkimuksessa mukana olevat Tarantino-elokuva on *Pulp Fictionin* jälkeen ohjattu *Jackie Brown* (1997). *Jackie Brownin* päähenkilöinä ovat nimihenkilö, musta lentoemäntä Jackie Brown (Pam Grier), musta asekauppias Ordell (Samuel L. Jackson), Ordellin valkoinen rikospartneri Louis (Robert de Niro) ja valkoinen vaimo Melanie (Bridget Fonda), sekä valkoinen takuumies Max Cherry (Robert Forster). Jackie toimii lentoemännän ammatin yhteydessä Ordellille laittomana kuriirina ja jää tästä kiinni. Poliisit päättävät käyttää Jackieta apunaan saadakseen Ordellin, joka yrittää järjestää rahakuljetusta Meksikosta Los Angelesiin, vankilaan.

Jackie suostuu yhteistyöhön, mutta päättääkin Max apunaan huijata itselleen sekä rahat että vapauden poliiseista. Elokuvan aikana Ordell kohtaa uudelleen Beaumontin (Chris Tucker), vankilasta vapautuneen mustan pikkurikollisen, jonka takuut Ordell on maksanut. Lopulta Ordell tappaa Beaumontin, koska pelkää hänen ryhtyvän vasikaksi. Pientä osaa esittää myös Winston (Tony Lister jr.), Maxin mustaihoinen yhtiökumppani, joka on Maxin seurana muun muassa Ordellin kanssa käydyissä neuvotteluissa.

4.6. Aineistoanalyysi - mikä selittää sanan "nigger" eri käännökset?

Sanan "nigger" käännösmuodot tutkituissa elokuvissa (Taulukko 1)

	<i>American History X</i>	<i>Crash</i>	<i>Jackie Brown</i>	<i>Pulp Fiction</i>	<i>Training Day</i>	Yhteensä
Käännetty jotain rotuun viittaavaa termiä käyttämällä	24	8	1	7		41
Käännetty jotain rotuun viittaamatonta termiä käyttämällä			10	3	5	18
Ohitettu kokonaan	6	1	26	9	4	43

(*American History X*:n kohdassa jossa Stacey huutaa Derekin olevan ”nigger, nigger, nigger, nigger, nigger!” olen kohdellut näitä kaikkia vain yhtenä ”nigger”-sanana.)

Elokvien käännöspäätökset ovat olleet hyvinkin erilaisia toisiinsa nähden. Joissakin elokuvissa sana "nigger" on johdonmukaisesti käännetty rotuun viittaavalla termillä

("neekeri", "mutakuono" jne.) kun taas toisissa se on häivytetty. Tällöin se on joko käännetty joksikin neutraalimmaksi termiksi ("äijä", "tyyppi"), tai sitä ei ole käännetty ollenkaan. Tällöin lauseet, joissa sitä on käytetty, on muotoiltu jollain tavalla joka mahdollistaa sen että sanaa ei käytetä. Muotoilu liittyy usein sanan kontekstiin. Mustien hahmojen ystävällisesti tai neutraalisti käyttämää "nigger"-sanaa kohdellaan eri tavalla kuin valkoihoisen käyttämää tai loukkauksena käytettyä "nigger"-sana - mutta ei aina, ja selvästi rotusuhteita ilmentävästikin käytetty "nigger"-sana on joskus jätetty kääntämättä tai käännetty jollain muulla kuin rotuilmaisulla.

Kuinka nämä luvut sopivat Weissbrodin hahmottelemiin kategorioihin? Löydetyt käännöstavat eivät sovi niihin tarkalleen, mutta voimme käyttää niitä jonkinlaisena osviittana. Sanan häivyttäminen ja kääntäminen jollain muulla kuin rotuun viittaavalla sanalla vertautuvat Weissbrodin kuvailemaan rasismin pois jättämiseen. Ainakin joissain kohdissa elokuvien käännöksiä poistot ovat olleet sellaisia, että katsojalle jää sellainen käsitys että jotain tärkeää on jätetty pois. Jos katsomme tiukasti pelkkää "nigger"-sanaa, huomaamme vain yhden kohdan jossa alkuperäisessä tekstissä on ollut repliikki ilman rodullisia viittauksia, mutta käännöksessä on käytetty rotuun viittaavaa sanaa. Tällöinkin sanan lisäämiselle voidaan löytää selvä tekstityksen konventioista johtuva syy. Emme voi siis sanoa että ainakaan tältä kantilta mihinkään näistä käännöksiin olisi lisätty rodullistavaa terminologiaa.

Viitataan näihin tapoihin tutkimuksessa lauseilla "käännetty rotuun viittaavalla sanalla" ja "käännetty muulla kuin rotuun viittaavalla sanalla." Lisäksi on kohtia, joissa sanaa "nigger" ei ole käännetty ollenkaan. Sen sijaan lause, jossa se on esiintynyt, on jätetty kääntämättä. Viitataan tähän sanan "nigger" häivyttämisenä. Koska elokuvassa *Pulp Fiction* sanaa on käännetty monella eri tavalla, jätän sen viimeiseksi ja tarkastelen sitä omana kokonaisuutenaan.

4.6.1. Sanan häivyttäminen

Jackie Brown tarjoaa tämän tutkimuksen parhaan esimerkin siitä, miten kääntäjä voi halutessaan jättää rotutermejä sisältävät lauseet käännöksestään yksinkertaisesti pois. Elokvassa on käytetty sanaa "nigger" lähestulkoon 40 kertaa (kts. taulukko 1). Suurimmassa osassa näistä tapauksista ei voi kuitenkaan huomata, että kääntäjä olisi kääntänyt sen joko rotuun viittaavalla termillä tai jotenkin muuten niin, että tekstityksestä löytyisi sana joka näyttölee lauserakenteessa samaa roolia. Näissä kohdissa ei yksinkertaisesti voida löytää mitään lause- tai lauseenosavastinetta sille kohdalle, jossa sana "nigger" on alun perin ollut.

Elokuvan hahmoista eniten sanaa "nigger" käyttävä on Ordell, jolle sana vaikuttaa olevan lähestulkoon välimerkki. Kohdassa 17:08 Ordell sanoo Beaumontille "I hate to be the kind of a nigger that do a nigger a favor then bam, hit the nigger up for a favor in return". Kohdassa on käytetty sanaa "nigger" kolme kertaa nopeassa tahdissa. Yhtään näistä sanoista ei ole käännetty.

Voi olla, että sanan "nigger" tiuha esiintyminen yksinkertaisesti on johtanut siihen, että kääntäjä on päättänyt tehdä varsin johdonmukaisen ratkaisun kohdella sitä kuin ilmaa. Tarantinon kirjoittama dialogi on täynnä asiaa ja puhetahti on kiivas, ja tämä pakottaa kääntäjän tekemään tiivistyksiä. Ordellin osuudet ovat hyvin puhekielisiä ja niissä sanaa "nigger" käytetään kuin välimerkkiä, samalla tavalla kuin Haavisto kertoo amerikkalaisen mustan nuorison käyttävän yleensäkin. Voikin olla perusteltua tulla samaan johtopäätökseen kuin Haavisto - siihen että sanan kääntäminen ei näissä olosuhteissa ole järkevää. Toisaalta, ei liene sattumaa että niinkin usein tiivistykset ovat osuneet tähän tiettyyn kiistanalaiseen sanaan.

Vaikka monissa kohdissa jo pelkästään ruututekstin asettamat vaatimukset tekisivät siis sanan "nigger" ohittamisesta järkevää, toisissa kohdissa tilanne on toisenlainen. Ordell käyttää sanaa myös puhuessaan Cherryn yhtiökumppani Winstonista. Eräässä kohdassa (11:38) Ordell piikittelee Maxia tämän työsuhteesta ison, mustaihoisen kumppaninsa Winstonin kanssa; Ordell osoittaa Winstonin ja Maxin kuvaa hyllyllä ja kysyy "Who's that big Mandingo-looking nigger?" Tarantino viitanee tässä Mandingo-elokuvaan joka kertoo orjaplantaasista

ja sen luotto-orjasta, Medestä; Tarantino itse on kutsunut tätä "yhdeksi kahdesta ison budjetin eksploitaatio-elokuvasta viime vuosina". Varsin kova kehu eksploitaatio-elokuvien ystävänä tunnetulta Tarantinolta! (Becker, 2010.) Tämän jälkeen Ordell sanoo arvelevansa että kuvan ottaminen on ollut nimenomaan Maxin idea, tarkoituksenaan parantaa neuvotteluasemiaan kyseenalaistamalla Maxin ja Winstonin ystävyys.

Tämä yksi pieni repliikki on siis, etenkin kun otamme huomioon elokuvaviittauksen kontekstin, erittäin täyteen merkityksiä pakattu. Kääntäjän ratkaisu kuitenkin ohittaa nämä merkitykset: "Kuka tuo korsto on?" Käännöksessä Ordell siis viittaakin pelkästään Winstonin isoon kokoon. Käännös jättää kuvakerronnan ja katsojan tehtäväksi päätellä, että Ordellin piikki viittaa nimenomaan siihen, että hän yrittää neuvotteluasemassa saada Maxiin lisää valtaa piikittämällä tätä rotuhierarkkisista suhteistaan työtoveriinsa. Muuten kohtauksessa ei olisi paljoakaan järkeä. Toisin sanoen, jopa sellaisessa kohtauksessa jossa rotuun viittaava sana olisi ollut tarpeen, sana "nigger" on häivytetty. Ordell käyttää sanaa "nigger" Winstoniin viitatessaan myös myöhemmässä kohtauksessa (02:11:31). Tässä kohtauksessa viimeistä kertaa Maxin tapaava Ordell uhkaa tappaa hänet jos Winston (alkuperäisessä dialogissa "that big-ass nigger Winston") on paikalla.

Erityisen välimerkinomainen ei ole myöskään ainoa kohta (48:52), jossa Jackie käyttää sanaa "nigger". Tässä kohtauksessa Ordell on ilmaantunut yhtäkkiä Jackien asunnolle, tarkoituksenaan Jackien uhkailu tai tappaminen. Jackie on kuitenkin osannut aavistaa Ordellin tulon ja on ottanut Maxin aseensa mukaan; Ordellin käydessä lähelle Jackie osoittaa Ordellia aseella ja sanoo "Ota kädet kurkultani" (take your fucking hands off my throat, nigger). Tässä kohtauksessa sanaa "nigger" oikein painotetaan dialogissa; silti se ei näy käännöksessä.

Vain yhdessä kohtauksessa (01:07:08) sana "nigger" on käännetty rotuun viittaavalla sanalla, jolloin siitä on tullut "neeker"; siinä Ordell kehuu Jackien ulkonäköä miehiä puoleensavetäväksi sanoen "you need a nigger repellent". Tämä on käännetty "tarvitset neekerinkarkotussuihketta." Kiintoisaa kyllä, tässä ei ole selvää onko alkuperäisessä käsikirjoituksessa tällä lauseella tarkoitettu nimenomaan sitä, että Ordell sanoo Jackien olevan puoleensavetävä nimenomaan mustien keskuudessa, vai onko Ordell käyttänyt sanaa vain

yleisluontoisena viittauksena Jackieta mahdollisesti tavoitteleviin miehiin. Pääasiallinen romanttinen jännite elokuvassa on kuitenkin jännite Jackien ja valkoihoisen Max Cherryn välillä.

Sana "nigger" on jätetty kääntämättä myös parissa *American History X*:n kohtauksessa.

Molemmissa kohdissa sanaa käyttää Danny. Toisessa kohtaa Danny sanoo opettajansa olevan "one of those proud-to-be-a-nigger guys", joka on käännöksessä "ylpeä rodustaan", ja toisessa Danny sanoo "God, I hate that fucking nigger!" joka on käännöksessä huomattavasti neutraalimpi "Vihaan sitä!"

4.6.2. Sanan "nigger" kääntäminen rotuun viittaavalla sanalla

Toisissa elokuvissa taas sana "nigger" on käännetty jollain rotuun viittaavalla sanalla, useimmiten sanalla "neku". Paras esimerkki tällaisista elokuvista on *American History X*, jossa se on käännetty näin 24 kertaa 30:stä (kts. taulukko 1.) Tämä ei liene yllättävää kun otetaan huomioon, että kyseessä on elokuva, jossa rotusuhteet ovat etusijalla aivan toisella tavalla kuin *Jackie Brownissa*. On selvää, että "nigger"-sanaa ei voida häivyttää, koska päähenkilön ja muiden henkilöiden rasismi on niin keskeisessä roolissa; jos kääntäjä haluaa tuottaa millään muotoa uskollisen käännöksen, hänen tulee myös jotenkin tuoda rotuennakkoluuloja esille. Elokuvan käännös ei jätä pahemmin epäselvyyttä siitä, että ainakin tässä suhteessa kääntäjä on valinnut tekstille varsin uskollisen käännösstrategian.

Monet eri hahmot käyttävät sanaa nigger. Tärkeimmät hahmot Derek ja Danny käyttävät sitä monta kertaa, mutta niin tekevät myös Seth, Cameron sekä Derekin tyttöystävä Stacey. Eräässä elokuvan tärkeimmistä kohtauksista kuulemme sen Derekin isän suusta. Lähes kaikissa niistä kerroista jolloin sanaa käytetään elokuvassa, sen käyttäjä on valkoihoinen, rasisia mielipiteitä omaava henkilö. Yleensä sitä käytetään yleisesti, kuvailemaan

mustaihoisia joukkona. Vain muutaman kerran se toimii suorana loukkauksena tiettyä ihmistä kohtaan, eikä tällöinkään loukattava ihminen ole aina musta.

Esimerkiksi kohtauksessa elokuvan puolivälin tienoilla (01:03:24) skinit kutsuvat Derekiä, joka on tässä vaiheessa väkivaltaisesti katkonut siteensä jengiin, sanalla "nigger" (huomattavaa on, että tässä ei käytetä esimerkiksi sanaa nigger lover, vaan sanaa nigger.) Tässä voi olla kyseessä vain se, että natsit, jotka ovat tottuneet käyttämään "nigger"-sanaa, käyttävät sitä lähes automaattisena loukkauksena. Nigger lover -termi tulee kyllä myös esille. Samassa kohtauksessa Derekin tyttöystävä Stacey kutsuu Derekiä "nekruja naivaksi paskiaiseksi" (nigger-loving bastard). Tämä on ainut kerta koko elokuvan aikana kun johonkuhun valkoiseen viitataan "nekrujen rakastajana" tai tätä lähellä olevalla muodolla.

Suurimman osan aikaa *American History X*:n kääntäjä on kääntänyt "nigger"-sanan "nekruksi". Tämä pätee niin niihin kohtauksiin, jossa Derek tai muut rasistit puhuvat mustaihoisista halventavaan sävyyn, kuten myös niihin, joissa Lamont käyttää sitä Derekin rasismille piruillen. Neekeri-sanaa ei ole käytetty kuin muutamassa kohtaa eikä ole selvää onko sitä käytetty jotenkin "nekrusta" eroavasti; esimerkiksi elokuvan alkupuolella (28:35-28:41) Seth puhuu Sweeneyestä, sanoen ensin häntä "vallalla mahtailevaksi nekruksi" (nigger on a power trip) ja sitten ilmoittaa mielipiteekseen että "vittuun se neekeri" (fuck that nigger.) Seth myös käyttää kohdassa 17:32 mustasta koripallovastustajasta sanaa "laku", sanoen "minä hoidan sen lakun" (I can take this nigger down).

Vaikka yleensä tämän tutkimuksen elokuvien kohdalla kääntäjä ei ole lisäillyt omia rasismia kuvaavia ilmaisujaan tekstiin, *American History X*:ssä on kohtaus jossa Derekin vankilan natsijengi, ennen Derekin väkivaltaista raiskausta, sanoo "nyt kohtelemme sinua kuin nekrua" (we're going to treat you like one.) Tässä lienee kysymys kuitenkin siitä, että edeltävä repliikki oli "haluatko olla nekru, namipoju?" (wanna be a nigger, sweet boy?), ja kääntäjä on nähnyt parhaana ilmaista repliikit niin että sana "nekru" toistuu, eikä esimerkiksi siitä että jostain tietoisesta syystä elokuvan dialogiin olisi lisäilty rasistisia termejä.

Sana "nigger" esiintyy elokuvassa 26 kertaa, joista kolmessa se on jätetty kääntämättä ja muissa käännetty rotuun viittaavalla sanalla. Näistä kohdista neljässä sitä vastaa käänöksessä sana "neekeri", yhdessä "laku" ja muissa "neku". Ei ole nähtävissä mitään erityisempää säännönmukaisuutta sille, missä kohden käänös on ollut "neekeri" ja missä "neku"; esimerkiksi kohdassa 01:14:46 Derekille puhuva Lamont sanoo "olen vain tyhmä neekeri" (I'm just a dumb nigger) ja tämän jälkeen ironisoi valkoisten rasistien kantoja sanomalla kohdassa 01:15:02 "vihataan nekruja" (we're gonna hate niggers today).

Muutoin Lamont on kiinnostava tapaus elokuvan ainoana merkittävänä "nigger"-sanaa käyttävänä mustana hahmona. Lamont käyttää sanaa kaiken kaikkiaan seitsemän kertaa, joista kuudessa viitataan selvästi rotuun ja yhdessä sitä käytetään neutraalisti. Esimerkiksi kohdassa 01:10:00 Lamont antaa Derekille varoituksen: "Vankilassa sinä olet neku, en minä" (in the joint you're the nigger, not I" ja kohdassa 01:15:14 Lamont pohtii sitä, miltä Derekistä mahtaa tuntua kun hän on vankilassa "raivostuttavan nekrun kanssa" (nigger driving him crazy). Kohdassa 01:14:21 ärsyyntynyt Lamont tiuskaisee Derekille "Relaa vähän!" (Look, nigger, will you just chill the fuck out?) Tässä kohdassa "nigger"-sanalla ei viitata tummaihoisiin millään tavalla vaan Lamont käyttää sitä Derekistä, eikä sanaa olekaan käännetty rotuun viittaavaa sanaa käyttämällä.

Myös *Crash*-elokuvassa sana "nigger" on toistuvasti käännetty nekruksi. Tässä elokuvassa sanaa käyttävät yleensä mustat. Sitä ei kuitenkaan käytetä normaalissa, ystävällisessä jutustelussa vaan näiden hahmojen puidessa keskenään rotusuhteita. Peter ja Anthony puhuvat mm. rap-musiikista (29:30-29:50), jota Anthony kuvailee sanoilla "annetaanpa nekruille idioottimusaa" (let's give the niggers some music by mumbling idiots) kun taas Peter vertaa sitä country-musiikkiin, jossa Peterin mukaan "mies laulaa nekrun lynkkaamisesta" (a man sings about lynching niggers).

Sana "nigger" toimii jopa juonenkäänteenä, kun Peterin ja Anthonyn ryöväämä, aikaisemmin elokuvan aikana rasismia poliisin taholta kokenut musta mies, Cameron, tulistuu kyseisen sanan käytöstä ja käykin ryövääjiään vastaan. Anthony kysyy häneltä ensin "haluatko kuolla, neku?" (do you want to die, nigger?) ja päälle hyökkäävä Cameron huutaa Anthonylle "kutsu

minua nekruksi uudestaan" (call me a nigger again.) Myös Graham käyttää elokuvan alussa, kohdassa 11:21, "nigger"-sanaa, sanoen että tutkimansa rikoksen, jossa mustaihoinen, vaikutusvaltaisessa asemassa mies on ammuttu, tekijä "ampui väärän nekrun" (shot himself the wrong nigger.)

Crash tarjoaa toisen esimerkin elokuvasta, jossa sana "nigger" on selkeästi voitu kääntää vain rotuun viittaavalla tavalla. Esimerkiksi sanan "äijä" tai "tyyppi" käyttö ei tähän olisi luultavasti sopinut kovinkaan hyvin. Hahmot tekevät puhuessaan selväksi että sanaa käytetään nimenomaan rotuun viittaamaan. Toisaalta, muutamassa kohdassa voisi kuvitella, että myös toisenlainen käänös olisi ollut mahdollinen. Kohdassa 41:12 Anthony kuvailee toista rikollista sanomalla "nekru varastaisi hampaatkin invalidilta" (that nigger would steal the teeth off a cripple); tämä ei viittaa suoraan rotujen välisiin suhteisiin, vaikka siinä tietysti myös ilmaistaan toisen rikollisen olevan mustaihoinen.

4.6.3. Sanan "nigger" kääntäminen muuten kuin rotuun viittaavalla sanalla

Training Day-elokuvan Alonzolla on tapana käyttää sanaa "nigger" paljon, ja kyseistä sanaa käytetäänkin elokuvan aikana yhdeksän kertaa (taulukko 1). Hän käyttää sitä lähinnä nuoremasta, valkoisesta partneristaan, joka kerta positiivisessa merkityksessä ("my nigga"). "My nigga" on itse asiassa Asimin mukaan Alonzon tavaramerkkilause elokuvassa, ja Asim kritisoi "nigger"-sanan käyttöä, uskoen sen liittyvän Alonzon mustuuden (rikollisuuden) korostamiseen ja hänen partnerinsa puhtauden ja valkoisuuden asettamiseen sitä vastaan. Asim pitää sanankäyttöä myös yrityksenä saada elokuvalle lisää tunnettavuutta:

"Elokuvan innokas N-sanan käyttö kuvastaa kaupallisten näkökohtien huomioon ottamista joka hukuttaa alleen kaikki epäilyt ironisuudesta tai yhteiskunnan tekopyhyiden paljastamisesta; sana "nigger" vaikuttaa putoilevan pääosan esittäjän huulilta niin usein juuri siksi että sen voi luottaa aiheuttavan kohinaa - ja luovan lipputuloja. (2007, 194.)

“Nigger”-sanaa ei siis elokuvassa käytetä lähtökohtaisesti loukkauksena.

Kääntäjä on tehnyt kiinnostavan ratkaisun. Sana esiintyy elokuvassa yhdeksän kertaa, joista viidessä käänнос on ollut "äijä" ja neljässä sana on häivytetty. Yli puolet ajasta sana on käännetty sanaksi "äijä". Esimerkiksi kohdassa 10:20 Alonzo sanoo "nämä äijät ovat liian vahvoja" (these niggers are too strong). Kohdassa 38:48 taas Alonzon kuulustelema Blue sanoo kontaktinsa olevan "äijä nimeltä Sandman" (a nigger named Sandman). Sana "äijä" toistuu itse asiassa tarpeeksi useasti että voisimme kenties sanoa melko varmaksi että kääntäjä on tehnyt tietoisien ratkaisun sanan suhteen. Esimerkiksi Bluen kohdassa sanan olisi voinut hyvinkin kääntää myös rotuun viittaavalla tavalla - voihan tulkita esimerkiksi, että sanavalinnallaan Blue välittää Alonzolle sen tiedon, että hänen kontaktinsa on musta.

Muutamassakin kohtaa Alonzo kutsuu Jakea termillä "my nigger", joka on käännetty kaksi kertaa "minun äijäni" ja yhden kerran jätetty kääntämättä. Käännosratkaisu kuulostaa hassulta, ehkä jopa hieman homoeroottiselta - vaikka tämä ei liene se viesti jota elokuva on tahtonut välittää. (Vai tahtoiko?) Tärkeää kuitenkin on se, että tässä sanaa "nigger" on käytetty ystävällismielisesti valkoihoisesta henkilöstä, ilman että sillä viitattaisiin mitenkään erityisesti rotuun.

Silloin kun sanaa "nigga" ei elokuvassa ole käännetty, kyseessä on yleensä kohta jossa Alonzo kehottaa Jakea tekemään jotakin, esimerkiksi kohdassa 16:57 "ole mies!" (man up, nigger, man up!) tai kohdassa 17:19 "lähdetään" (let's go, nigger, let's go.) Lisäksi yhdessä kohtaa toinen hahmo käyttää sanaa "nigger" käytetään vihamieliseen sävyyn; siinä Blue kysyy "Näytänkö tollolta?" (do I look like a sucker to you, nigger?) Tässä “nigger”-sanalle ei löydy tekstityksessä vastinetta; ehkä kääntäjä on ajatellut että tässä äijä-käänнос kuulostaisi typerältä ("Näytänkö tollolta, äijä?") Voi myös ajatella että näissä sana on jätetty kääntämättä tilallisten ja ajallisten rajoitusten takia.

Myös *Jackie Brown*issa “nigger”-sana on usein häivyttämisen sijasta käännetty jollain muulla kuin rotuun viittaavalla sanalla. *Jackie Brown*issa sanan vastineena toimiva joukko on

monimuotoisempi; listasta löytyy paitsi "äijä", myös "heppu", "korsto", "lahopää", "kaveri", "räkänokka", "jätkä" ja "mulkku". Jotkin näistä, kuten "heppu", ovat selvästi neutraaleja, toiset taas loukkauksia (esimerkiksi "lahopää") - vaikkakaan eivät sellaisina erityisen vahvoja.

4.6.4. *Pulp Fiction* erityistapauksena

Nimenomaan *Pulp Fiction* on kerännyt suurimman osan Tarantinoa vastaan "nigger"-sanan johdosta esitetystä kritiikistä, koska siinä sanaa käyttävät usein valkoihoiset, jopa cameo-roolia vetävä Tarantino itse. Tunnettu musta ohjaaja Spike Lee on kritisoinut Tarantinoa sanan käytöstä. Leen sanoin: "Haluan, että Quentin tietää ettei sana ole trendikäs tai nokkela kaikkien afrikkalaisamerikkalaisten mielestä. En oleta että hän muuttuu, mutta haluan hänen tietävän tämän asian tulevaisuuden varalta." Samuel L. Jackson, yksi elokuvan päähahmoista, puolusteli Tarantinoa: "Mustat taiteentekijät uskovat olevansa ainoita jotka saavat käyttää sitä sanaa. Hevonkukkaa." (Asim 2007, 190.) *Pulp Fiction*issa sanaa ei ole kuitenkaan käytetty yhtä monta kertaa kuin joissain muissa tutkituissa elokuvissa, mutta sen kääntäjä on suhtautunut siihen tilanteesta riippuen kaikilla tässä tutkimuksessa kategorioina olevilla tavoilla, joten sitä on hyvä tarkastella erikseen muista elokuvista.

Pääasiallisesti tässäkin elokuvassa sanaa "nigger" käyttävät mustat hahmot - toinen päähenkilö Jules sekä elokuvan erään osion pääasiallinen antagonistti Marcellus. Sitä käyttävät myös monet valkoihoiset hahmot, kuten Jimmie, Zed ja Maynard, ja Vincentille heroiniä myyvä Lance. Silloin kun tätä sanaa käytetään suorana viittauksena johonkin henkilöön, henkilö, johon sillä viitataan, on yleensä mustaihoinen, etenkin Julesin käyttäessä sanaa.

Esimerkiksi elokuvan alussa (09:30-12:27) Jules ja Vincent keskustelevat eräästä Marcelluksen puoliksi mustasta, puoliksi samoalaisesta palkollisesta, Antwanista, joka on joutunut onnettomuuden uhriksi. Jules selittää Vincentille, että Marcellus on heittänyt Antwanin ulos ikkunasta ja että tämä on pudonnut neljä kerrosta. (10:00, "nigger fell four stories"; tekstityksessä tätä ei mainita.) Syynä on ollut Marcelluksen mustasukkaisuus

Antwanin annettua Marcelluksen vaimolle jalkahieronnan. Julesin mukaan (12:27) tämä heittäminen vaikutti pysyvästi Antwanin puhetapaan ("fucking up the way a nigger talks"), mutta tässäkin tekstityksessä on säästely ja repliikki jätetty kääntämättä.

Rotuun viittaa mahdollisesti luultavasti myös raiskauksen uhriksi joutunut Marcellus, joka puuhailee eloonjääneelle raiskaajalleen, Zedille, kosta. Kohdassa 01:42:27 Marcellus ilmoittaa, että aikoo hakea muutaman "crack-hepun" (crack-hitting niggers) kiduttamaan Zediä. Tässä siis "nigger"-sanaa lähinnä käännoksessä vastaava sana on "heppu". Toisessa kohdassa Marcellus puhkuu vihaa hänet pettänyttä Butchia kohtaan ja suunnittelee tämän murhaamista, haluten että Butch on seurannassa "vaikka hän menisi Indokiinaan" (even if he goes to Indochina, I want a nigger in a bowl of rice). Kummassakin kohdassa on epäselvää, haluaako Marcellus nimenomaan mustan miehen tekemään likaisia töitään, ja kääntäjä ei ole kummassakaan käyttänyt rotuun viittaavaa sanaa.

Toisin kuin *Jackie Brownissa*, *Pulp Fictionissa* monet valkoiset hahmot käyttävät "nigger"-sanaa - ja toisin kuin *American History X:ssä*, näitä hahmoja ei esitetä natseina, rasisteina tai muuten negatiivisesti. Esimerkiksi Vincentille heroinia myyvä Lance vastaa Vincentin epäilyihin transaktiosta kysymällä "olenko nekru?" (am I a nigger) ja tuo ilmi luotettavuutensa diilerinä nimenomaan valkoihoisuutensa kautta. Myöhemmin rento, hippimäinen Lance auttaa Vincentiä yliannostuksen heroinia ottaneen Mia Wallacen elvyttämisessä. Vaikka Lance esitetäänkin perinteisesti negatiivisessa roolissa eli huumekauppiaana ja hänen teoillaan on negatiivisia (ja positiivisia) seurauksia, Lance hahmona ei ole mitenkään yksiselitteisen paha.

Toisessa kohtauksessa Tarantinon esittämä Willie kysyy vihapäissään monta kertaa Julesilta ja Vincentiltä, onko hänen autotallinsa näiden mielestä paikka, jossa "säilytämme kuolleita nekruja" (dead nigger storage). Willie ilmaisee myös, ettei hänen tehtävänsä ole "kuolleiden nekrujen säilyttäminen" (storing dead niggers); toisaalta, meille näytetään myös että Willien vaimo on musta, eikä Willie osoita muissa repliikeistään erityistä rasismia, lähinnä ärtymystä siihen että hän on joutunut tällaiseen tilanteeseen.

Willien ja Lancen lisäksi “nigger”-sanaa elokuvassa käyttää valkoihoisista hahmoista asekauppias Maynard, joka kohdassa 01:32:53, Butchin ja Marcelluksen saavuttua hänen asekauppaansa tappelemaan, osoittaa näitä aseella ja sanoo Butchille "ota jalka pois nekrulta" (take your foot off the nigger). Ainut kohta, jossa “nigger”-sana mustaihoisen käyttämänä on käännetty rotuun viittaavalla sanalla, esiintyy kohdassa 02:03:34, Vincentin ja Julesin putsatessa autoa Marvinin aivojen jäänteistä. Jules ärähtää Vincentille, joka oli pidellyt Marvinin vahingossa tappanutta asetta, "sinä keräät tämän nekrun aivoja" (you're picking up this nigger's skull).

Eräessä kohtauksessa sanaa "nigger" käytetään viittaamaan valkoihoiseen hahmoon. Asim kritisoi myös tätä kohtausta, jossa Butch on suostunut sopupeliin Marcelluksen kanssa. "You my nigger?" Marcellus kysyy Butchilta tarjottuaan rahaa¹³. Asimille se, että Butch myöntyy olemaan Marcelluksen "nekru" kuvastaa tämän moraalista alennustilaa: hän on korruptoitunut, myynyt itsensä kuin orja (2007,190.) Suomenkielisessä käännöksessä tämä on laimeammin "Oletko mukana?"

5. Johtopäätökset ja yhteenvetoa

Käännösratkaisuihin - siihen, mitä hahmottelemistani kolmesta pääasiallisesta tavasta on käytetty - on selvästi vaikuttanut monta tekijää. Käännös riippuu suuressa osassa tapauksista siitä, miten suuressa roolissa rotusuhteet ovat elokuvassa, se kuka sanoo sanan ja osaksi myös se, kenestä sanaa käytetään. Jonkin verran poikkeuksellisia käännösratkaisuja löytyy, mutta nämä usein selittyvät elokuvan itsensä kontekstilla.

Pääasiallisesti sana on käännetty rotuun viittaavaksi sanaksi silloin kun puhuja on ollut valkoinen tai sanassa on muutoin ollut rasistinen sävy ja häivytetty tai käännetty rotuun

¹³ Ainakin Asim on tulkinut Marcelluksen sanoman tällä tavalla; itse en elokuvaa katsoessani saanut selvää, käyttääkö Marcellus “nigger”-sanaa vai jotain muuta.

viittaamattomaksi sanaksi silloin kun sitä on käytetty ystävällismielisesti, etenkin mustien kesken. Monesti asia riippuu kääntäjien henkilökohtaisista käännösstrategioista. "Nigger"-sanaan keskittyminen auttaa huomaamaan sen, kuinka erilaisia linjoja eri kääntäjät voivat ottaa pelkästään yhden sanan kääntämisen suhteen.

Jotkut kääntäjät ovat olleet käännöksissään varsin varovaisia "nigger"-sanan suhteen, toiset taas ovat kääntäneet sen valmiimmin rotuun liittyväksi sanaksi. Monesti kysymys siitä, miten sana käännetään, on ilmeisesti kierretty - aineistoni koostui elokuvista ja elokuvan tekstittäjän tulee tietenkin tehdä poistoja ja tiivistää tekstiä, mutta huomattavan usein poistettava repliikki on ollut sellainen jossa alkuperäistekstissä on ollut sana "nigger."

Pulp Fiction on tarkastelluista elokuvista selvimmin se, jossa sanaa on käännetty kaikilla mainituilla tavoilla. Joissain kohden dialogia se on häivytetty kokonaan pois, jopa niin, ettei repliikkiä jossa se esiintyy, ole lainkaan tekstityksessä vaikka siinä sanottaisiin jotain informatiivistakin, kun taas toisissa kohdissa se esiintyy. Samoin kuin tutkituissa elokuvissa yleensäkin, elokuvasta löytyy selkeä linja sen suhteen, milloin sana on käännetty rotuun liittyvällä termillä ja milloin jollain muulla tavalla. Yleensä mustien käyttämänä sana on häivytetty, kun taas valkoisten käyttämänä se on käännetty nekru-muotoon.

Autonpesukohdassa Jules käyttää "nigger"-sanaa ja se käännetään "nekru"-sanaksi. Aikaisemminkin Jules oli kutsunut mustaihoisia ihmisiä "nigger"-sanalla ilman että tämä käännettiin, joten mikä vaikutti siihen, että tässä kohdassa toimittiin eri tavalla? Ehkäpä juuri se, että tätä kohtaa oli juuri edeltänyt kohta jossa "nigger"-sana oli käännetty nekruksi useita kertoja - Jimmien vihainen monologi. Ehkä Tarantino oli halunnut varmistaa, ettei kukaan olettaisi, että hänen esittämänsä hahmo olisi rasisti. Asimin mukaan mustat yleisöt reagoivat erityisen negatiivisesti kohtaukseen jossa Tarantinon itsensä esittämä hahmo käytti tätä sanaa. (Asim 2007, 189.) On mahdollista että Tarantino on itsekin pyrkinyt juuri tähän; herättelemään keskustelua elokuvantekijän vastuullisuudesta rotukysymysten suhteen.

Jackie Brownin kääntäjä on vaikuttanut olleen erityisen varovainen. Kääntäjän suhtautumisen tutkimuksen kohteena olevaan sanaan voisi tulkita samanlaiseksi häivyttämiseksi mistä

Weissbrod (2008) kirjoittaa. Kääntäjän tekemät poistot eivät palvele rasisminvastaisuuden aatetta, tai oikeastaan mitään muutakaan tarkoitusperää tiiviyyttä lukuun ottamatta, vaan tekevät tekstistä pelkistetyn, lyhennetyn version. Toisaalta, tämän elokuvan kääntäjä voisi ehkä perustella ratkaisunsa myös sillä, että elokuva itsessään ei varsinaisesti käsittele rotusuhteita. Kuitenkin monessa elokuvan kohtauksessa läsnä on jännite, joka selvästi johtuu hahmojen eri asemista rotuhierarkioissa. Sikäli muunlaisen linjan valitseminen voisi tuntua hieman kummalliselta. Lisäksi on otettava huomioon elokuvan nopea replikointi, joka voisi pitää melkein Tarantinon elokuvien tavaramerkkinä.

Varovaisuudesta huolimatta *Peppi Pitkätossun* kääntäjän pelkäämää hyperkorrektisuutta ei näissä käänöksissä sinänsä näy. Kun televisiosta tai tietokoneen kaiuttimista kuuluu "nigger"-sana, ei ruudulle sentään hyppää "afrikkalaisamerikkalainen" tai vastaava sana. Ruututekstissä, jossa tiiviys on valttia, tämä tietysti ei usein olisi edes mahdollista silloinkaan, kun dialogissa käytetään sanaa "African-American".

Hyperkorrektisuus lieneekin lähinnä jonkinlainen peikko jota käytetään ylivedetynä mahdollisuutena siitä, mihin kääntäjä pohdinnat "nigger"-sanaan liittyvistä konflikteista ja merkityksistä voivat johtaa. Silloin, kun kääntäjät tekevät ratkaisuja, jotka johtavat alkuperäisessä tekstissä olevan "nigger"-sanon kääntämiseen muulla kuin rotuun viittaavalla termillä, voidaan huomata tarkoitusperien liittyvän enemmänkin siihen, että nykysuomessa kaikkia sanan "nigger" merkityksiä ei voida tavoittaakaan.

Pohditaanpa vaikka *Jackie Brownin* kohtausta, jossa Ordellin ja Jackien keskustelussa Ordell viittaa "neekerinkarkoitussuihkeeseen". Yleensä elokuvassa sanaa "nigger" ei ole käännetty rotuun viittaavaksi sanaksi, mutta tässä kohti niin tehdäänkin, vaikka kontekstista ei selviä, onko alkuperäinen repliikki tällaiseksi tarkoitettu. Tässä taas voisimme ehkä nähdä toisintoja rotusuhteisiin liittyvästä oletuksesta, että mustat ovat seksuaalisesti tai romanttisesti kiinnostuneita vain mustista ja valkoiset valkoisista. Toisaalta, muunlaisetkin luennat ja tulkinnat ovat tietysti mahdollisia.

Kun otetaan huomioon, miten usein Ordell käyttää "nigger"-sanaa, se ei elokuvassa vaikuta olevan erityisen vahva termi. Vaikka Ordell käyttääkin sanaa näissä tilanteissa osana loukkausta, loukkauksessa pääarvo ei ole loukattavan rodussa vaan jossain muussa ominaisuudessa. Sanan käännosten monimuotoisuudesta - ja siitä miten useimmiten käännettäessä lause on muotoiltu kokonaan toisella tavalla - voidaan huomata että kääntäjä ei ole pyrkinyt kehittämään neutraalisti käytetylle "nigger"-sanalle minkäänlaista erityistä vastinetta.

American History X-elokuvassa Dannyn kohdalla voidaan pohtia sitä, onko hänen repliikkiensä kääntämisessä kyse rasististen hahmojen kielenkäytön puhdistamisesta. Tästähän Asim (2007, 176) huolehti *Perhe on Pahin*-sarjan kohdalla. Haavistonkin tutkimuksessa viitattiin sivumennen tähän kysymykseen (2007, 57-58). Vaikka Dannyn on tarkoitus olla Archien lailla pohjimmiltaan sympaattinen hahmo, ei hahmoja silti voi verrata.

Danny toimii elokuvassa toisena päähenkilönä ja yleensä ottaen hänen on selvästi tarkoitus olla sympaattinen hahmo, joten voisi saada sen kuvan että kääntäjä on yrittänyt korostaa tätä sympaattisuutta jättämällä rasistiset, pahalta näyttävät sanat käännoksestään pois. Toisin kuin Archie, joka ainakin sarjan alussa pysyi jaksosta toiseen lähes samalla tavalla ennakkoluuloisena kuin aina ennenkin, Dannyn kehityskaari on koko elokuvan taustalla, nousuineen ja laskuineen. Silti, Dannyn kielenkäytön sanitointi saattaa loiventaa näitä nousuja ja laskuja ja täten toimia elokuvan kehityksen vastaisesti. Luultavasti vaikutus on kuitenkin suhteellisen vähäinen. Ehkä tarkoituksena on ollut myös tuoda ilmi Dannyn samankaltaisuutta veljensä kanssa - ja Vinyardien eroavaisuutta alaluokkaisemmista, vähemmän hienostunutta kieltä käyttävistä hahmoista.

Koska elokuvat sijoittuvat nykyaikaan tai lähelle nykyaikaa, niissä ei tule ilmi samanlainen kysymys historiallisten hahmojen kielenkäytön kääntämisestä kuin vaikkapa *Huckleberry Finniä* käännettäessä. Kaikkien elokuvien tapahtumat sijoittuvat aikaan, jolloin yhteiskunnan yleinen asenne on se, että sana "nigger" valkoihoisten käyttämänä on pääsääntöisesti rasistinen. Toisaalta, esimerkiksi *Pulp Fictionin* Jimmie tuskin omaa samanlaisia rotuennakkoluuloja kuin *American History X:n* Seth; onko hän lähempänä *Huckleberry Finnin* nimihenkilöä kuin esimerkiksi jotain kirjan rasistisempaa hahmoa?

Monesta tutkimuksen käsittelemästä elokuvasta on jo aikaisemmin käyty kiivasta keskustelua, mukaan lukien keskustelu siitä miten niissä on käytetty "nigger"-sanaa. Esimerkiksi *Pulp Fictionin* kielenkäyttö on tuomittu eritoten siitä syystä että ei ole katsottu olevan sopivaa että valkoinen elokuvantekijä käyntelee "nigger"-sanaa yhtä avoimesti kuin Tarantino on käsikirjoituksessaan tehnyt. Toisaalta herää Haavistonkin pohtima kysymys siitä, onko sanan käyttö sopivaa valkoihoiselle kääntäjälle. Voimme pohtia, onko tämä vaikuttanut myös näiden elokuvien käännösratkaisuihin, esimerkiksi *Jackie Brown*-elokuvan kohdalla.

Käännökset kertovat meille, että kääntäjätkin ovat tietoisia ”nigger”-sanaan liittyvistä hienovaraisuuksista ja konnotaatioista ehkä jopa mustien keskuudessa käydystä keskustelusta kyseisestä sanasta. Tästä kieli mm. *Training Day*-elokuvan kääntäjän yritys löytää ystävällismielisesti käytetylle ”nigger”-sanalle jonkinlainen vastine, jota voi käyttää jokaisessa elokuvan kohdassa, missä ”nigger”-sana esiintyy.

Entä toimiiko elokuvan äijä-käännös? Itse ainakin katsoessani elokuvaa tätä tutkimusta varten kiinnitin heti huomiota tähän toistuvuuteen, ja muistelin, että näin olisin tehnyt myös sitä ensimmäistä kertaa katsoessani. Tällöin tietysti katsoin sitä pelkän katsojan, en tutkijan, roolissa. Kaiuttimista kuuluu sana "nigger", joka aiheuttaa heti tietyn reaktion, mutta ruututekstissä tämä ei tule esille. Toisaalta, tähän myös tottuu, ja jos hahmo käyttää sanaa "nigger" usein, sitä alkaa pitää lähestulkoon välimerkinä. Tämä vertautuukin siihen, mitä Dick Gregory toivoi presidentti Kennedyn tekevän, sanan ”nigger” hampaattomaksi tekemiseen sen jatkuvalla toistelemisella.

Kääntäjän näkyvyyden puolesta *Training Day*-elokuvan kääntäjän suhtautuminen "nigger"-sanaan on tietysti näkyvintä. Hassulla tavalla toistuva sana voi herättää katsojan pohtimaan paitsi sitä, että elokuvassa on tosiaan ollut kääntäjänkin panos mukana, myös sitä, että katsoja potentiaalisesti voi elokuvaa katsoessaan pohtia mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tähän käännökseen. Toisaalta katsojalle potentiaalisesti ja ehkä todennäköisemmin ontuva käännös jää lähinnä vain vaivaamaan, jos siihen siis kiinnitetään alkuunkaan huomiota.

Vaikka sanaa "nigger" käytetään elokuvissa usein sosiaalisesti, sillä viitataan tällöinkin melko usein mustiin, esimerkiksi *Pulp Fictionissa* Marcelluksen vihasta kärsineeseen Antwaniin. Toisissa kohdissa on epäselvää käyttääkö hahmo sitä viittaamaan mustiin vai ihmisiin yleensä; tällainen on esimerkiksi *Jackie Brownissa* Ordellin toteamus että Jackie tarvitsee "neekerinkarkoitussuihketta". Näissä kohdissa voimme huomata, että usein "nigger"-sana on jätetty kääntämättä tai käännetty sanalla, joka ei viittaa rotuun; toisaalta, joissain kohdissa tämä sana on käännetty rotuun viittaavalla sanalla. Tässä voimme ehkä huomata että kyseiset kohdat voi tulkita monella eri tavalla; kun ottaa huomioon sen, millaisia käännöslinjoja tutkimus on yleisesti ottaen paljastanut, poikkeavat kohdat hyppäävät silmille. Ehkäpä juuri niiden kautta voimme tarkastella sitä, miten kääntäjät hahmottavat maailman rotusuhteiden kohdalla.

Tutkittavissa elokuvissa sana "nigger" on voittopuolisesti käännetty sanaksi "neku" silloin kun se on käännetty rotuun viittaavalla tavalla. Tämä on tapahtunut silloin kun tekstityksessä on ollut tärkeä kohta jossa on ollut erittäin selvää että sanalla "nigger" viitataan halventavassa sävyssä rotuun ja sen käyttäjä on ollut valkoihoinen. Tämä pätee myös silloin kun mustat hahmot käyttävät sitä selkeänä rotuviittauksena, esimerkiksi valkoisten rasismia pohtiessaan ja käsitellessään. Näin tekevät esimerkiksi *American History X:n* Lamont ja *Crashin* Peter ja Anthony.

Toisaalta, esimerkiksi *Pulp Fictionin* Jimmie-hahmo ei ilmennä olevansa rasisti; hänen sanankäytöllään ilmeisesti ilmaistaan lähinnä sitä että kyseinen hahmo on ärtynyt. Samalla lailla ärtyneen Julesin viittaus "nekrun aivojen keräämiseen" (picking up nigger's skull) on kääntynyt niin, että neku-sanaa on käytetty.

Neekeri-sana ei näissä käänöksissä ole esiintynyt kovinkaan paljon, vaikka yleisessä kielenkäytössä se lienee yleisempi; kenties tällä halutaan viestiä sitä, että neekeri nähdään edelleen kiltimpänä, "Negro"-sanana vastineena, kun taas "nigger"-sanana vastineena toimii selvemmin rassistisia tarkoituspäriä ilmaiseva neku-sana. Vain harvoin on käytetty muita rotuun viittaavia termejä (laku, mutakuono ja niin edelleen). Voi olla mahdollista että kääntäjä ei ole halunnut lähteä leikittelemään sananvalinnoillaan liikaa. Neku- ja neekeri-sanat ehkä

antavat paremmin sen kuvan, että kääntäjä yrittää noudattaa alkutekstiä. Elokuvan tekstityksessähän on muuhun käännökseen verrattuna se erikoisuus, että katsoja on jatkuvasti tietoinen myös alkutekstistä, jonka hän kuulee repliikkeinä ruudulta. Ainakin voi kuitenkin sanoa, että tämän tutkimuksen pohjalta ei voida löytää samanlaista dikotomiaa "hyvän" neekeri-sanana ja "pahan" nekru-sanana välillä kuin mitä 1950-luvun (amerikan)englannissa oli "Negro"-sanana ja "nigger"-sanana välillä.

Kun vertaamme tutkimusta kirosanatutkimuksiin, huomaamme, että "nigger"-sanana suhteen on käynyt samoin kuin suurimmassa osassa kirosanatutkimuksia - käännöstekstissä sanaa esiintyy huomattavasti vähemmän kuin alkuperäistekstissä. Tähän vaikuttanevat ruututekstin konventiot. Näkisin kuitenkin, että vaikutuksen häivyttämistä ei voida selittää yksinomaan ruututekstillä, etenkin kun se on hävinnyt joskus sellaisistakin kohdista joissa se olisi selvästi ollut esimerkiksi kontekstin välittämisen kannalta tarpeellinen.

Kiinnostava ero kirosanon kääntämiseen verrattuna on se, että silloin kun "nigger"-sanaa on käytetty loukkaavasti, se on käännetty useammin kuin silloin kun sitä on käytetty sosiaalisesti. Tämä on siis toisinpäin kuin esimerkiksi Ghassempurin (2009) tutkimuksessa. Tämä selittyy luultavasti juuri sen kautta, että toisin kuin "nigger"-sanana loukkaavalle käytölle, suomen kielestä ei löydy kovinkaan helposti järkevää vastinetta positiiviselle tai neutraalille, toisin sanoen sosiaalisesti käytetylle, "nigger"-sanalle. Kuten olemme huomanneet, "nigger"-sanana positiiviseen ja neutraaliin käyttöön liittyy kysymyksiä, jotka suomen kielelle käännettynä ovat vasta nousemassa esille.

Joka tapauksessa, vaikka kirosanatutkimuksista lieneekin apua myös rodullisiin loukkauksiin siirryttäessä, voimme huomata että loppujen lopuksi kyseessä ovat erilaiset asiat.

Kirosanatutkimus lienee enemmän avuksi silloin, jos keskitymme vain loukkaavassa mielessä käytettyyn "nigger"-sanaan. Tällöinkin eteen tulee kuitenkin monta sellaista kysymystä, jotka "pelkkien" kirosanon kohdalla eivät ole niin oleellisia.

Voidaanko käännösten pohjalta sanoa jotain nyky-yhteiskunnan rodullisista asenteista? Ainakin jotkut käännökset viittaavat siihen, että suomalainen rotuun liittyvä diskurssi hakee edelleen muotoaan. Erityisesti tässä huomio kiinnittyy *Training Day*-elokuvan äijä-sanan käyttöön. Tässä on selkeästi yritetty hakea luontevaa vertausta alkuperäisen käsikirjoituksen toverilliseen "nigger"-sanan käyttöön. Tilannettahan vaikeuttaa se että elokuvassa musta mies käyttää kyseistä sanaa valkoisesta miehestä.

Eräs kiinnostava ilmiö aivan viime vuosina on se, miten lehdissäkin on alettu kiinnittää huomiota maahanmuutosta johtuviin kielen uudistumistarpeisiin. Ei-valkoisten ihmisten ilmaantuminen suomalaiseenkin yhteiskuntaan vaikuttaa merkittäväällä tavalla myös kielenkäyttöön. Esimerkiksi arabian kielestä tai somalin kielestä tulee uusia termejä sekä mustien että valkoisten Suomessa asuvien nuorten kieleen. Sama on huomattu jo aikaisemmin myös Ruotsissa. (Nieminen 2010.)

Minkälainen tulee olemaan syntymässä olevan (tai jo syntyneen) suomalaisen mustan omaleimaisen kulttuurin ja sen kielenkäytön mahdollinen vaikutus tuleviin käännöksiin? Soveltavatko tulevat kääntäjät omiin teksteihinsä ilmauksia joita kadun kielestä löytyy yrittäessään luoda suomalaiselle lukijalle samanlaisen vaikutelman mikä ulkomaiselle lukijalle on alkuperäistekstistä syntynyt - vai käytetäänkö niitä vieraannuttavana elementtinä, itsetietoisena keinona nostaa esiin se että eri maissa rotukysymyksiin suhtaudutaan eri lailla? On otettava huomioon että tulevaisuuden "musta suomi" voi myös muotoutua käännösten perusteella, ja että kääntäjillä on mahdollisuus vaikuttaa kokonaisen alakulttuurin kielen muodostumiseen. Tulevaisuudessa tulemme näkemään myös enemmän suomenkielisiä maahanmuuttotaustaisia kääntäjiä, jotka ehkä tuovat käännöksiin aivan oman leimansa. Ehkä tässä vaiheessa myös *Training Day*-elokuvan kaltaisiin käännösongelmiin löydetään luontevampia ratkaisuja.

6. Tulevia tutkimuksen kohteita

Tutkimuksen aikana olen tutustunut käännostieteelliseen sekä rotuun ja etnisiin ryhmiin liittyvään kirjallisuuteen ja hyödyntänyt sitä vähän läpikäytyä kääntämisen alaa tutkiessani. Tutkimus on osoittanut että työnsarkaa alalla vielä on. Rotuun liittyvien sanojen tutkimusta saattaa estää niiden tabuluonne. Käännostieteen tutkijaa voi arveluttaa se, aiheuttaako jo tällaiseen aiheeseen puuttuminen sinänsä jonkinlaista leimautumista johonkin tiettyyn kategoriaan.

Niin sanottuun poliittiseen korrektiuteen sekä maahanmuuttokritiikkiin ja kulttuurien kohtaamiseen liittyvät diskurssit lisäävät merkitystään päivä päivältä. Voitaneen olettaa että jos maahanmuuttokriittisyys lisääntyy, tämä johtaa samalla tavalla Suomessa rodullisten termien käytön yleistymiseen mediassa kuin se on johtanut Yhdysvalloissa. Tällöin ei ole myöskään aivan kaukaa haettua olettaa, että se johtaa myös siihen, että tulevaisuudessa käännetään yhä enemmän kirjallisuutta, jossa näitä termejä esiintyy.

Elokuvat ovat vain yksi rotusuhteita käsittelevä media, vaikkakin laaja ja kiinnostava. Epäilemättä jotkut huomaamistani käännostendensseistä ovat elokuvien kääntämiselle tyypillisiä. Valitsemani elokuvat edustavat vain yhtä tiettyä aikakautta, ja olisi kiinnostavaa tutkia, miten esimerkiksi 70-luvun niin sanottuja blaxploitation-elokuvia, jotka ovat selvästi vaikuttaneet esimerkiksi tässä tutkimuksessa käsitellyn Quentin Tarantinon elokuvaan, on käännetty? Muita tutkimuksen kohteita voisivat olla esimerkiksi afrikkalaisamerikkalaiset runoilijat, Afrikan siirtomaakauden ajan tai sen jälkeisen ajan kirjailijat, sekä tässäkin tutkimuksessa mainittu *Perhe on Pahin*-sarja, jossa rodulliset ilmaukset lentelivät jatkuvasti. Esimerkkejä käännettyistä, rotusanoja vilisevistä kirjoista lienee satoja.

Muutkin rodulliset ilmaukset kuin "nigger" ovat kiinnostavia. Vaikka tutkimuksessa onkin oletettu että sanaan "nigger" liittyvät kulttuuriset kontekstit tekevät siitä poikkeuksellisen hankalan käännettävän, englannin kielessä on myös rodullisia ilmauksia joiden kohdalla

kulttuurista tarttumapintaa ei yksinkertaisesti ole. Miten suhtautua vaikka sanaan "wetback" kun Suomessa ei meksikolaisiin tai latinalaisamerikkalaisiin liittyvää rotupuhetta ole esiintynyt? Tai toisaalta, miten käsitellä suomesta englantiin päin käännettäessä esimerkiksi sanaa "ryssä"?

Miten paljon esimerkiksi *Training Day*-elokuvan kääntäjän päätös kääntää "nigger"-sana äijäsanaksi vaikuttaa katsojan elokuvakokemukseen? Tähän voisi auttaa katsojatutkimus. Myös kääntäjille voitaisiin tehdä haastattelututkimus sen selvittämiseksi, miten he ovat omaan kääntämiseensä suhtautuneet. Tällaisten tutkimusten mahdollisesti paljastamat asiat rotuun suhtautumisesta olisivat hyödyllisiä muidenkin humanististen ja yhteiskunnallisten tieteidenalojen kannalta.

Ajallinen ulottuvuus kääntämisessä olisi erityisen kiinnostava pohtimisen sarka. Ajallisesti varsin rajallinen käänösotos ei anna kuvaa suurista linjoista - samanlaisista mitä esimerkiksi nimimerkki Agnostic (2010) käsitteli omassa tutkimuksessaan Yhdysvaltain lehtikirjoittelusta tai mistä Massardier-Kenney (1994) puhui Ranskan vallankumouksen ja sen jälkeisen ajan orjuudenvastaisten kirjojen kohdalla. On hyvinkin mahdollista että sana "nekru" on esiintynyt 1970-luvun käänöksissä nykykäänöksiiä tiuhemmin - tai vähemmän tiuhaan.

Kääntäminen on pitkälti kulttuuriin pohjautuvaa toimintaa. Rotukysymyksistä on tullut melko vaikeasti ohitettava fakta myös suomalaisessa kulttuuriympäristössä, ja vaikuttaa epävarmalta, saavutetaanko ainakaan omana elinaikanamme sellaista tulevaisuutta, jossa näin ei olisi. Käännöstieteen alallakin olisi siis hyvä olla tietoisempia paitsi rotuun ja rodullisiin termeihin liittyvistä kysymyksistä ja problematiikasta, myös siitä miten tilanne kehittyy ja miten suomen kieli, mukaan lukien käänössuomi, sen mukana elää.

7. Lähteet

Agnostic (nimimerkki) 2010. *Estimating black-white racial tension from 1850 to present*. [www-dokumentti.] 1.1.2010. <<http://www.gnXP.com/blog/2010/01/estimating-black-white-racial-tension.php>>

Ahtiainen, Pasi 2005. Ei saa sanoa neekeri. *Aviisi 11/2005*. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.aviisi.fi/artikkeli/?num=11/2005&id=cda00a9>>

Alexander, Carey 2007. The Packaging Label Describes Sofa Color As Nigger-Brown. *The Consumerist*, 7.1.2007. Saatavilla www-muodossa: <<http://consumerist.com/2007/04/packaging-label-describes-sofa-color-as-nigger-brown.html>>

Asim, Jabari 2007. *The N Word*. Houghton Mifflin Company, New York.

Baker, Mona 2006. *Translation and Conflict*. Routledge, Oxon.

Becker, Tom 2010. *Mandingo*. [www-aineisto.] <<http://www.dvdverdict.com/reviews/mandingo.php>> Luettu 30.7.2010.

Bassnett, Susan 1988. *Translation Studies*. Routledge, Lontoo.

Cooke, Jeremy 2007. Racial Slur Banned in New York. *BBC News*. Saatavilla www-muodossa: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/6406625.stm>>. 1.3.2007.

DeJulio, Maryann 1994. On Translating Olympia de Gouges. Kadish, Doris & Massardier-Kenney, Françoise (toim.), *Translating Slavery*. Kent State University Press, Kent, s. 87-119.

DePalma, Brian 1998. Pierre Vallières, 60, Angry Voice of Quebec Separatism, Dies. *New York Times*, 26.12.1998.

Erola, Jan 1998. Pelon maantiede. *Ylioppilaslehti 10/1998*.

Fernández Dobao, Ana, 2006. Linguistic and cultural aspects of the translation of swearing: The Spanish version of Pulp Fiction. *Babel* 52:3, s. 222-242.

- Fiqah (nimimerkki) 2008. "Jihadis", *Skinheads and Film Representation*. [www-aineisto.] <<http://possumstew.wordpress.com/2009/08/07/jihadis-skinheads-and-film-representation/>>, 7.8.2008.
- Fuqua, Antoine 2001. *Training Day*. Suomentanut Vartiainen, Arto.
- Ghassempur, Susanne 2009. *Tha' Sounds Like Me Arse! Comparison of Expletives in Two German Translations of Roddy Doyle's The Commitments*. Dublin City University, väitöskirja, kesäkuu 2009. Saatavilla www-muodossa: <<http://doras.dcu.ie/14885/1/GhassempurPhD.pdf>>
- Golán, Jiří 2006. *Swearwords in Translation*. Masarykin yliopisto, englannin pro gradu-työ, Brno. Saatavilla www-muodossa: <http://is.muni.cz/th/53045/ff_m/Swearwords.pdf>
- Grossberg, Josh 2005. Sharpton Knocks "Boondocks". *E! Online*. Saatavilla www-muodossa: <http://uk.eonline.com/uberblog/b51540_sharpton_knocks_boondocks.html>. 26.1.2005.
- Haavisto, Laura 2006. *Media, murre ja kääntäjä: Afrikkalaisamerikkalainen englanti Spike Leen elokuvassa Clockers*. Tampereen yliopisto, käännöstieteen (englanti) pro gradu-tutkielma, helmikuu 2006. Saatavilla www-muodossa: <<http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.php?id=15370>>
- Haggis, Paul 2004. *Crash*. Suomentanut Lyytikäinen, Mikko. Scandinavian Text Service.
- Kaartinen, Marjo 2004. *Neekerikammo*. k&h, Turun yliopisto.
- Kadish, Doris 1994. Translation in Context. Kadish, Doris & Massardier-Kenney, Françoise (toim.), *Translating Slavery*. Kent State University Press, Kent, s. 26-65.
- Karjalainen, Markku 2002. *Where have all the swearwords gone?* Englannin pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto, lokakuu 2002. Saatavilla www-muodossa: <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/engla/pg/karjalainen/>>
- Kaye, Tony 1998. *American History X*. Suomentanut Ruuhonen, Satu. Movision.
- Kennedy, Randall 1999. Who Can Say "Nigger"... And other considerations. *The Journal of Blacks in Higher Education*, nr. 26 (talvi 1999-2000), s. 86-96.
- Kennedy, Randall 2003. *Nigger: The Strange Career of a Troublesome Word*. Vintage Books, New York.

- Landers, Cliff 2001. *Literary Translation: A Practical Guide*. Cromwell Press, Lontoo.
- Lavoie, Judith 2007. Mark Twain vs. William Little-Hughes. St-Pierre, Paul & Kar, Prafulla (toim.), *In translation: reflections, refractions, transformations*. Benjamins, Amsterdam.
- Lee, Harper 1960. *Kuin surmaisi satakielen*. Käännetty 1984. Koko Kansan Kirjakerho, Norja.
- Lefevere, André & Bassnett, Susan 1998. Introduction: where are we in Translation Studies? Bassnett, Susan & Lefevere, André (toim.), *Constructing cultures: essays on literary translation*. Multilingual Matters Ltd, Clevedon.
- Massardier-Kenney, Francoise 1994. Translation Theory and Practice. Kadish, Doris & Massardier-Kenney, Francoise (toim.), *Translating Slavery*, Kent State University Press, Kent, s. 11-26.
- McGruder, Aaron 2005. *Granddad's Fight*. The Boondocks-ohjelma-episodi, Cartoon Network, 27.11.2005.
- McFadden, Kate & Shane, Larry 2010. Use of word Negro on 2010 census forms raises memories of Jim Crow. *New York Daily News*, 6.1.2010. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.nydailynews.com/news/2010/01/06/2010-01-06_census_negro_issue_use_of_word_on_forms_raises_hackles_memories_of_jim_crow.htm](http://www.nydailynews.com/news/2010/01/06/2010-01-06_census_negro_issue_use_of_word_on_forms_raises_hackles_memories_of_jim_crow.htm)
- Moore, Kate & Tuominen, Tiina 2010. *Fucktionary*. WS Bookwell OY, Juva.
- Muhammad, Cedric 2001. On Senator Byrd and "White Niggers." *Blackelectorate.com*. Saatavilla [www-muorossa: <http://www.blackelectorate.com/articles.asp?ID=337>](http://www.blackelectorate.com/articles.asp?ID=337). 12.3.2001.
- Needler, Geoffrey 1967. An Antedating of "Nigger." *American Speech*, 42:2, 159-160.
- Nieminen, Tommi 2010. Wallah, sanoi uussuomalainen. *Helsingin Sanomat*, 25.04.2010.
- Nida, Eugene 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Brill, Leiden.
- Pekkinen, Anna-Maria 2005. *Mustavalkoisia puheenvuoroja - rasismi Internetin keskustelupalstoilla*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu-tutkielma. Saatavilla [www-muodossa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00520.pdf >](http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00520.pdf)

Pietikäinen, Sari 2002. Etniset vähemmistöt uutisissa - käsitteitä ja aiempien uutisten kertomaa. Raitila, Pertti (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere University Press. Saatavilla www-muodossa: <<http://tampub.uta.fi/tup/951-44-5486-3.pdf>>

Rastas, Anna 2007. Neutraalisti rasistinen? Erään sanan politiikkaa. Kuortti, Joel; Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.), *Kolonialismin jäljet: Keskustat, periferiat ja Suomi*. Gaudeamus.

Sairanen, Marttiina 2004. Soita viel' se neeger-jazz. *Turun Sanomat*, 27.3.2004.

Shelly, Tom 2010. *Niggermania explains why hate is wrong*. [WWW-dokumentti]. <<http://www.niggermania.com/purpose.shtml>>. Luettu 29.7.2010.

Tarantino, Quentin 1994. *Pulp Fiction - tarinoita väkivallasta*. Suomentanut Lupunen, Tommi. SDI Media.

Tarantino, Quentin 1997. *Jackie Brown*. Suomentanut Kauppinen, Sami. Movision.

Todd, Andrew 2003. What is a White Nigger Anyway? *History News Network*, 20.1.2003. Saatavilla www-muodossa: <<http://hnn.us/articles/1220.html>>

Weissbrod, Rachel 2008. Coping with racism in Hebrew literary translation. *Babel* 54:2, s. 171-186.

Venuti, Lawrence 1995. *The Translator's Invisibility*. Routledge, Lontoo.

Venuti, Lawrence 1998. *The Scandals of Translation*. Routledge, Lontoo.

Virtanen, Leena 2006. Kiekurapillistä tuli krumeluuri. *Helsingin Sanomat*, 9.12.2006.

Saatavilla www-muodossa:

<<http://www.hs.fi/juttusarja/kirjailijahaastattelu/artikkeli/Kiekurapilleristä+tuli+krumeluuri/H20061209SIIKU01aqe>>

English Summary

The word "nigger" is a highly divisive term. When Merriam-Webster dictionary defined the word as "black person, usually offensive", an uproar ensued, forcing the dictionary to change their definition. Even this, however, was not enough for some activists - they wanted the word removed altogether. (Asim 2007, 170). Many other attempts have been made to ban the word from civilized discussion altogether, U.S. Senator Robert Byrd's use of the term "white niggers" was extremely controversial (Muhammad 2001), the word played an important role in the O. J. Simpson's murder trial (Asim 2007, 10), and so on and so on.

In Finland, many people see the words "neekeri" and "nekru" similarly. Some people see "neekeri" as a slur, some do not - and while almost everyone can agree that "nekru" is a slur, it still is not a completely equivalent to the word "nigger". Most black people who currently live in Finland have arrived relatively recently, from 1990s on, as immigrants, and Finland does not have a similar history of interaction between black people and white people as do countries such as United States and Great Britain. Translations from English have had an important part in the formation of the new Finnish discourse on race.

This study is about how the word "nigger" has been translated in certain popular American movies of 1990s and 2000s. These movies (*American History X* [1998], *Crash* [2004], *Training Day*[2001] , *Pulp Fiction* [1994], *Jackie Brown*[1997]) all contain multiple uses of the word. The translators of these movies, however, have chosen quite different strategies from one another in translating this word. Studying these strategies can teach us about translation and race - and about how society can affect translations as well as the other way around.

The word "nigger" has many uses apart from the most stereotypical use (a white racist using the word as a slur against black people.) From the very first times it has been used it has been connected to a certain view of black people as inferior to white people. The word may also

have a neutral or a positive meaning, however, especially in Black English conversational language. Nevertheless, many people inside and outside the black community see the word so poisonous that even these attempts to "reclaim" it are useless.

The context of the word "nigger" makes it hard word to translate. Of course, at least in the current view, no word in one language can ever be fully equivalent to a word in another language, but current Finnish language is underequipped to deal with all the issues which relate to positive or neutral uses of the word. As Finland does not have the same long history of racial strife alternating with reconciliation as United States or other such countries do, further complications are caused by translations from eras when the word flowed more freely and even "civilized" people used it.

I have chosen this particular field of study as I have always been interested in the questions of race and racial language and as I noticed that thus far, translation studies have not paid much attention to this particular issue. This topic is related to many issues that are currently much discussed in the Finnish society, such as interaction between people from different racial or ethnic communities. Translations reflect and influence the general discourse, so studying them can be highly helpful even outside this particular discipline.

It is somewhat difficult to say when the form that is generally considered to be more civilized, "Negro", became separated from the more uncouth word "nigger". According to some sources, the two words were originally different pronunciations of the same word, "Negro" being the more official one and "nigger" being considered a mispronunciation. Indeed, for some time, "Negro" was the black community's preferred term of reference. "Nigger", then, became a negative word, as its use signaled that those white people who loathed blacks could not even be bothered to pronounce correctly the word that was usually applied to them as a community. (Kennedy 1999, 86.)

While the word "Negro" continues to have some defenders, almost no-one disagrees that the word "nigger" is inflammatory. Even those who continue to use it generally realize that it is

highly insulting - indeed, being insulting generally is their intent. Throughout American history, it has been used as an anti-black racist term by the whites. At the same time, it has been used by the black community itself, often as a neutral reference to another black (or even non-black) person or as a term of praise (such as when talking about "real niggers" or "bad niggers").

Black people, however, have also used it as an insult against each other. As an example of this, some blacks have considered their less educated, darker-skinned brethren to be "niggers." (See Asim 2003 and Kennedy 2007.) Whites and other communities have often been the target of the insult themselves. Some ethnic groups, such as the Irish or the Quebecois, have been considered "white niggers" (Ghassempur 2009, DePalma 1998), and an anti-racist white person may find him- or herself the target of the term "nigger lover" (Kennedy 2003, 22). Some white people have used the word without any perceivable racist intent, such as John Lennon, when he sang that "A Woman is the Nigger of the World."

Marjo Kaartinen (2004) believes that the Finnish word "neekeri" carries a negative connotation, formed during 1800s and 1900s. Travelogues and missionary statements which used the word "neekeri" and which described the Africans as lazy and childish have influenced this. Others disagree, often reacting with distaste to perceived attempts to ban the word from public discussion. Some people may use the word precisely due to the perceived attempts to ban it (Ahtiainen 2005). Anna Rastas (2007) deals comprehensively with the issue of the Finnish word "neekeri", preferring to call it "n-sana" (the N word) herself. "Nekru", however, is almost universally perceived to be a slur. The perceived dichotomy between the words "nekru" and "neekeri" may be heavily influenced by the similar dichotomy between the words "nigger" and "Negro" in English language.

Translation studies, as a discipline, have paid comparatively little attention to issues of race. This study views the question of translation and societal influence (particularly as relating to race and racism) from four directions: currently existing studies on how translators translate swearwords, Lawrence Venuti's (1994, 1998) work on translator's invisibility (and how this relates to translator's chances of making his or her mark on a translated work), Rachel

Weissbrod's (2008) categories of translating racism from English literature to Hebrew, and questions of how the study of translations can help us to see changing racial attitudes in society.

Studies of translating swearwords have some relevance to the issue at hand. A number of these studies exist, such as Karjalainen (2002), Golán (2006) and Ghassempur (2009). Most of them show that translators have a tendency to include less swearwords in their translations than what the original text contained. However, this is not a universal finding, and in some cases the tendency has been the other way around. Sometimes the swearwords that translators include in their translation are more insulting than their lexical equivalents in the original text. Karjalainen (2002), who has studied two translations from English to Swedish, believes that the reduced amount of swearwords in the translations is caused by cultural differences.

Generally, translators tend to omit swearwords when it comes to insulting swearing, but include offensive language or even amplify it when it comes to social, non-insulting swearing or cathartic swearing (shouting "fuck!" when experiencing sudden pain, for instance). Often translators use archaic words or zero-translation - taking a word directly from the original text and using it in the translated text unchanged or only marginally changed. (see Golán 2006.) Unfortunately, none of these studies have included racial slurs in their field of study. However, these studies show the difficulties of translating words that depend on what a given culture considers taboo, and such considerations also apply to this study.

Lawrence Venuti (1994, 1998), known for his studies relating to translator's place in society, considers domesticating translation strategies to have an element of inherent cultural imperialism. Venuti has criticized the ideal of an "invisible translator", who translates the text in a way that makes the reader forget that he or she is reading a translator. A domesticating translator may domesticate a text in a way that makes its racism more palatable to some readers; a foreignizing translation, on the other hand, might remind the readers of the fact that they are not reading the original text in its original language and thus force them to pay attention to the prejudices within. One might assume that this might make a foreignizing

translation strategy inherently anti-racist. However, both domesticating and foreignizing translation strategies may serve both racist and anti-racist ends.

To some degree, study of translations may give us clues as to how the society views its racial issues. One study has noted that during times of racial strife, there exists a tendency for the American media to use more racial terms, such as nigger. (Agnostic 2010.) Another study shows that French anti-slavery literature tended to refer to black people using the word "négre" during times when slavery was legal in France and using the word "noir" when it was illegal. (Massardier-Kenney 1994, 19). Similar issues could apply to translations. This, however, is not the main focus of this study.

Despite the dearth of material directly related to the question at hand, there is one previous useful study that offers something of a backbone for further studies of the word "nigger". Rachel Weissbrod (2008) has studied Hebrew translations and the way English to Hebrew translators have dealt with racial issues. She has found four main categories, two of which I have combined to one category; ignoring racism, making it more explicit and fixing racism or apologizing for it.

Often translators end up just ignoring racial issues in the texts they translate by leaving out racial slurs or other inflammatory elements. This may, however, end up having an undesired effect: the translated book might become a mere shadow of the original text. Stripping away racial slurs may, in fact, lead to unintended consequences, as taking away obvious markers of racism may leave the reader unaware of deeper issues. On the other hand, some translators end up magnifying racism, either intentionally or unintentionally. Some Hebrew translators of Mark Twain, for instance, have made the character Jim, an escaped black slave, sound more childish than in the original text. (Weissbrod 2008). This tendency has also been shown in a French translation of the same book. (Lavoie 2007.) However, this can also be used to make the original text's racial attitudes a parody of themselves in an attempt to defuse them, as done by Suzanne Jill Levine, who translated Guillermo Cabrera Infante from English. (Weissbrod 2008, 174.)

Sometimes racism in texts can be "fixed" with some success. This can happen when racism is incidental to the text. There are still some risks involved. In texts with racist and anti-racist elements, leaving out the racist elements may dull the text or otherwise make it more compliant. One way to deal with racism is commentary, such as annotations or translator's notes. Weissbrod (2008), however, does not spend much time on this.

Some translators have analyzed racial issues in translations, either their own translations or translations by other people. Kristina Rikman, who translated *Pippi Longstocking* to Finnish, was interviewed for the Finnish daily Helsingin Sanomat by Leena Virtanen (2006). The interview concerned an update to her translation, which made certain aspects of the previous translation's language less racially charged. In her opinion, such changes are unnecessary and reflect a politically correct tendency to strip away "incorrect" language.

Similarly, a review (2006) of the book *Neekerikammo* points out that at times, it is impossible to fully tell a story without resorting to racially charged language, such as in the case of *Huckleberry Finn*. Laura Haavisto (2006) sees things somewhat differently, and while she believes that using racial terms in Finnish translations is generally somewhat questionable, there are also times when racial language is needed. When racists are speaking, in Haavisto's view, their words need to show their racism. Nevertheless, Haavisto believes that there are certain limits that a translator - especially a white translator - should keep in mind when translating racial language.

The method in this study is more qualitative than quantitative. I have studied the aforementioned movies and picked out instances of the use of the word "nigger". Then I have looked at how those instances have been translated. A table of these uses is included in this study, but for the most part I have looked into specific instances of how the word has been translated.

My hypothesis is that it is possible to find out certain consistencies in how the word "nigger" has been translated from divergent translations using this method, that there will be some loss of racially charged terms in these translations and that generally, when some word has been used as an equivalent of the word "nigger", this word will be "nekru" and that other forms, such as "mutakuono" or "laku", will be less used.

The films themselves are in some ways similar and in other ways different. All of them have been made in the 1990s and 2000s. They all involve people of different races, generally white people and black people. The word "nigger" is used heavily. The plots of *Crash* and *American History X* are directly race-related, unlike the plots of *Training Day*, *Pulp Fiction* and *Jackie Brown*. Still, racial issues lie under the surface and have made the movies controversial in many circles.

Pulp Fiction (1994) and *Jackie Brown* (1997, both directed by Quentin Tarantino) are movies about crime. *Pulp Fiction* features two hired killers, white Vincent (John Travolta) and black Jules (Samuel L. Jackson), as well as their employer, black gangster boss Marcellus (Ving Rhames) and many other characters. *Jackie Brown* is a heist movie, with black flight attendant Jackie (Pam Grier) getting involved in a police scheme to trap black gunrunner Ordell (Samuel L. Jackson). The famed actor Samuel L. Jackson, who plays an important role in both of them, has the habit of using the word "nigger" heavily in both films. The word is used by other people as well, both black and white, including, rather controversially, by Tarantino himself (who is playing a cameo role).

Training Day (directed by Antoine Fuqua, 2001) features a white rookie cop (Ethan Hawke) and his black veteran instructor (Denzel Washington) going on about their daily business, though the plot quickly takes many unexpected turns as the instructor turns out to be crooked. The main user of the word "nigger" is Alonzo, the veteran officer. In *Crash* (directed by Paul Haggis, 2004) there are many stories that form a fabric, and only a few of these stories involve the word "nigger" being used, by black characters in all of these cases, such as by young, educated criminals Anthony (Chris "Ludacris" Bridges) and Peter (Larenz Tate) or by film director Cameron (Terrence Howard), whose utterance "Kutsu minua nekruksi

uudestaan!" (Call me a nigger again!) ended up becoming the title of this thesis. *American History X* (directed by Tony Kaye, 1998) tells the story of two neo-Nazi brothers, Derek (Edward Norton) and Danny (Edward Furlong), and the word nigger is used as a racial slur multiple times, mostly by neo-Nazis and other racists but occasionally by black characters as well.

The analysis shows that the translators have approached the word in multiple ways. Clear differences can be seen in their translational strategies, but often their choices are not immediately obvious or would seem to leave essential information out.

In many cases, the word has been left out altogether - if we compare a line from the original script and a line from the translation, there is no word in the translation which would serve the same function as the word "nigger" in the original text. Such omissions usually happen in cases where the word has been used in a neutral or a positive sense, such as when old black friends greet each other or when the word "nigger" is used as a general signifier without any particular indication that it is used to refer to any one certain black person.

The dialogue involving Samuel L. Jackson's characters in *Pulp Fiction* and *Jackie Brown* is rife with these omissions. Ordell, Jackson's crooked character in *Jackie Brown*, almost uses the word "nigger" as punctuation - he fires the word so rapidly that translating it in a way that would include the racial aspect would be nigh-impossible. Further complications appear due to inability of contemporary Finnish language to fully deal with neutral or positive uses of the word.

However, in other parts, the translation subtly loses meaning when the word is left out. In one part of *Jackie Brown*, for instance, Ordell refers to one black character, Winston (Tony Lister Jr.) as a "big Mandingo-looking nigger." In the translation he calls the character by considerably more neutral and racially uncharged term "korsto." While this might be explained by textual conventions, it also would seem to leave out a wealth of important or interesting cultural contexts that add to the interaction between Ordell and Winston.

Furthermore, in *American History X*, young neo-Nazi Danny uses the word "nigger" a few times in the original script, but his racial slurs are left out of the translation. It is possible that the translator's intent was trying to make Danny, whose redemption from Nazism serves as an important theme throughout the whole movie, but this may also end up subtly changing the meaning of the plot arch.

When the word "nigger" has been translated using a Finnish racial slur, that slur has usually been "nekru". This can particularly be seen in *American History X*, where the slur is used mainly by neo-Nazi characters. In these cases (apart from young neo-Nazi Danny), the word is generally translated as "nekru". Other translations ("neekeri", "laku" and so on) are incidental. The word is translated as "nekru" when black character Lamont uses it, as well - though Lamont is generally satirizing white racist speech when he is using the word.

The other film where racial issues are essential to the plot, *Crash*, generally also has the translator use the word "nekru" when translating the word "nigger." For instance, at 29:30-29:50, two young criminals, Peter and Anthony, are discussing rap. Peter compares it to racist country music where "a man sings about lynching niggers." This been translated as "mies laulaa nekrun lynkkaamisesta." In *Pulp Fiction*, the word has been translated in all three ways. One of the most controversial scenes in the movie is the scene where Tarantino's character, Jimmie, shouts that his garage, which Jules and Vincent are planning to use while trying to remove a dead body of a black person from their car, is not a "dead nigger storage". This has been translated as "kuolleiden nekrujen säilytyspaikka."

Sometimes, the word has been translated using a non-racial term. *Training Day* does this quite often, with the translation using the word "äijä", which has no racial connotations, in every instance where the word "nigger" has been used in the original script. This may lead to a befuddling viewing experience. On the other hand, the consistency of "äijä" translation also shows that the translator has clearly thought about the issue of how to translate the word "nigger" and has made his own conclusions. It might even be possible that the translation leads an aware viewer to consider the differences in Finnish and English racial language - though, of course, most viewers will mainly enjoy the film as an action movie.

The general tendency of the translators has been that when the word "nigger" is used in a positive or neutral way, the translators tend to translate the word using a non-racial term or to omit it, but when it is used negatively, such as when insulting people, it tends to be translated using a racial slur, generally "nekru". Some translators seem to have the tendency to translate the word using a racial slur more frequently than others, though this may also be caused by differences in the movies themselves. However, apart from some removals that would seem to take away important elements from the movies, there do not seem to be any clear examples of hypersensitive political correctness that Rikman is worried about. No translator has translated the word "nigger" as "afrikkalaisamerikkalainen" (African-American).

The translations also show that, as with swearwords, translations of works involving racial slurs (such as "nigger") probably have a tendency to include less slurs in the translation than in the original text. However, unlike in translations of swearing, social (in other words, neutral or positive) use of racial slurs tends to be omitted with a higher frequency than insulting use. This probably reflects the fact that Finnish translators are still underequipped to handle socially used racial slurs.

Many questions remain for future studies. There have been few studies of translating racial slurs thus far, even though there is a wealth of material. Most studies on swearword translation are relatively recent as well, so it is possible that the study of taboo language in general is still something that Translation Studies, as a discipline, is only now beginning to notice.

While this study has concentrated on films, there are also many books where the word "nigger" is prominent. Some topics for further studies include the so-called "blaxploitation" movies of the 1970s, African-American poetry and so on. Other racial slurs, too, pose interesting questions. How do translators deal with the word "wetback", for instance, considering that Finns do not have anything resembling America's complicated history with Mexico or Mexicans? Or how about the term "ryssä", an ethnic slur for Russians that is

considered quite offensive in the Finnish language in many ways that considerably differ from the word "Russki" in English language?

Liite 1					
Pulp Fiction					
09:40:00	Jules	-	What's a nigger gonna do, he's a Samoan	Hän on Samoasta	
10:00:00	Jules	-	nigger fell four stories	-	
10:29:00	Jules	-	nigger fell through that	Hän putosi sen läpi	
12:27:00	Jules	-	fucking up the way a nigger talks	-	
22:26:00	Marcellus	-	You my nigger?	Oletko mukana?	
26:47:00	Lance	nekru	Am I a nigger?	Olenko nekru?	
01:07:41	Marcellus	-	I want a nigger in a bowl of rice	-	
01:32:53	Maynard	nekru	Take your foot off the nigger	ota jalka pois nekrulta	
01:36:49	Zed	-	Catch a nigger by a toe	-	
01:42:47	Marcellus	heppu	Crack-hitting niggers	Crack-hepun	
01:50:27	Jules	-	Let's go, nigger, come on	Ala tulla	
01:52:54	Jules	-	Fuck, nigger, what the fuck...	Mitä sinä...	
01:54:05	Jimmie	nekru	Dead nigger in my garage	Tuo kuollut nekru tallissani	
01:54:15	Jimmie	nekru	Dead nigger storage	Säilytämme kuolleita nekruja	
01:54:25	Jimmie	nekru	Dead nigger storage	Säilytämme kuolleita nekruja	
01:54:28	Jimmie	nekru	It ain't my job to store dead niggers	Koska kuolleitten nekrujen säilyttäminen..	
01:56:15	Jules	kaveri	Chill them niggers out	rauhoita kavereita	
01:56:20	Marcellus	kaveri	Chill them niggers out	rauhoita kavereita	
02:03:34	Jules	nekru	You're picking up this nigger's skull	Sinä keräät nekrun aivoja	
American History X					
15:05:00	Derek	nekru	putting out a fire in a fucking nigger neighborhood	sammutti paloa nekrualueella	
17:32:00	Seth	laku	I can take this nigger down	Minä hoidan sen lakun	
20:01:00	Stacey	nekru	You can't let those niggers get away with that shit	Nekruille ei saa antaa tilaa	
23:36:00	Seth	nekru	We've washed ourselves in nigger's blood	Nekrun veressä kylvetään	
28:27:00	Danny	-	God I hate that fucking nigger!	Vihaan sitä!	
28:35:00	Seth	nekru	Sweeney is a nigger on a power trip	Vallalla mahtaileva nekru	
28:41:00	Seth	neekeru	Fuck that nigger	Vittuun se neekeru	
33:56:00	Derek	nekru	Weed is for niggers	Ruoho on nekruille	
45:41:00	Derek	nekru	Jewish nigger-loving hippie bullshit	jutkun nekrufanin hippipaska	
51:30:00	Derek	nekru	Nigger, you just fucked with the wrong bull	Nyt hämäsit väärää miestä, nekru	
56:16:00	Danny	-	One of those proud-to-be-nigger guys	Ylpeä rodustaan	
56:30:00	Cameron	nekru	Some nigger or some spic	Joku nekru tai lattari	
57:40:00	Stacey	nekru	Those niggers got exactly what they deserved	nekrut saivat ansionsa mukaan	
58:51:00	Cameron	nekru	We'll let the niggers, kikes and spics	Annamme nekrujen, jutkujen ja lattarien	
01:03:24	Stacey	nekru	You piece of shit gat-dragging nigger	Nekruja naiva paskiainen	
01:03:24	tuntematon	neekeru	Fucking nigger	Vitun neekeru!	
01:03:30	Stacey	neekeru	He's a fucking nigger, nigger, nigger, nigger, nigger!	"Hän on neekeru!"	
01:06:08	*vanginvartija	-	Don't be late, you nigger piece of shit!	Älä myöhässä, paska!	
01:10:00	Lamont	nekru	In the joint you're the nigger, not I	Vankilassa sinä olet nekru, en minä	
01:14:21	Lamont	-	Look, nigger, will you chill the fuck out?	Relaa vähän!	
01:14:46	Lamont	neekeru	I know, I'm just a dumb stupid nigger, right?	Olen vain tyhmä neekeru	
01:15:02	Lamont	nekru	We're gonna hate niggers today	Vihataan nekruja	
01:15:06	Lamont	nekru	We're gonna hate some goddamn niggers	Vihataan vähän nekruja	
01:15:06	Lamont	-	All we gonna do is hate some niggers all day	Koko päivä	
01:15:07	Lamont	nekru	I don't know what a nigger is	En tosin tiedä mikä nekru on	
01:15:14	Lamont	nekru, -	nigger driving him nigger-crazy	Raivostuttavan nekrun kanssa	
01:21:59	*vankilanatsi*	nekru	Wanna be a nigger, sweet boy?	Haluatko olla nekru, namipoju?	
01:22:02	*vankilanatsi*	->nekru<-	We're gonna treat you like one.	Nyt kohtelemme sinua kuten nekrua.	
01:27:06	*toinen natsi*	nekru	Fuck him, let the niggers have him	Vitut hänestä. Jätetään nekruille.	
01:37:41	*Derekin isä*	nekru	It's nigger bullshit	Se on nekrupaskaa	
Training Day					
09:50:00	Alonzo	äijä	My nigger.	Minun äijäni.	
10:20:00	Alonzo	äijä	These niggers are too strong.	Nämä äijät ovat liian vahvoja.	
16:57:00	Alonzo	-	Man up, nigger, man up!	Ole mies!	
17:19:00	Alonzo	-	Let's go, nigger, let's go.	Lähdetään.	
26:59:00	Alonzo	äijä	My nigger!	Minun äijäni!	
34:29:00	Alonzo	äijä	That's my nigger.	Niin sitä pitää, äijä.	
35:38:00	Blue	-	Do I look like a sucker to you, nigger?	Näytänkö tollolta?	
38:48:00	Blue	äijä	This nigga named Sandman.	Äijä nimeltä Sandman.	
39:04:00	Alonzo	-	My nigger.	-	
49:20:00	Alonzo	äijä	Some buster-ass niggers...	Äijä joita...	
1:09:22	Alonzo	äijä	My nigger!	Äijä!	
1:42:12	Alonzo	äijä	My nigger.	Äijäni.	
1:46:49	Alonzo	-	Shoe program, nigger!	Pääsette tekemään kenkiä!	
Crash					
11:21:00	Graham	nekru	Shot himself the wrong nigger	ampui väärän nekrun	
29:30:00	Anthony	nekru	nigger this, nigger that	nekru sitä, nekru tätä	
29:44:00	Peter	nekru	Man singing about lynching niggers	Mies laulaa nekrujen lynkkaamisesta	
29:50:00	Peter	nekru	I'll buy me a rope and lynch me a nigger	Ostanpa köyden ja lynkkaan nekrun	
30:14:00	Anthony	nekru	Let's give the niggers music by mumbling idiots	annetaanpa nekruille idiottimusta	
41:12:00	Anthony	nekru	That nigger will steal the teeth from a cripple	nekru vie hampaatkin invalidilta	
41:31:00	Anthony	-	nigger run like a rabbit	hän juoksee kuin jänis	
01:10:53	Anthony	nekru	you wanna get killed, nigger?	haluatko kuolla, nekru?	
01:11:01	Cameron	nekru	call me a nigger again	sano minua nekruksi uudestaan	

